

HYVIN KASVAA JA KEHITTYY

Neuvolakorttien kielestä

Pro gradu

Miia Bruun

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Kesäkuu 2015

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 AINEISTO JA MENETELMÄT	9
3 NEUVOLATOIMINTA SUOMESSA	13
3.1 Neuvolatoiminnan historia	13
3.2 Neuvolakäynnit	15
3.3 Normaalistava neuvola.....	16
3.4 Neuvolan asiakirjat.....	17
3.4.1 Tietojen kirjaaminen	17
3.4.2 Aiempia tutkimustuloksia neuvolan asiakirjoista	18
3.5 Sosiaali- ja hoiva-alan tekstien piirteitä	20
4 NEUVOLAKORTTIEN KIELENPIIRTEET.....	23
4.1 Neuvolakorttitekstien painotukset.....	23
4.2 Sosiaali- ja hoiva-alan tekstien piirteet neuvolakorteissa	27
4.3 Neuvolakorttitekstien moniaineisuus ja sidosteettomuus.....	29
4.4 Tekstien lyhentäminen	31
4.4.1 Lyhenteet neuvolakorteissa.....	31
4.4.2 Erikoismerkit neuvolakorteissa	34
4.5 Neuvolakorttien lauserakenteet.....	35
4.5.1 Sanajärjestys ja verbin paikka.....	36
4.5.2 Lausekkeet.....	39
4.5.3 Subjektittomuus	40
4.6 Verbimuodot neuvolakorteissa.....	43
4.6.1 Verbin aikamuodot.....	43
4.6.2 Aktiivi ja passiivi	44
4.7 Arkinen ja epämuodollinen vs. lääketieteellinen kieli	46
5 TYTTÖJEN JA POIKIEN LUONNEHDINTA NEUVOLAKORTEISSA	49
5.1 Sosiaalinen sukupuoli	49
5.2 Nimeäminen neuvolakorteissa	50
5.2.1 Neuvolakorttien eksplisiittiset nimeämiset	50
5.2.2 Sukupuolittavat nimeämiset	53
5.2.3 Sukupuolineutraalit nimeämiset.....	56

5.3 Tyttöjen ja poikien kuvaaminen nevolakorteissa.....	59
5.3.1 Yksivuotiaiden ja sitä nuorempien kuvaaminen	61
5.3.2 Yli yksivuotiaiden kuvaaminen nevolakorteissa.....	64
5.3.3 Vanhempien ajatuksia nevolakorttien kuvauksista	66
6 PÄÄTÄNTÖ	69
LÄHTEET	76

1 JOHDANTO

Neuvolassa käy säännöllisesti 400 000 suomalaislasta eli jopa 99,6 % alle kouluikäisestä väestöstämme. Käyntikertoja kertyy yhteensä n. 15–20, ja jokaisella kerralla terveydenhoitohenkilökunta kirjaa neuvolaan mukaan otettavaan lapsuusiän terveystietoihin eli neuvolakorttiin tietoja lapsen kasvusta ja kehityksestä. (THL 2014.) Suomen noin 900 neuvolassa yksittäisiä merkintöjä tehdään vuosittain satojatuhansia. Neuvolakortti on ainoa paperinen dokumentti, jonka lapsen huoltajat saavat itselleen neuvolakäynniltä, ja niitä säästetään muistoiksi lapsille. Tekstit heijastavat oman aikansa käsityksiä lasten ihanteellisina pidetyistä ominaisuuksista, vallitsevista arvoista ja myös sukupuolesta, eikä siis liene merkityksetöntä, mitä kortteihin kirjataan.

Tähänastiset neuvolatoimintaan liittyvät tutkimukset ovat olleet lääke- ja hoitotieteellisiä, psykologisia ja yhteiskunnallisia (esim. Kuronen 1993; Wrede 2001), ja ne ovat keskittyneet lähinnä neuvolan asiakkaisiin (Kuronen 1992: 231). Tietyistä neuvolakorttien kieltä ei ole tähän mennessä tutkittu, vaikka neuvolakulttuuri koskettaa jollain tavalla lähes jokaista suomalaista. Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millaista kieltä neuvolakorteissa käytetään, ja tekevätkö esimerkiksi tyttöihin ja poikiin liittyvät sanavalinnat teksteistä sukupuolittuneita. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaista kieltä neuvolakorttien merkinnöissä käytetään?
2. Miten tytöistä ja pojista puhutaan? Miten heitä nimitetään ja miten heitä kuvataan?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni pyrin löytämään vastauksia vertailemalla neuvolakorttien kieltä sosiaali- ja hoiva-alan kielestä tehtyihin havaintoihin (esim. Karvinen 2008; Honkala 2010; Tiililä 2010). Pyrin selvittämään, millaisista elementeistä tekstit koostuvat, ja onko kieli ymmärrettävää myös olettamani vastaanottajan - asiakasperheen - näkökulmasta. Rakennetta ja sanajärjestystä tarkastelen erityisesti subjektin käytön ja verbin sijoittumisen kannalta, sillä havaintojeni perusteella ne näyttävät poikkeavan totutusta kielenkäytöstä. Subjekti näyttää usein puuttuvan lauseista, verbi puolestaan on usein lauseen lopussa, ja asioita kuvataan myös lyhyin lausekkein. Ymmärrettävyyden kannalta oleelliselta vaikuttaa erilaisten lyhenteiden, erikoismerkkin ja lääketieteellisten termien käyttö, mihin myös perehdyn. Kielen ymmärrettävyyttä tutkiessani käytän apunani neuvolakorttitekstejä lähettäneiltä vanhemmilta keräämiäni

ajatuksia neuvolakorttien teksteistä. Tarkastelen lyhyesti myös sitä, millaisia asioita korteissa nostetaan esiin, ovatko tekstit ohjeistavia vai kenties vain kuvailevia.

Toinen tutkimuskysymykseni liittyy neuvolakorttien sisältöön; näkyykö teksteissä sukupuolieroja, ja miten tytöistä ja pojista puhutaan. Ensiksi tutkin, miten lapsia nimitetään neuvolakorteissa, ovatko tytöistä ja pojista käytettävät nimitykset sukupuolineutraaleja ja rinnastettavissa keskenään, vai sisältävätkö nimitykset esimerkiksi erilaisia sukupuolikäsityksiä. Nimitysten lisäksi tutkin, millaisin adjektiivein ja muin määrittein lapsia kuvataan. Myös adjektiiveja tarkastelen sukupuolikohtaisesti tarkoitukseni selvittää, ovatko sanavalinnat sukupuolittuneita ja kuvataanko tyttöjä ja poikia eri tavoin.

Kahden tutkimuskysymykseni pohjalta pyrin selvittämään, kenelle neuvolakorttien tekstit on tarkoitettu, ja mitä niillä halutaan viestittää. Tarkastelun pohjalla pidän sekä neuvolatoimintaa ohjaavia periaatteita että vanhemmilta keräämiäni ajatuksia teksteistä. Tutkin myös, millaisia teemoja teksteistä nousee esiin ja millaiseen sävyyn asioista kirjoitetaan.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimusaineisto kerättiin tammi-helmikuussa 2014. Päädyin valitsemaan kanavakseni sosiaalisen median, sillä arvelin siten tavoittavani mahdollisimman suuren ihmismäärän mahdollisimman lyhyessä ajassa ja samalla laskevani kynnystä osallistua tutkimukseen. Jaettavaksi tarkoitettu aineistopyyntö oli tiedostona Facebookissa, ja kahden viikon aikana se jaettiin yli 580 kertaa niin yksityisten ihmisten profiileissa kuin erilaisissa yhteisöissäkin Facebookissa ja keskustelupalstoilla. Tekstien lähettämisen lisäksi pyysin vanhempia kirjaamaan ylös korttien ja tekstien herättämiä ajatuksia.

Aineistoa lähettävien oli mahdollista kopioida neuvolakorttien tekstejä joko valokuvaamalla tai skannaamalla neuvolakortteja tai jäljentää tekstit sanatarkasti tekstitiedostoksi. Tiedostoja toimitettiin liitetiedostoina tai erilaisten pilvipalveluiden kautta sähköpostitse ja Facebookin yksityisviestitoiminnon kautta. Päädyin rajaamaan pyyntöni koskemaan 2000-luvun kortteja, koska useat olisivat olleet halukkaita lähettämään vanhempia, jopa 1950-luvun kortteja, joiden tutkiminen olisi toki ollut mielenkiintoista mutta aiheeni kannalta vähemmän hyödyllistä, koska haluaisin muodostaa kuvan korttien nykykielestä, en kielen kehityksestä. Aineistoa lähetti hieman yli sata henkilöä, joista kukin toimitti 1-5 kortin tiedot. Poikien kortteja tuli yhteensä 68 kappaletta, tyttöjen kortteja 82. Saadakseni tyttöjen ja poikien korttien määrät vastaamaan toisiaan jätin sattumanvaraisesti valitut 14 tyttökorttia analyysin ulkopuolelle. Kummankin sukupuolen kortit rajautuivat vielä kuuteenkymmeneen, kun kahdeksasta poikakortista puuttui oleellisia tietoja kuten neuvolakäyntien ajankohdat, tai skannauksen jälki oli niin heikkoa, ettei teksteistä saanut paikoitellen selvää.

Aluksi ryhdyin aineistoa tutkimalla poimimaan korteista esiin nousevia teemoja ja kielenpiirteitä. Neuvolakorttitekstien lisäksi tutustuin myös vanhempien kirjoittamiin kommentteihin, joita tutkin sisällönanalyysin keinoin. Kommenteista poimin tutkimukseeni niitä, joissa pohdittiin työhöni liittyviä teemoja. Tekemieni havaintojen pohjalta päädyin jakamaan työni tutkimuskysymysteni mukaisesti kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittelee tekstien kielenpiirteitä ja jälkimmäinen keskittyy tyttöjen ja poikien kuvaamisen analysointiin. Koska työn kaksi teemaa poikkesivat niin paljon toisistaan, päädyin kuljettamaan teoriaa myös analyysini lomassa sen sijaan, että työ olisi jakautunut erilliseen teoria- ja analyysiosaan. Näin kuhunkin aiheeseen liittyvä teoria löytyy

aiheen yhteydessä, mikä toivoakseni parantaa työn luettavuutta, ja kokonaisuus on selkeämpi.

Neurolakorttien kielenpiirteitä tutkin pohjanani muita sosiaali- ja hoiva-alan tekstejä koskevia tutkimuksia, joihin vertailin omaa aineistoani. Ensiksi etsin korteista mahdollisia mallipohjaisten tekstien, muistiinpanotekstien ja lomakepohjaisten tekstien piirteitä. Tämän jälkeen käsittelin tarkemmin niitä kielenpiirteitä, jotka selvästi olivat aineistolle tyypillisiä. Keskeisinä kokonaisuuksina aineistosta erottui tekstien lyhentäminen eri tavoin, poikkeukselliset lauserakenteet, subjektien puuttuminen, erilaisten verbimuotojen käyttö sekä arkisen ja lääketieteellisen kielen vaihtelu. Pyrin tuomaan esiin myös sellaisia kieleen liittyviä seikkoja, jotka nousivat usein esiin vanhempien lähettämistä kommentteista. Havaintojani tarkastelin aineistosta löytyneiden esimerkkien avulla ja pyrin löytämään teksteistä säännönmukaisuutta. Kieliaineisten analyysi on työssäni kvalitatiivista, sillä kvantitatiivisten analyysien myötä työstä olisi tullut liian laaja.

Lasten kuvaamista analysoin kielenpiirteitä kvantitatiivisemmin. Kävin läpi korttien kaikki merkinnät ja kirjasin ylös jokaisen viittauksen tyttöihin ja poikiin sekä adjektiivit, joilla tyttöjä ja poikia oli kuvattu. Koska vastaavia tutkimuksia ei tietojeni mukaan aiemmin ole tehty, päädyin luokittelemaan poimimani viittaukset ja kuvaukset itse. Laskin nimitysten ja kuvaavien adjektiivien ja muiden määreiden lukumäärät ja taulukoitin ne muodostamiini luokkiin. Vertailin kunkin sanan suhteellisia määriä pyrkimyksenäni selvittää, poikkeako tyttöjen ja poikien nimeäminen ja kuvaaminen toisistaan.

Ensiksi poimin kaikki vähintään kahdesti aineistossa mainitut viittaukset lapsiin muodostaakseni kokonaiskäsitteilyksen nimeämisistä. Tämän jälkeen jaottelin kaikki nimeämiset sukupuolitettaviin nimeäisiin ja sukupuolineutraaleihin nimeäisiin, sen perusteella, voisiko nimitystä käyttää kumman sukupuolen edustajasta tahansa vai sisälsikö se viittauksen lapsen sukupuoleen. Kummankin ryhmän jaoin sanojen luonteen perusteella vielä kolmeen ryhmään ja nimesin ryhmät Objektiivisiksi nimeämisiksi, Lapsen luonnetta tai ominaisuuksia kuvaaviksi nimeämisiksi ja Tekemistä kuvaaviksi nimeämisiksi. Pyrin analysoimaan kutakin nimitystä erikseen apunani Nykysuomen sanakirjan kuvaukset. Lopuksi tein yhteenvedot sekä sukupuolitetuista ja sukupuolineutraaleista nimityksistä nähdäkseni, miten tyttöjen ja poikien nimeämiset eroavat toisistaan.

Alle ja yli yksivuotiaiden lasten kuvaaminen näytti poikkeavan niin paljon toisistaan, että päädyin jakamaan kuvausaineistoni kahteen osaan kuvattavan lapsen iän perusteella. Alle yksivuotiaiden aineisto oli kokonaisuudessaan n. 2,5 kertaa suurempi

kuin yli 1-vuotiaiden, ja samat kuvaavat sanat saattoivat toistua jopa kymmeniä kertoja, ja päädyinkin etenemään vauva- ja lapsiaineistoni analyysissäni hieman eri tavoin. Alle 1-vuotiaiden aineistossa yli kymmenen kertaa esiintyneet sanat muodostivat yli 70 % ryhmän kuvaavien sanojen kokonaismäärästä, ja laadin näistä sanoista oman taulukkonsa. Lasten aineistossa kuvaavien sanojen määrä oli pienempi, joten heidän kohdallaan taulukoin vähintään viidesti esiintyneet adjektiivit. Etsittyäni kumpaakin sukupuolta kuvaavista sanoista yleisimmät keskityin vain toista sukupuolta kuvaaviin sanoihin. Lasten osalta hajonta oli suurta, ja kukin näistä adjektiiveista esiintyi aineistossa vain kerran, joten en kokenut järkeväksi tehdä taulukoita ja yleistyksiä näistä adjektiiveista. Vauva-aineiston osalta taulukoin adjektiivit, jotka esiintyivät vähintään kahdesti vain toisen sukupuolen aineistossa..

Jokaisen työvaiheen jälkeen vertailin tyttö- ja poika-aineistoa toisiinsa etsien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vain toista sukupuolta kuvaavien sanojen osalta pohdin myös sanojen sukupuolittavaa roolia. Vanhemmilta keräämissäni kommentteissa lasten kuvaamista pohdittiin usein, ja analyysien päätteeksi päädyinkin käsittelemään näitä pohdintoja suhteessa aineistoon. Olen pyrkinyt säilyttämään aineistosta ja vanhempien kommentteista tekemäni lainaukset mahdollisimman autenttisina rivitystä ja kirjoitusvirheitä myöten. Lasten nimet olen muuttanut ja omat kommenttini olen merkinnyt kaarisulkein.

Työni etenee siten, että johdanto- aineistolukujen jälkeen, luvussa 3, esittelen neuvolatoiminnan kehitystä 1900-luvun alkupuolelta nykypäivään. Tämän jälkeen kerroin neuvolatoimintaa ohjaavista periaatteista ja neuvolakäyntien sisällöstä. Lopuksi käsittelem lyhyesti neuvolatoimintaan liittyviä asiakirjoja ja niistä tehtyjä tutkimuksia (ks. esim. Ihalainen, Pelkonen & Hakulinen 2002; Nupponen 1981).

Luvussa 4 keskityn neuvolakorttien kielenpiirteisiin. Kielenpiirteitä tutkin kvalitatiivisesti lähinnä korttien luettavuuden ja ymmärrettävyyden näkökulmasta. Vertailen korttien kielenpiirteitä sosiaali- ja hoiva-alan teksteistä saatuihin tutkimustuloksiin ja pyrin löytämään neuvolakorttiteksteille tyypillisimmät piirteet. Esiintymien lukumäärät ja niiden vertailut olisivat tehneet työstäni analyttisemmän, mutta aineiston laajuus ja toisaalta myös työn rajallisuus sulkivat pois kielenpiirteiden kvantitatiivisen tarkastelun. Niinpä pyrin käsittelemään löydöksiäni esimerkkien avulla ja ottamaan mukaan myös vanhempien kirjaamia ajatuksia, jotka liittyvät tarkastelemini löydöksiin.

Luvun alussa käyn läpi neuvolakorttitekstien painotuksia, millaisia asioita korteissa nostetaan esiin ja miten asiat ilmaistaan. Pohdin, näkyväkö neuvolatoiminnalle asete-

tut tavoitteet teksteissä, ja millaisia tekstit kokonaisuudessaan ovat, ovatko ne vain ympärilyöreitä lauseita vai pyrkivätkö ne kannustamaan tai ohjailemaan asiakasperheitä.

Tämän jälkeen jatkan tarkastelemalla neuvolakorteista löytyviä sosiaali- ja hoiva-alalle tyypillisten mallipohjaisten massatuotettujen tekstien, muistiinpanomaisten tekstien ja täytettävien lomaketekstien piirteitä: moniaineksisuutta, sidosteettomuutta ja lyhentämistä (Tiililä 2010: 176–177). Tekstien lyhentämisen osalta keskityn lyhenteisiin ja erikoismerkkeihin. Seuraavaksi tarkastelen neuvolakorttien lauserakenteita ja erityisesti sanajärjestystä, subjektin käyttöä ja verbin sijaintia lauseissa. Tarkastelen myös verbin aikamuotojen sekä aktiivin ja passiivin käyttöä teksteissä. Kieliopillisen tarkastelun jälkeen keskityn kielen ulkoisiin piirteisiin ja käsittelen arkisen ja epämuodollisen ja toisaalta lääketieteellisen kielen käyttöä korteissa.

Luvussa 5 käsittelen tyttöjen ja poikien kuvaamista neuvolakorteissa ja etenen edellistä lukua kvantitatiivisemmin. Aluksi tarkastelen tutkimustani pohjustaakseni lyhyesti sukupuolta, sukupuolisosialisaatiota ja sosiaalisen sukupuolen käsitettä. Tämän jälkeen keskityn tyttöjen ja poikien nimeämiseen ja kuvaamiseen korteissa. Olen jakanut nimeämiset sukupuolitettuihin ja sukupuolineutraaleihin nimeämisiin, joita käsittelem seuraavissa alaluvuissa. Kumpaakin ryhmää tarkastelen objektiivisiin nimeämisten, lapsen luonnetta tai ominaisuuksia kuvaaviin nimeämisten ja tekemistä kuvaavien nimeämisten näkökulmasta. Seuraavaksi siirryn tyttöjen ja poikien kuvaamiseen neuvolakorteissa. Vauvaikäisten ja sitä vanhempien lasten kuvaukset poikkesivat toisistaan, joten tämänkin aiheen tarkastelu on jaettu kahtia, yksivuotiaiden ja sitä nuorempien kuvaamiseen ja yli yksivuotiaiden kuvaamiseen. Yhteenvetona esittelen neuvolakorttitekstejä lähettäneiden vanhempien ajatuksia lasten kuvaamisessa neuvolakorteissa. Luvussa 6 kokoan yhteen tutkimuksessa saamiani tuloksia ja pohdin, kuinka aihetta voisi vielä tutkia.

3 NEUVOLATOIMINTA SUOMESSA

3.1 Neuvolatoiminnan historia

Perinteisesti lasten- ja kodinhoito on opittu omalta äidiltä, mutta 1800-luvun loppupuolella syntyi tarve kouluttaa perheenemäntiä lastenhoidossa, kun lääketieteen kehittymisen myötä asiantuntijoilla oli jotain annettavaa äideille. Neuvonnan tarvetta lisäsi teollistumisen aiheuttama lisääntynyt lapsikuolleisuus; teollisuustaaajamien ahtaissa asunnoissa taudit ja bakteerit levisivät helposti ja tarttuivat vastustuskyvyttömiin vauvoihin. Niukan ja väärin valitun ravinnon takia lähes kaikki lapset kärsivät riisitaudista, ja puutteellinen hygienia aiheutti erityisesti ripuli- ja keuhkotauteja. Kehittyvä lääketiede tarjosi apua juuri tällaisiin ongelmiin, mutta tieto ei vain kulkenut lääkäreiltä sitä tarvitseville. Järjestelmällinen äitien neuvonta alkoi Ranskasta, kun lääkäri Pierre Budin aloitti 1890-luvulla imeväisten hoidon neuvonnan ja perusti maitopisaratoimistoja. Toimistojen neuvonta-asemilla äideille kerrottiin rintaruokinnan tärkeydestä vauvan terveydelle, opetettiin maitoseosten valmistamista ja jaettiin tarkastettua maitoa. Imeväiskuolleisuus väheni toimistojen alueella, ja idea levisikin nopeasti muihin maihin. (Korppi-Tommola 1987: 47.)

Suomeen maitopisaratoiminnan idean toi Ruotsista Greta Klärich, jonka aloitteesta perustettiin lastensuojeluyhdistys Maitopisara vuonna 1904. Maitopisaran toimistoissa tehtiin lääkärintarkastuksia ja jaettiin kalanmaksäöljyä, mutta parhaaksi avuksi osoitautui kuitenkin lastenneuvolatoiminta. Vuonna 1918 ylihoitaja Sophie Mannerheim perusti Helsinkiin yksinäisten äitien turvaksi Lastenlinnan, jonka ylilääkäriksi ryhtyi kaksi vuotta myöhemmin lastenlääkäri Arvo Ylppö. Samana vuonna perustettiin Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto, jonka alaisuuteen Lastenlinna siirtyi. Nykyinen neuvolatoiminta alkoi vuonna 1922, kun Lastenlinnan yhteyteen avattiin Ylppön aloitteesta lääkärin vastaanotto, jonka esikuvana oli Kaiserin Augusta Victoria Hausin pienten lasten hoidon neuvonta. Ensimmäinen neuvola toimi yhdessä huoneessa, Lastenlinnan halkokellariin kunnostetuissa tiloissa. Lääkäri tai terveystarkastus hoiti tarkastukset ja antoi äideille neuvoja, joita myös vuoroaan huoneen laidoilla odottaneet muut äidit kuulivat. Vastaavia neuvonta-asemia alettiin perustaa lisää, kun huomattiin, että neuvolan kirjoilla olevien keskuudessa lapsikuolleisuus laski nopeasti. Neuvonta-asemanimitys pohjautui lääkärin johtamaan lastenhoidon neuvontaan ja terveystarkastuksiin, ja vuonna 1935 nimeksi tuli neuvola. Samana vuonna valtio alkoi myöntää kunnille harkinnan-

varaista valtionapua äitiysneuvojien palkkaamiseen. Neuvolalääkärin tehtävää hoiti usein kunnanlääkäri, mutta joukossa oli myös yksityisiä ja tehtaiden palkkaamia lääkäreitä. Lääkäreillä oli apunaan terveystisaria, jotka myös tekivät tarkastuksia ja kotikäyntejä. (Korppi-Tommola 1987: 47–48; 1990: 63–64, Kuronen 1993: 17.)

Neuvolalääkärin vastaanottoja oli kuukauden aikana yksi tai kaksi. Aluksi oli tarkoitus perustaa vastaanottoja, joissa äidit kävisivät lastensa kanssa, lähinnä tiheään asutuille paikkakunnille. Ensimmäiset neuvolat olivatkin kaupungeissa, kauppaloissa ja teollisuustajamissa, pohjoisimmat Oulussa ja Kuopiossa. Vuonna 1922 neuvoloita oli Suomessa kahdeksan, vuonna 1930 60. Vuonna 1939 neuvoloita oli jo 150, kun maaseudun terveydenhuolto-oloja tutkinut komitea ehdotti, että pienten lasten hoidon edistämiseksi perustetaan neuvoloita kaikkiin maalaiskuntiin ja valtio osallistuu niiden perustamis- ja ylläpitokustannuksiin. Maaseudulla terveystisaret joutuivat näkemään vaiivaa päästäkseen äitien luo, kun tieverkot ja julkinen liikenne olivat vielä kehittymättömiä. Matkaa taitettiin esimerkiksi hiihtämällä tai poroilla. (Korppi-Tommola 1990: 64; Siivola 1985: 70–71.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton tilastojen mukaan neuvoloiden kirjoilla olleiden lasten sairastavuus ja lapsikuolleisuus laski aina nopeasti. Lasten parempi terveys oli kenties tärkein syy siihen, että äidit luottivat neuvoloihin. Aluksi tarkastusten oli tarkoitus keskittyä 0-2-vuotiaisiin lapsiin, mutta pian työ laajeni käsittämään koko alle kouluikäisen väestön. Neuvolat tarjosivat ilmaisia sosiaalihuollon palveluja, jotka olivat kaikille avoimia, ja joiden käyttämisestä ei ollut kielteisiä seurauksia. Neuvolat antoivat ennaltaehkäiseviä neuvoja, jakoivat kalanmaksäöljyä ja vaatteita sisältäneitä kiertokoreja ja antoivat joskus rokotuksiakin. Toiminta tehostui 1930-luvun lopulla, kun SPR:n ja MLL:n yhteisiin piireihin palkattiin johtavia terveystisaria, jotka pitivät kursseja yleisölle ja kouluttivat ja auttoivat osastojen henkilökuntaa. (Hultin 1973: 10; Korppi-Tommola 1990: 64–65.)

Vuonna 1944 neuvolatoiminta saatiin osaksi julkista terveydenhuoltojärjestelmää, ja toiminnasta säädettiin laissa. Lakiin kirjatuiissa tavoitteissa terveydenhuollollinen ja lääketieteellinen tehtävä korostui, ja pääpaino oli hoidollisten ja sosiaalihuollollisten tehtävien sijaan ammatillisessa ohjauksessa. Uusien lakien ja neuvolatoiminnan leviämisen yötä lastenneuvoloiden asiakaskunta kasvoi huomattavasti 1940-luvulla. (Kuronen 1993: 17–18.) Lastenneuvoloiden huippuvuodet olivat 60-luvulla, jolloin neuvoloita oli n. 1 000 ja 97 % lapsista oli neuvoloiden kirjoilla. (Hultin 1973, 12; Korppi-Tommola 1990: 149; Siivola 1985: 87, 92.) Vanhat neuvolatoimintaa säätelevät lait

kumottiin vuonna 1972, kun Kansanterveyslaki astui voimaan. Laissa ei erikseen mainita neuvoloita, mutta neuvolatoiminta on jatkunut aiempien lakien määrittelemällä tavalla. (Kuronen 1993: 19.)

1960-luvun loppupuolelta lähtien neuvoloissa on lääketieteellisen seurannan ohella alettu kiinnittää huomiota myös vanhemmuuteen ja lapsen kehityksen psyykkisiin sekä sosiaalisiin aspekteihin, ja isät on otettu mukaan neuvolatoimintaan (Kuronen 1993: 19–20). Viime vuosikymmeninä on neuvolasta on pyritty kehittämään vanhemmuuteen ja perhe-elämään kasvattava organisaatio, ja erityisesti on korostettu vanhempien psykologisen tai psykososiaalisen tukemisen tarvetta (esim. Neuvolatoiminnan kehittämistyöryhmän muistio 1984: 99–100). Vanhemmat tarvitsevat neuvolasta sitä tukea, mitä he ennen saivat lähipiiriltään. 1980-luvulta lähtien lastenneuvolatoiminnan tavoitteeksi onkin todettu lapsen ja hänen perheensä parhaan mahdollisen terveyden turvaaminen, jonka yhtenä keinona on vanhempien tukeminen ja neuvonta. (Kuronen 1993: 20; Lastenneuvolaopas 1990: 6.)

Tällä hetkellä lastenneuvolapalveluita on saatavilla lähes 900 neuvolassa, joissa asioi vuosittain n. 400 000 lasta. Rokotuskattavuustietojen mukaan arvioitu neuvolapalveluita käyttävien osuus on n. 99,6 % alle kouluikäisestä väestöstä. Lastenneuvolatyön tarkoituksena on edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia sekä kaventaa terveyseroja. Neuvolassa seurataan ja edistetään lapsen kasvua ja tuetaan vanhempia kasvatuksessa ja huolenpidossa. Vuonna 2009 voimaan tulleen neuvolatoiminnan asetuksen tarkoituksena on suunnitelmallisesti parantaa lasten ja heidän perheidensä terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia. Neuvolatyön tulisi olla yhteinäistä ja väestön tarpeet huomioon ottavaa eri osissa maata. Neuvolatoimintaa ohjaa joukko periaatteita, jotka on jaoteltu kolmeen osa-alueeseen: perhekeskeiseen ja asiakaslähtöiseen toimintaan, yhteisölliseen terveyden edistämiseen sekä laatuun ja vaikuttavuuteen. Periaatteisiin kuuluu mm. lasten hyvinvointi ja lasten etu, kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus sekä yksilöllisyys ja tasa-arvo. (THL 2014.)

3.2 Nevolakäynnit

Lastenneuvolakäynnin pituus vaihtelee yleensä 30–60 minuutin välillä, neuvolalääkärikäynnin pituus taas on usein vain 15 minuuttia. Käynnillä keskitytään tyypillisesti viiteen pääaihepiiriin: lapsen kasvun ja kehityksen arviointiin, lapsen hoidon arviointiin,

vanhempien ohjaamisen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, lapsen ja perheen seuraamiseen, toimenpiteisiin ja kirjallisen aineiston jakamiseen. Neuvolakäynneillä asiakas täyttää erilaisia lomakkeita, ja terveydenhoitaja kirjaa neuvolan ja myöhemmin kouluterveyden käyttöön jääville lomakkeille tietoja lapsen fyysisestä kasvusta ja kehityksestä sekä kuhunkin ikävaiheeseen liittyvistä toiminnoista ja niiden hallitsemisesta. Kunkin käyntikerran jälkeen tehdään myös lyhyt kuvaus, joka saattaa sisältää lyhyesti kirjattuja erityishuomioita lapsesta tai hänen perheestään. (Kuronen 1993: 38–39.)

Neuvolassa asiakassuhteen pääpaino on työntekijän ja aikuisen suhteessa, eikä lapsi ei koskaan ole asiakkaana yksin vaan hänen äitinsä tai isänsä toimivat hänen edustajinaan. Vuonna 1984 Neuvolatoimikunnan kehittämistoimikunnan muistiossa (1984; 100) peräänkuulutettiin lapsen huomioimista neuvolan asiakkaana, kun aiempi somaattisen terveyden vaaliminen oli esineellistänyt lapsen. Lapsi neuvottiin nostamaan neuvolassa tasavertaiseksi keskustelukumppaniksi ja kuuntelemaan lapsen omia ajatuksia ja toiveita. Lapsen itsensä huomioiminen ja kohottaminen omalla tavallaan tasavertaiseksi keskustelukumppaniksi omine toiveineen, iloineen, odotuksineen, pelkoineen ja ajatuksineen ei saisi unohtua. Koettiin, että lapsen itsensä tulisi olla neuvolakäynnillä yksi päähenkilöistä. (Kuronen 1992: 234; 1993: 56.)

3.3 Normaalistava neuvola

Neuvoloiden keskeinen toimintaperiaate näyttäisi olevan normalisuus, kun taas esimerkiksi sosiaalityössä lähtökohtana on ollut ongelmaisuus. Ainakin asiakkaan omissa silmissä kukin asiakasperhe halutaan esittää normaalina, ja ongelmapuhe käydään ammattilaisten kesken. Asiakastilanteissa sekä työntekijät että asiakkaat voivat normalistaa mahdollisia ongelmia toteamalla niiden olevan tyypillisiä tietynikäisillä lapsilla tai monissa perheissä. Neuvolatyöntekijät varovat loukkaamasta vanhempia, jotta asiakassuhde ei vaarantuisi. Vaikuttaa siltä, että lapsen ongelmiin ei asiakastilanteissa puututa, vaikka neuvolatyöntekijä näkisikin ne heijastumana äidin, perhesuhteiden tai perhetilanteiden ongelmista. Kun lapsen ongelmista puhutaan vanhempien kanssa, ei puheenaiheena ole lapsen kehitys tai toiminta vaan vanhempien suhtautuminen asiaan. Ammattilaisten keskinäisessä puheessa kytkentä lapsen ongelmien ja perhetilanteen kytkös tehdään kuitenkin lähes poikkeuksetta. (Kuronen 1992: 235–237; 1993: 61–63.)

Neurolatyöntekijän ja vanhemman yhteisesti jakamana intressinä oletetaan olevan lapsen terveys ja kasvun ja kehityksen normaalius. Usein lapsen normaalistamisen menetelmää käytetään vanhempien rauhoitteluun; vanhempien tulee olla tyytyväisiä, kun tilanne on lapsen kannalta normaali. Normaalius näyttää kuitenkin vaihtelevan lapsen iän ja sukupuolen mukaan. Pojalle tietty kehityksen viivästyminen ja vilkkaus näyttävät olevan normaalimpaa kuin tytöille, mikä herättää kysymyksen, ovatko normaaliuden rajat pojilla joustavampia kuin tytöillä. Normaaliuden perusteluna voi olla myös lapsen ikä - jokin on tyypillistä tietyn ikäiselle lapselle. Perustelut iänmukaisesta kehityksestä pohjautuvat työntekijän omiin, kokemuksensa pohjalta tekemiinsä arvioihin ja lapsen kasvuun ja kehitykselle esitetyistä normistoista, joiden toteutumista neuvolassa seurataan. (Kuronen 1992: 235–237, 1993: 61–63.)

3.4 Neuvolan asiakirjat

Lastenneuvolan perheitä koskevaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan kuuluu tärkeänä osana asiakirjat ja lomakkeet. Aiemmin käytössä on ollut Suomen Kuntaliiton kehittämää lomakkeita, mutta vähitellen on siirrytty yhtenäisiin sähköisiin asiakirjoihin, joka mahdollistaa neuvolatyötä koskevan tiedon liikuteltavuuden sekä toiminnan seuraamisen ja kehittämisen. Asiakirjat sisältävät lapsen terveyttä ja perheen tietoja käsitteleviä lomakkeistoja. Asiakirjoihin tekevät merkintöjä terveydenhoitajat, lääkärit ja muu henkilökunta. Vanhempia ohjataan täyttämään heidän mukanaan kulkevaa neuvolakorttina tunnettua lapsuusiän terveystietokorttia, johon terveydenhoitaja ja lääkäri tekevät merkintöjä neuvolakäyntien aikana. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004: 57; Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 59.)

3.4.1 Tietojen kirjaaminen

Asiakirjojen tehtävänä on mm. turvata hoitoa koskevaa tiedonsaantia sekä neuvolatoiminnan yksilöllisyyttä ja jatkuvuutta, ja yksi kirjaamisen tarkoituksista on mahdollistaa hoidon ja palveluiden mittaaminen. Asiakirjat myös edistävät luottamuksellisen yhteistyösuhteen kehittymistä. Neuvolan asiakirjojen kirjaamisessa käytettävän terminologian ja sen luokittelamisen tulisi olla sellaista, että asiakirjoihin saataisiin dokumentoitua lap-

sen ja perheen tarpeet, kuinka niihin on vastattu, ja millaisia tuloksia on saavutettu. Merkinnöissä tulee käyttää yleisesti tunnettuja ja hyväksytyjä lyhenteitä ja käsitteitä. Riittävät ja asianmukaiset merkinnät ovat tärkeitä sekä asiakkaiden että henkilökunnan oikeusturvan kannalta. (Ihalainen ym. 2002: 26; Kuronen 1993: 40–41; Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 59; Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004: 57–58.)

Dokumentoinnin perustana on laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), henkilötietolaki (523/1999) ja sosiaali- ja terveysministeriön säädökset potilasasiakirjojen laatimisesta, joiden mukaan kirjaamisen keskeisiä periaatteita ovat luottamuksellisuus ja avoimuus. Kirjaamisen pääsääntönä voidaan pitää sitä, että perheen kanssa keskustellaan siitä, mitä heistä kulloinkin kirjataan. Sekä lapsen että henkilökunnan oikeusturvan kannalta suositellaan, että kirjaaminen perustuu havaintoihin ja tiedonlähteen mainitsemiseen. Kirjaamisen laatua on tarpeellista seurata ja tarvittaessa järjestää kirjaamiskoulutusta. (Kuronen 1993: 40–41; Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 59; Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004: 57–58.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että neuvolatyön kirjaamisen ohjeistuksissa (esim. Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997) annetaan yksityiskohtaisiakin ohjeita siitä, mitä ja millaisia havaintoja kuhunkin lomakkeeseen tulee kirjata ja että merkinnät tulee kirjoittaa kuivamustekynällä. Kuitenkaan nimenomaan neuvolatarkoituksiin suunnattuja mekaanista kirjaamista koskevia ohjeistuksia ei ole, lukuun ottamatta lyhyttä viittausta tunnettujen lyhenteiden ja käsitteiden käyttöön. Ohjeistuksissa ei esimerkiksi kerrota, tuleeko kirjaajan käyttää täydellisiä lauseita vai riittääkö esimerkiksi luettelomainen kirjaaminen.

Hoitotyön kirjaamisesta ja kielestä yleisemmällä tasolla löytyy lukuisia oppaita ja tutkimuksia (esim. Hallila 2005; Ensio & Saranto 2004; Wilskman 2000). Voitaneen siis olettaa, että yksityiskohtaisen ohjeistuksen puutteessa neuvolahenkilökunta soveltaa neuvolakortteihin yleisiä hoitotyön kirjaamisen ohjeita ja perinteitä.

3.4.2 Aiempia tutkimustuloksia neuvolan asiakirjoista

Vaikka neuvola on kansallinen ja merkittävä instituutio, on neuvolatoimintaa tutkittu yllättävän vähän. Neuvolatutkimus on ollut pääosin lääketieteellistä, hoitotieteellistä, psykologista ja yhteiskunnallista (esim. Kuronen 1993, Wrede 2001, luettelointia tutki-

muksista mm. Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 12) ja se on keskittynyt neuvolan asiakkaisiin. (Kuronen 1992: 231.) Neuvolan asiakirjojen sisältöjä on tutkittu aiemmin (esim. Ihalainen ym. 2002), mutta tutkimukseni kohteena olevia lapsuusiän terveystarkoituksia ei tiettävästi ole ennen tutkittu kattavasti.

Nupposen tutkimuksen mukaan asiakirjoihin kirjataan huolellisesti lapsen terveyden ja fyysiseen hyvinvointiin liittyvät asiat, mutta muita asioita saatetaan tietoisesti jättää kirjaamatta (emt. 1981). Puutteelliset kirjaamistiedot saattavat johtua joko kirjaamisen ohjeiston huonosta tuntemisesta tai itse asiassisällön, esimerkiksi asiakkaan voimavarojen puutteellisesta hahmottamisesta. Terveystarkoitajat ovat kokeneet kirjaamiseen olevan liian vähän aikaa ja voimavaroja. Kirjaamista ei nähdä niinkään juridisena asiakirjana ja oman työn dokumentointina tai perusteluna vaan muistin tukena suuren työmäärän keskellä. Mikäli työntekijä kokee tuntevansa asiakkaan riittävän hyvin, hän ei välttämättä kirjaa asioita, jotka uskoo muistavansa seuraavallakin kerralla. Kirjaamisessa näkyikin usein yhden työntekijän näkökulma, ja ulkopuolisen työntekijän on vaikea tarkastella merkintöjä, mikäli hän ei tunne asiakasperhettä. Työntekijät ovat perustelleet puutteellista kirjaamista myös sillä, että haluavat suojata asiakkaansa yksityisyyttä tai että lomakkeisiin kirjataan vain sellaisia asioita, jotka asiakas niin halutessaan voi itsekin papereistaan lukea. (Ihalainen ym. 2002: 26; Kuronen 1993: 40–41; Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 59; Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004: 57–58.)

Vuosina 2000–2003 toteutetussa Itä-Suomen neuvolatoimintaan keskittyneessä hankkeessa tutkittiin neuvolan asiakirjojen sisältöä kirjaamisen näkökulmasta. Havaittiin – aivan kuten Nupposenkin (1981) tutkimuksessa kaksikymmentä vuotta aiemmin – että kirjatut asiat sisälsivät pääasiallisesti lapsen ja perheen fyysisen terveydentilaan liittyviä merkintöjä: tarkimmin kirjattuna oli lapsen fyysisen kasvun ja kehityksen seuraaminen. Lukumäärällisesti eniten merkintöjä oli ihon kunnosta, ihottumista ja allergioista, rokotuksista, tulehdussairauksista, kehityksen etenemisestä, ruokinnasta ja ruokintaohjeistuksista, rintamaidon riittävydestä, kasvu- ja kehityspoikkeamisista ja ”käyrillä pysymisestä”. Tutkimuksessa oli kiinnitetty huomiota myös kieleen: lapsen olemusta, käyttäytymistä ja kommunikointia kuvattiin usein ”monin sanoin”, ja kirjaamisen kielen mainitaan olleen ”asiallista ja selkeää”. Ihalainen ym. (2002: 26) pitävät asiakirjoissa esiintyneitä ilmeikkäitä kuvauksia tulkinnallisina ja terveydenhoitajan sisäiseen kielikuvaan ja arvioon perustuvina. He mainitsevat esimerkkinä sanan ”tyllerö”, joka voi merkitä joko pientä, suloista tyttövauvaa tai pyöreää, kömpelöä lasta. Mainintoja, kuten

”kasvu ja kehitys on ennallaan” Ihalainen ym. pitävät pintapuolisina, sillä ne eivät kerro mitään havaintojen kohteesta, jos ei ole tutustunut aiemmin kirjattuihin tietoihin. Kirjaamisen tulisi olla itsenäistä siten, että merkinnät voisi ymmärtää ilman aiempien merkintöjen tarkastelua. (Ihalainen ym. 2002: 26.)

Edellä mainitussa hankkeessa terveydenhoitajille kirjaamisesta tehdyn SWOT-analyysin mukaan terveydenhoitajat ovat kokeneet kirjaamisen vahvuutena fyysisen terveydentilan seuraamisen, oleellisten asioiden ja muutosten ottamisen huomioon sekä kielen selkeyden. Heikkoutena he ovat nähneet kirjaamisen epätarkkuuden, vuorovaikutuksen, käytyjen keskustelujen sekä ”itsestään selvyyksien” kirjaamisen puutteet. Vuosituhannen alkupuolella kirjaamisen heikkoutena koettiin myös epäselvä käsiala. Uhaksi on koettu ajan puute ja puutteellisten merkintöjen seuraukset. Terveydenhoitajat ovat nähneet kirjaamisen mahdollisuuksissa kirjaamistaitojen kehityksen, koulutuksen ja uudet lomakkeet. (Ihalainen ym. 2002: 27.)

Tutkimukseni kohteena olevaa lapsuusiän terveyskorttia eli neuvolakorttia on tutkittu vain vähän. Kortti oli mukana vuonna 1995 Kuntaliiton tekemässä tutkimuksessa, jossa kartoitettiin neuvolalomakkeiden toimivuutta. Korttia uudistettiin tuolloin ”käyttäen kansainvälisiä ratkaisumalleja”. Uudistuksen tarkoituksena oli, että vanhemmat voisivat paremmin osallistua lapsen kasvun ja kehityksen seurantaan ja siihen liittyvään kirjaamiseen. Tutkimuksessa esiin tulleet muutosehdotukset liittyivät lähinnä kortin ulkoasuun ja jäsentelyyn, ei sisältöön. Tutkimuksessa todetaan kuitenkin, että hyvin monet tutkimukseen osallistuneista neuvolatyöntekijöistä pitivät vanhaa korttia huonona, naiivina ja neuvolatyöhön sopimattomana, ja vanhempien mielestä sitä oli vaikea täyttää. Uudistunutta korttia taas pidettiin toimivana ja hyvänä. (Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 7, 48.)

3.5 Sosiaali- ja hoiva-alan tekstien piirteitä

Sosiaali- ja hoiva-alojen tekstejä on tutkittu lähilukien, kielellisiä ja visuaalisia ratkaisuja ja analysoiden, vain vähän. Tähän on vaikuttanut se, että useat tekstit ovat arkaluonteisia, ja niiden tutkiminen vaatisi tutkimusluvan. Muutamien tehtyjen tutkimusten pohjalta on kuitenkin mahdollista esittää eri teksteille tyypillisiä kielenpiirteitä. Sosiaali- ja hoiva-alan tekstit voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan; mallipohjaisiin massa-

tuotettuihin teksteihin, muistiinpanomaisiin teksteihin ja täytettäviin lomaketeksteihin. (Tiililä 2010: 176–177.)

Mallipohjaisia tekstejä ovat mm. viranhaltijapäätökset erilaisista etuuksista, joita tulee pystyä tuottamaan paljon, tiettyssä ajassa ja muun työn ohella. Tekstit on yleensä suunnattu viranomaiselta yksittäiselle kansalaiselle. Yksi mallipohjaisille teksteille tyypillisistä piirteistä on moniaineksisuus. Tekstit sisältävät usein vaihtelematonta ainesta kuten tunnistetietoja suoraan lomakepohjasta. Leipätekstissä puolestaan saattaa olla jokaiseen tekstiin tulostuvaa vakiotekstiä. Esimerkiksi erilaiset etuushakemukset saattavat sisältää fraasipankeista poimittuja katkelmia, asiantuntijalausuntojen ja asiakkaan hakemusten referointia sekä virkailijan omaa tekstiä. Tämä johtaa siihen, että teksteistä uupuu pintatason sidosteisuutta, jota hyvinmuodostustuneelta tekstiltä odotetaan. Kun tekstit koostetaan kappaleista, eivät ne esimerkiksi sisällä pronomini viittauksia kappaleiden sisällä, ja kappalerajoja ylittävää samanviitteisyyttä, esimerkiksi osittaistoistoa tai synonymiaa, ei juuri esiinny. Myös viittaustapojen epäyhtenäisyys luo sidosteettomuutta. Tekstissä, joka on koostettu valmiista katkelmista, saatetaan peräkkäisissä virkkeissä käyttää erilaisia tekstistrategioita, esim. tekstin vastaanottajaan viitataan ensin yksikön kolmannessa ja myöhemmin toisessa persoonassa. (Tiililä 2010: 176, 178; 2006: 157–158.)

Muistiinpanotekstejä tehdään usein sähköisesti tietojärjestelmiin mutta myös perinteisesti paperisin työvälinein. Niitä kirjoittaa yleensä yksi työntekijä, mutta kokonaisuus saattaa muodostua eri kirjoittajien teksteistä. Muistiinpanotekstejä tarvitaan työntekijöiden keskinäiseen viestintään, mutta niitä tehdessä on varauduttava myös siihen, että asiakas lukee ne. Muistiinpanoihin kirjataan yleensä asiakastapaamisten ja potilasikäntien tapahtumat ja toimenpiteet, ja nimensä mukaisesti ne toimivat muistina tehdystä työstä. Koska muistiinpanoihin kirjattava työ on arkista, voi myös muistiinpanojen kieli ja sisältö olla arkista ja epämuodollista. (Karvinen 2008, Kääriäinen 2003: 29–30, Tiililä 2010: 176–177.) Teksteille on tyypillistä myös muodollisen ja epämuodollisen, yleistajuisen ja ammatillisen sekä abstraktin ja konkreettisen tekstin vuorottelu ja yhtyminen (Tiililä 2010: 179). Muistiinpanotekstejä kirjoitetaan ja luetaan usein kiireessä, mikä tekee teksteistä sähkösanomatyyllisiä, ja sanoilla ja rakenteilla on tapana lyhentyä (Kääriäinen 2003: 135; Tiililä 2010: 180).

Kolmas sosiaali- ja hoiva-alan tekstiluokka, **lomakkeet**, käsittää sähköiset ja paperiset lomakepohjat, joihin täytetään tyypillisesti lakien ja asetusten vaatimia yksilöllisiä suunnitelmia. Lomakkeet saattavat olla lokeropohjaisia tai otsikkomaisin kysymyk-

sin ohjattuja tekstipohjia. Myös lomakkeiden funktiot vaihtelevat, osa niistä on tarkoitettu viranomaisille, osa taas potilaille tai asiakkaille. (Tiililä 2010: 177, 180–181). Osa lomakkeista on taas esim. koululuissa ja päiväkodeissa käytettäviä yhteistyölomakkeita, jotka esitätetään kotona ja niistä keskustellaan myöhemmin tapaamisten yhteydessä. Nämä lomakkeet poikkeavat sekä käyttötarkoituksensa että ulkonäkönsä puolesta byrokraattisiksi luonnehdittavista virkalomakkeista; ne on suunniteltu vuorovaikutuksen apuvälineiksi. Niihin on lainattu piirteitä esim. mainonnasta, ja visuaalinen ilme saattaa olla ”lapsellinen”, väritys vaikkapa vaaleanpunainen ja sivuilla saattaa olla kuvia tytöistä, pojista ja eläimistä. Näin lomakkeita täyttävät vanhemmat yritetään saada viriteltyä totuttua vapaamuotoisempaan ja vastavuoroisempaan keskusteluun. (Vuori 2005: 141.)

Lomakkeiden täyttämisessä esiintyy vaihtelua. Osa lomakkeista täytetään huolellisesti kokonaan, mutta usein niihin täytetään vain pakolliset tiedot, jotka toimivat porttina tietojärjestelmän muihin teksteihin, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Lomaketeksteille ei olekaan osoitettavissa kielellisiä ominaispiirteitä samaan tapaan kuin kahdelle muulle edellä mainitulle tekstityypille. Viimeistellyt lomaketekstit saattavat sisältää virkakielen piirteitä, joihinkin lomakkeisiin saatetaan taas jäljitellä vuoropuhelua, ja lokeromuotoisten lomakkeiden kielen taas tulee olla lyhyttä. (Tiililä 2010: 177; 180–181.)

4 NEUVOLAKORTTIEN KIELENPIIRTEET

4.1 Neuvolakorttitekstien painotukset

Nupposen tutkimuksessa (1981) ja Itä-Suomen neuvolatoimintaa tutkineessa hankkeessa (Ihalainen ym. 2002: 26) todettiin, että neuvolan asiakirjoihin kirjattiin tarkimmin lapsen fyysiseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita. Neuvolakorttien merkinnät noudattelivat hyvin samaa linjaa, lapsen henkisestä kasvusta ja kehityksestä oli vain muutamia merkintöjä. Lapsen ja perheen ongelmia käsittelevät merkinnät keskittyivät nekin fyysiseen puoleen kuten univaikeuksiin, kasvun hitauteen tai iho-ongelmiin, kuten esimerkit (1) ja (2).

- (1) *Pituuskasvu hiukan hitaampaa, paino ja py. ok. Ryömii. Kuulee, näkee. Unet katkonaiset edelleen. Ruokavalio monipuolinen, rintamaitoa. Sai FINIP2.-rokotteen.*
- (2) Jäntevä vauva.
Silmät, suu, napa ja kynnet siistit
Kaunis iho, *vaikka hormoninäppyä onkin.*
D-tipat: 5 tippaa / vrk

Vanhemmilta keräämissäni kommentteissa oli kiinnitetty hyvin usein huomiota siihen, että teksteissä käsiteltiin lähes poikkeuksetta vain positiivisia asioita - lueteltiin lapsen positiivisia luonteenpiirteitä, kerrottiin uusista taidoista ja kenties jopa kaunisteltiin asioita. Useita tekstejä kommentoineista positiivisiin asioihin keskittyminen ihmetytti, ja aihetta olikin käsitelty monipuolisesti, kuten esimerkeissä (3)-(7). Vanhemmat saattoivat jopa tuntea, ettei heidän ongelmiaan otettu todesta tai että heitä ei kuunneltu neuvolakäynneillä, kuten esimerkistä (4) käy ilmi. Yleinen kanta asiaan tuntui olevan se, että vanhemmat haluavat myös negatiivisia asioita kirjattavan kortteihin.

- (3) Olen kokenut tekstit erittäin kannustavina, osittain varmaankin masennukseni ja epävarmuuteni takia kaipaan tietoa siitä, että olen onnistunut jossakin. Tekstit kuvannevat melko hyvin tilannetta, vaikka ovatkin osittain pelkkää sanahelinää.

Toisaalta olen yllätynyt teksteissä siitä, että teksteihin otetaan mukaan lähes yksinomaan positiivisia asioita, vaikka neuvolakäynnillä saattaa nousta esiin terveydenhoitajan tai lääkärin taholta joitakin huolenaiheita tai negatiivisiakin huomioita. Ainoa tällainen vähemmän positiivinen kirjaus on kehoitus enempiin lattialla oloon. Mielestäni on hassua, että negatiiviset huomiot jäävät terveydenhuoltohenkilökunnan tietojärjestelmän uumeniin. Mielestäni olisi miele-

kästä, että neuvolakortin tekstit vastaisivat pääpiirteittäin tietojärjestelmään kirjattavia asioita

- (4) Jos huolenaiheita joskus on ollut, niin valitettavasti itse en koe saaneeni neuvolasta apua, eikä asiaa ole sivuttu myöskään neuvolateksteissä. Esim. nukkuminen oli meillä iso ongelma 2-vuotiaaksi asti, tasan kerran aihe on mainittu neuvolakortin teksteissä (7 kk kohdalla), mikä kyllä ärsyttää. Itse toin asian esille jokaisella käyntikerralla, koska tilanne oli välillä todella akuutti. Vähän tulee jopa tunne, onko hoitaja edes kuunnellut, kun asiaa ei kirjata ollenkaan, vai halutaanko niukan tekstiruudun täyttämässä keskittyä tietoisesti enemmän käynnillä ilmitulleisiin positiivisiin seikkoihin?
- (5) Mielestäni terveydenhoitajan kommentit ovat melko tyhjänpäiväistä liibalaabaa. Ne eivät hirveän paljon kerro tytön tilanteesta, ainoastaan kasvusta. Kommentit ovat jotenkin yltiöpositiivisia. Kyseessä on laaja-alaisesti allerginen lapsi, jolla esim. oli vuoden iässä todella pahat ihottumat ja tyttö huusi yökaudet, minkä toin esille neuvolassa, mutta neuvolakorttiin tästä ei tule mainintaa. Todetaan vaan, että upea tyttö. - - Kommentit tukevat käsitystäni siitä, että neuvola on terveiden lasten mittauslaitos, ei paljon muuta. Itse en ainakaan kaipaa kommentteja vakuuttamaan, että minulla on upea, ihana, jäntevät tms. tyttö, vaan toivoisin niiden olevan yksilöllisempiä.
- (6) Kaipaisin teksteihin niitä ongelmakohtien merkitsemistä, joista käynneillä jutellaan. Missä on merkintä, että lapsi nukkuu huonosti, äiti on väsynyt tai muita arjen ongelmatilanteita? Niistä on varmasti koneelle tehty merkinnät, mutta mitä sinne on minusta / meistä kirjattu? Itse en näe näitä tekstejä lainkaan. Onko minua ymmärretty niin kuin olen tarkoittanut? Neuvolakortissa on tila tekstille otsikon "Ammattihenkilöiden havainnot ja arviot" alla. Onko tämä tarkoitettu havaintoja ja arvioita vain vauvasta? Vai myös perheestä? Neuvolakortin teksteistä voisi ajatella, että meillä ei olisi vauvavuotena minkäänlaisia haasteita tai ongelmakohtia.
- (7) Tekstien tyyli vaikuttaa olevan neutraali lähinnä silloin, kun kyse on jostakin negatiiviseksi tulkittavasta asiasta. Jos kehitys on normaalia, on huomionarvoista taipumus käyttää vahvasti positiivisia ilmaisuja: *aurinkoinen, suloinen, hymypoika*.

Syitä positiivisiin asioihin keskittymiseen voi olla monia. Kenties positiivisten havaintojen kirjaamisen tarkoitus on jättää neuvolakäynnistä positiivinen muisto, vaikka suullisesti olisi käsitelty kipeitäkin asioita. Mahdollisesti takana voi olla myös Kurosen (1992: 235–237; 1993: 61–63) mainitsema neuvolan pyrkimys normaalistaa asioita - ongelmista ei kirjoiteta, koska ne ovat ”normaaleja” ja kuuluvat lapsiperheiden arkeen. Normaalistamisesta löytyi suoria viitteitä myös henkilökunnan tekemistä merkinnöistä, kuten esimerkiksi (8).

- (8) Istuma-asento tukeva. Paino hieman laskussa, *normaalia kuitenkin*. Tarkka pinsettiote,

suuntakuulo +/+. Hieman vierastaakin.
Sydän, keuhkot, vatsa ok. Iho siisti.

Neuvola-nimityksen ja neuvolan lapsiperheiden terveysneuvontaan pohjautuvan perusajatuksen (esim. THL 2014) perusteella voisi odottaa, että korteissa olisi myös erilaisia neuvoja vanhemmille. Varsinaisia neuvoja kuitenkin ei näkynyt, vaan useimmat niistä oli muotoiltu erilaisiksi suosituksiksi, kuten esimerkit (9)–(13). Tyypillisesti suositukset liittyivät lapsen ravintoon, suun- tai ihonhoitoon. Yleensä suositukset olivat melko yleisluontoisia, mutta eräät sisälsivät myös hoitohenkilökunnan henkilökohtaisen näkökulman, kuten esimerkissä (12), jossa terveydenhoitaja suosittelee lapselle tietynmerkkistä voidetta.

- (9) Suun ja hamp.tarkastus. *Suositt. -"- harjaus 2x pv:ssä lasten fl.h.tahnalla.* Iltaisin vanhemman tarkistusharjaus.
- (10) Rm:a saa, yöllä syö 3x. Nyt kasvua vähemmän, painoa tasaisesti. Velliä iltaan suos. Yösyötöt tihent .
- (11) – –D vit. aloitet. 5t/pv aloitus vähitellen. (punoittaviin ihokohtiin tarvitt. metylen sini 0,5%)
- (12) *Kasvojen ihoon suosittelun Essex*
- (13) Varvistamisen takia vo:lla. läh. fysioterapeutille ja lastenkirurgille. Kenkiä kannattaa käyttää sisälläkin.

Vanhempien kommentteissa suosituksiin viitattiin vain muutamissa korteissa, ja tyypillisesti kommentit olivat kriittisiä, kuten alla nähtävät esimerkit (14) ja (15). Näistä ensimmäinen liittyy esimerkissä (11) nähtyyn merkintään, jossa punoittavia kohtia suositellaan hoidettavan metylen sinillä. Joissain kommentteissa, kuten esimerkissä (16), kuitenkin mainittiin, että korttiin olisi hyvä kirjata tarkkoja ohjeita.

- (14) – –metyleeniseä *ei todellakaan käytetty* kotona, eikä sille ollut tarvetta
- (15) Ohjeet, joita meidän korttiin on kirjoitettu, ovat aika *ympäripyöreitä* ja varmaankin sellaisia, että *ne muistaisi muutenkin*, esim. ”kalaakin voi kokeilla”.
- (16) *Olisimme kaivanneet yksityiskohtaisempia ohjeita* rasvaukseen myös korttiin – –.

Useimmat suosituksia koskeneet vanhempien kommentit liittyvät imetykseen ja äidinmaidonkorvikkeeseen. Useita äitejä ärsytti osin korvikekoodin (Evira 2015; Imetyksen tuki ry 2015; THL 2015a) vastaiset, esimerkkien (17) ja (18) kaltaiset suositukset tarjota imetettävälle vauvoille korviketta äidinmaidon ohella. Kielitoimisto on suositellut vuodesta 2006 lähtien käyttämään äidinmaidonkorvikkeesta vain korvike-nimitystä aiemmin sen rinnalla käytetyn vastike-sanan sijaan (Grönros 2006). Tästä huolimatta muutamissa korteissa puhuttiin myös vastikkeesta, kuten esimerkeissä (18) ja (19).

- (17) Painoa tullut 100g kolmessa päivässä, painokäyrä kääntynyt nousuun. Painonnousutavoite 20-30g/vrk, 160g/viikko. Tehokkaat imetyksen, jonak päälle (voi tarjota) vielä korviketta.
- (18) Imetyksen ohessa suositt. vastiketankkaus x 1-2/pv. {9 päivän ikäinen vauva}
- (19) Saa rm ja vastiketta myös. Paino nousee.

Korvikekoodin mukaan terveydenhuoltohenkilökunnan on rohkaistava ja suojattava rintaruokintaa (Evira 2015, THL 2015a) ja useimmissa korteissa tämä olikin nähtävissä. Imetyksestä oli runsaasti positiivisia huomioita, ja rintaruokinnan ja vauvan hyvän kasvun yhteys mainittiin useissa korteissa, kuten esimerkeissä (20)–(22). Esimerkin (23) kaltaisia merkintöjä korvikkeen liittämistä hyvään kasvuun löytyi vain kahdesta kortista.

- (20) Vauvantahtinen imetys. Äidin maito on hyvää!
- (21) Paino nousee upeasti rintamaidolla.
- (22) Kasvaa tisulla mainiosti. Rintamaidolla saapi jatkaakin.
- (23) Kasvaa hyvin, nan-korviketta saa.

Muutama äiti kommentoi korvikkeen mainitsemista neuvolakorteissa ja koki merkinnät turhina ja negatiivisina ja että terveydenhoitaja keskittyi korostamaan liikaa korvikkeen osuutta ravinnosta. Esimerkit (24)–(25) havainnollistavat tätä.

- (24) Tytön neuvolakortin alkuosasta paistaa läpi se, kuinka terveydenhoitaja vahvasti ohjasi antamaan lisämaitoa imetyksen ohella, mutta emme uskoneet häntä. – – Olisin voinut loukkaantua korviketankkausohjeesta, mutta päätin olla loukkaantumatta ja tehdä oman mieleni mukaan.
- (25) Tämä korvikkeeseen tarttuminen vähän särähtää korvaan, ihan kuin se olisi kovinkin iso juttu, ettei ole enää täysin rintaruokinnassa. - - Mitä nyt se minua ärsyttänyt korvikkeen rintaruokinnan ohella käyttämisen korostaminen, josta itselle tuli olo, että tarkoitetaan ”ei pysty itse ruokkimaan lastaan vaan tarvitsee korviketta lisäksi”. Vaikkei tuosta ollut kyse
- (26) Erityinen ärsytyksen aihe oli alkuun jokaiseen kohtaan kirjattu Nanmaito. Tuntui ainakin uutena vanhempana, että korvikkeen antaminen oli jotenkin alleviivattavaa, kunnes pikkusiskon kohdalla huomasi terveydenhoitajien kirjaavan myös rintamaidon neuvolakorttiin.

Vanhempien kommentista kävi ilmi, että he saattoivat kokea myös asultaan neutraalit kommentit eräänlaisina vihjeinä muuttaa toimintatapoja. Esimerkissä (27) äiti kommentoi lapsen kasvun hidastumisesta kertovaa merkintää, jonka johdosta äiti päätyi tarjoamaan kiinteää ruokaa suositeltua puolta vuotta (THL 2015b) aiemmin.

- (27) – – tunsin lievää painostusta aloittaa kiinteät kasvun ”hidastumisen” takia. Ensimmäisen lapsen äitinä aloitinkin kiinteät sitten aika pian,

näin jälkikäteen ajatellen ja täysimetetyn vauvan kasvukäyristä enemmän tietävänä en olisi aloittanut.

Kokonaisuudessaan neuvolakorttien tekstit olivat neutraaleja, ja samat asiat toistuivat paitsi yksittäisissä korteissa myös koko aineistossa. Valtaosa tekstejä kommentoineista vanhemmista kertoi lyhyesti kokevansa merkinnät vain mukavina muistoina, eivätkä merkinnät herättäneet kommentoineissa juurikaan ajatuksia, kuten esimerkeistä (28) ja (29) nähdään. Esimerkistä (30) käy ilmi, että saman asian nostaminen toistuvasti esiin saattoi kuitenkin rohkaista vanhempia hakemaan apua.

- (28) Minusta korttiin tehdyt merkinnät ovat hyviä, enkä ole ajatellut, että tarvitsisi muuttaa tai lisätä asioita.
- (29) Kyllähän nuo toistuvat samat ilmaukset naurattavat, etenkin kun sama ihminen kirjoittaa niitä kerta kerran perään. Huomaa ajattelevansa lukiessa vaan että joopa joo, tulipahan taas käytyä.
- (30) Kaiken kaikkiaan kirjaukset toistaa samaa kaavaa, mutta etenkin ensimmäisten kuukausien aikana, kun on kirjoitettu vanhempien jaksamisesta/jaksamattomuudesta on itsellä noussut luottamus neuvolaan. Siellä kannustettiin hakemaan apua jaksamisessa. Jos tätä ei olisi tapahtunut, niin emme olisi halunneet/uskaltaneet myöntää avun tarvetta.

Edellä nähty esimerkin (30) kommentti oli ainoita, joissa näkyi suoraan lapsiperheiden tukemisen toteutuminen, joka on yksi neuvolatoiminnan tavoitteista (esim. Neuvolatoiminnan kehittämistyöryhmän muistio 1984: 99–100). Samansuuntaisia kommentteja oli toki muitakin, kuten esimerkeissä (31) ja (32), ja yleensä nämä liittyivät lapsen ja perheen onnellisuuden ja hyvinvoinnin huomioimiseen. Yhteistä näille kommentteille oli se, että niiden myötä vanhemmat tunsivat tehneensä ”jotain oikein”.

- (31) 2-vuotisneuvolasta on jäänyt mieleen, kun th kehui perheemme vanhempi-lapsi-suhdetta ja siitä on kirjoitettukin. Muistan, että tuli tunne, että olemme me kuitenkin jotain tehneet oikein.
- (32) Ainoa poikkeus, josta olen ollut erityisen ilahtunut ja joka on tuntunut hyvältä, on esikoisen kaksivuotisneuvolan kuvauksessa. Silloin terveyenhoitaja kirjoitti korttiin "onnellinen lapsi". Se tuntui jotenkin erilaiselta ja syvemmältä. Silloin ajattelin, että olemme ehkä miehen kanssa tehneet jotain oikein.

4.2 Sosiaali- ja hoiva-alan tekstien piirteet neuvolakorteissa

Neuvolakortit eivät ole suoraan rinnastettavissa mihinkään luvussa 3.5 esitellyistä luokista, mallipohjaisiin teksteihin, muistiinpanoteksteihin tai lomakepohjaisiin teksteihin,

mutta ne sisältävät piirteitä niistä kaikista - vähiten mallipohjaisista teksteistä, eniten muistiinpanoteksteistä.

Neuvolakorttien visuaalisesta ilmeestä löytyy vuorovaikutukseen kannustavien yhteistyölomakkeiden piirteitä, ja korttien tarkoituskin on, että vanhemmat osallistuisivat korttien täyttämiseen. Kortin ilme on todennäköisesti suunniteltu niin, että se miellyttäisi lapsiasiakkaita: tyttöjen kortit ovat vaaleanpunaisia, poikien taas vaaleansinisiä, värivalinta siis edustaa varsin perinteistä näkemystä tyttöjen ja poikien väreistä. Kortin kannessa on silhuettikuva työstä ja pojasta mahdollisesti kirjan ja nallen kanssa. Sisälehdillä ei kuvia ole, mutta tutkimuksessani mukana olleisiin kortteihin terveydenhoitajat ja lääkärit olivat usein liimailleet tekstiensä lomaan tarroja tai kiiltokuvia. Joissain korteissa tarroja oli käytetty jo vauvaiässä, osassa tarroja oli alettu liimailla lapsen täytettyä esim. vuoden. Ilmeisesti tarrojen tarkoitus on tuoda tekstejä lähemmäs asiakasperhettä ja ennen kaikkea lasta. On myös mahdollista, että tietyn ikäiset lapset saavat tarran palkintona hyvin sujuneesta käynnistä, ja he saavat itse valita mieleisensä tarran.

Sekä lomakepohjaisia että mallipohjaisia tekstejä neuvolakorteissa muistuttavat valmiiksi otsikoidut tekstikentät. Alkulehdellä on mallipohjaisistakin teksteistä usein löytyvä henkilötietokenttä, johon kirjataan ensimmäisellä neuvolakäynnillä lapsen nimi, henkilötunnus, terveyskeskus, lastenneuvolan toimipisteen osoite, terveydenhoitajan, lastenlääkärin ja hammashoitolan tiedot. Näitä tunnistetietoja ei siis tarvitse terveydenhoitajan tai lääkärin puumerkkiä lukuun ottamatta toistaa käyntikerroille varatuille lehdille, mikä näkyy vaikuttavan siihen, ettei esim. lapsen nimeä yleensä toistella jokaisessa merkinnässä. Kunkin käyntikerran merkintöjä varten on varattu vain yksi tekstikenttä ”Vanhempien ja ammattihenkilöiden havainnot ja arviot”. Kenttä on kooltaan n. 3,3 cm x 11,7 cm, ja tuohon tilaan kirjaaja useimmiten on yrittänyt lyhyesti mahdollistaa mahdollisimman paljon erilaisia huomioita esim. lapsen kasvusta ja kehityksestä, taidoista, luonteesta ja ruokailutottumuksista. Vaikuttaa siltä, että nämä edellä mainitut huomiot kirjataan kortteihin luettelomaisesti ilman, että niitä yritettäisi sitoa toisiinsa ja näin muodostaa tekstistä ehjää kokonaisuutta. Pieni kirjoitustila yhdistettynä kirjattavien asioiden keskinäiseen erilaisuuteen ja moniaineksaisuuteen tekee korteista sidosteettomia. Sidosteettomuuteen oli korteissa johtanut myös muistiinpanotekstien toinen piirre, erilaisten tekstistrategioiden vaihtelu. Samassa tekstipätkässä lapsesta saatettiin puhua sekä passiivimuodossa että suoraan yksikön ensimmäisessä persoonassa.

Kuten työni luvusta 5.3 myöhemmin käy ilmi, usein korteissa esiintyvät adjektiivit ovat vakiintuneet fraasimaisiksi lausekkeiksi, jollaisia käytetään tyypillisesti malli-

pohjaisissa teksteissä. Hyvänä esimerkkinä fraasimaisuudesta on lukuisia kertoja teksteissä esiintynyt *hienosti kasvaa ja kehittyy*. Nämä lausekkeet esiintyivät eri puolilta Suomea lähetetyissä korteissa, eikä kyse liene jokaisen terveydenhoitajan omasta oivaluksesta, vaan ne kuuluvat selvästi neuvoloiden tekstimaailmaan. Sosiaalisessa mediasa aineistopyyntöjeni yhteyteen syntyneestä keskustelusta kävi ilmi, että ainakin osalla terveydenhoitajista on ollut tai on käytössään mahdollisesti itse kokoamansa lista erilaisista lapsen kuvaamiseen soveltuvista adjektiiveista, joista saattoi valita kullekin lapselle sopivimmat (33).

- (33) Noi neuvolakorttien tekstit oli tosi haastavia. Mulla oli alussa näppäimistön alla adjektiivilista, josta pystyin valitsemaan sopivan. Ettei joka kerta lukenut sitä suloinen, rauhallinen vauva... Varsinkin jos vauva oli karjunut läpi koko neuvolan!

Vaikka neuvolahenkilökunnalla ei olisikaan käytössä valmiita sanalistoja kuten esimerkiksi (33) terveydenhoitajalla, aineistoa tutkiessa huomasi selvästi, kuinka yksittäisissä korteissa toistuivat samat sanamuodot ja fraasit, jotka todennäköisesti olivat tyypillisiä joko yksittäisille tai useammalle saman neuvolan terveydenhoitajille.

Luonteeltaan neuvolakorttitekstit muistuttavat kuitenkin eniten muistiinpanotekstejä; ne tehdään neuvolakäynnin aikana ja suunnataan sekä asiakasperheelle että muulle neuvolahenkilökunnalle (ks. luku 6), ja teksteihin kirjataan neuvolakäynnillä havaittuja asioita. Muistiinpanomaisuutta luo arkinen tyyli, sanojen ja rakenteiden lyhentäminen ja erilaisten tekstityyppien vuorottelu. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen esimerkkien avulla edellä mainitsemista ilmiöistä neuvolakorttitekstien kannalta tärkeimpiä.

4.3 Neuvolakorttitekstien moniaineisuus ja sidosteettomuus

Neuvolakorteissa oli nähtävissä, että pieneen tilaan oli yritetty kirjata mahdollisimman paljon asioita ja monenlaisia havaintoja lapsesta, mikä tekee korteista varsin moniaineisia. Luvussa 3.8 tarkastelen lähemmin, millaisia asioita korteissa nostetaan esiin. 12 korttia (10 % kokonaismäärästä) käsittäneen satunnaisotannan perusteella kullakin neuvolakerralla korttiin kirjattiin keskimäärin 5,5 eri asioihin liittyvää havaintoa tai kommenttia. Erillisiksi merkinnöiksi laskin joko pilkuin tai pistein toisistaan erotetut kommentit sekä havainnot, jotka jollain muulla tavoin oli erotettavissa omiksi kokonaisuuksikseen. Tyypillisessä (äidin jäljentämässä) tekstiesimerkissä (34) laskin olevan seitsemän erilaista ja eri asioihin liittyvää havaintoa.

- (34) ¹Jäntevä, ²kääntyy, ³leluun tarttuu tarkasti ⁴Tasainen kasvu. ⁵Iho kaunis. ⁶Hymy herkässä. ⁷ – soseiden aloittelua

Havainnot ovat toisistaan hyvin irrallisia, eivätkä merkinnät noudata kielioppisääntöjä; subjektit ja osin predikaatitkin puuttuvat, samoin osa välimerkeistä. On toki mahdollista, että alkuperäisessä kortissa välimerkit puuttuvat, koska havainnot on kirjattu omille riveilleen, mutta merkinnän jäljentänyt äiti ei ole huomioinut alkuperäistä rivitystä. Kolmessa ensimmäisessä havainnossa viitataan lapsen eri ominaisuuksiin ja taitoihin, kolmessa seuraavassa taas lapsen kasvuun, ihoon ja ilmehdintään. Lopun *soseiden aloittelua* lienee ranskalaisella viivalla merkitty erillinen huomautus, josta ei kuitenkaan ilmene, onko perhe aloitellut vauvan kanssa soseiden maistelun vai kehottaako terveydenhoitaja tekemään niin.

Useissa teksteissä näkyi Tiililän (2010: 178; 2006: 157–158) mainitsema mallipohjaisten tekstien tyypillinen piirre, osittaistoiston ja pronomini viittausten puuttuminen. Koko aineistosta ei löytynyt lainkaan tapauksia, joissa oli käytetty esim. hän-pronominia viittamaan edellä mainittuun lapseen. Nämä seikat yhdistettynä epätäydellisiin lauseisiin ja virkkeisiin johtivat muutamissa korteissa esimerkiksi viittausten epäjohdonmukaisuuteen. Aiemmin nähdyssä esimerkissä (34) viittaukset ovat niin yksioikoisia, ettei lukijalle jäänyt epäselväksi, kenestä on puhe. Toisin on esimerkissä (35), jonka toisen virkkeen ensimmäisessä lauseessa subjektina on äiti, mutta jälkimmäinen lause viittaa epäilemättä ensimmäisessä, virkkeen asiaa ajavassa, lausekkeessa mainittuun ”poitsuun”. Mikäli toista virkettä tulkitsee kirjaimellisesti, saa käsityksen, että äiti saa korviketta.

- (35) Suloinen ja touhukas *poitsu*. Hyvin jo *syö soseita*. Äiti vielä imettää, saa lisäksi *korviketta*. Kauniit kasvut

Esimerkki (36) on edellisen kaltainen, mutta subjektina mainitaan vain *perhe*, vaikka jälkimmäisessä virkkeessä on selvästi tarkoituksena viitata vauvaan, ei perheeseen. Vauvaan itseensä ei suoraan viitata koko merkinnässä. Merkinnöissä oletettaneenkin, että viittauksen kohteena on automaattisesti kortin henkilötietokentässä mainittu lapsi, ellei jotain muuta viittauksen kohdetta ole mainittu.

- (36) *Perhe* kotiutunut todella hienosti. *Täysimetyksellä on* ja paino nousut hyvin.

Esimerkkien (34)–(36) kaltaiset merkinnät olisivat pienin muutoksin kirjattavissa täydellisinä lauseina ja virkkeinä myös esimerkiksi relatiivilauseita käyttäen, mutta sivulauseiden sijaan korteissa suosittiin poikkeuksetta lyhyttä, luettelomaista tyyliä, joka

eräissä tapauksissa johti epäloogiseen lopputulokseen. Luvussa 4.5 palaan tarkastelemaan neuvolakorttien lauserakenteita tarkemmin.

4.4 Tekstien lyhentäminen

Tilannesidonnaisissa muistiinpanoteksteissä kaikella on yleensä tapana lyhentyä (Tiililä 2010: 180). Tämä näkyi myös neuvolakorttiteksteissä, joiden pituutta rajoittaa myös pieni kirjoitustila. Lyhentyminen näkyi korteissa vaillinaisten lauserakenteiden lisäksi erilaisten lyhenteiden ja erikoismerkkien, kuten nuolten, käyttönä. Tässä työssä en tarkastele lyhenteiden erikoismerkkien muodostusta tai käyttöä teoreettiselta kannalta vaan lähinnä kvalitatiivisena, tekstin luettavuuteen liittyvänä ilmiönä, sillä edellä mainittuihin seikkoihin liittyvät ongelmat nousivat usein esiin vanhempien neuvolakorttiteksteistä kirjaamissa kommentteissa.

4.4.1 Lyhenteet neuvolakorteissa

Lyhenteiden käyttöä sosiaali- ja terveysalan teksteissä on tutkinut mm. Taina Lehtomäki (2008), joka keskittyi pro gradu -tutkielmassaan kotihoidon hoitokertomuksiin. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että n. 12 % hoitokertomusten sanoista oli lyhennettyjä, ja lähes jokaisen sanaluokan sanoja lyhennettiin. Teksteissä oli sekä vakiintuneita että itse muodostettuja satunnaisia lyhenteitä, jotka oli tyypillisesti muodostettu katkaisemalla sana lopusta. Yleisin lyhennetyyppi oli kotihoidossa tavalliset lyhenteet (28 % kaikista lyhenteistä) ja toiseksi yleisin kielessä tavalliset lyhenteet (21 % kaikista lyhenteistä). Seuraavaksi ylisimpiä olivat lääketieteelliset lyhenteet ja satunnaiset lyhenteet. Lyhenteissä esiintyi suurta variaatiota, ja esimerkiksi sana verensokeri oli lyhennetty aineistossa yhdeksällä eri kirjainyhdistelmällä. Lehtomäen mukaan lyhenteet toisaalta selkeyttävät tekstiä siten, että sitä on helpompi hahmottaa, mutta liian suuri määrä lyhenteitä voi myös vaikeuttaa hahmottamista. (Lehtomäki 2008: 25, 73.)

Lyhenteitä esiintyi lähes jokaisessa neuvolakortissa. Niiden käyttö vaikutti kuitenkin olevan suppeampaa kuin esimerkiksi Lehtomäen (2008) aineistossa, ja lyhenteet olivat lähinnä vakiintuneita lyhenteitä tai niiden variaatioita, satunnaisesti lyhennettyjä sanoja ja lääketieteellisiä lyhenteitä. Esimerkkien (37) ja (38) lyhenteet ovat tyypillisiä

neuvolakorteissa toistuneita vakiintuneita lyhenteitä. Vaikka joidenkin lyhenteiden kirjoitusasu poikkesi suosituksista, olivat ne kuitenkin asiayhteytensä perusteella yleensä ymmärrettäviä.

- (37) Kuume kesti 3 pv
(38) Taitava, nopea 4v-tehtävissä

Satunnaisia lyhenteitä oli pääasiallisesti muodostettu katkaisemalla sana lopusta, kuten esimerkissä (39). Yhdyssanoja oli lyhennetty eri tavoin. Osassa vain määrite- tai perusosa oli lyhennetty esimerkin (40) tapaan, osassa taas molemmat, kuten esimerkissä (40).

- (39) *Suos. d-vit.* antaa edelleen.
(40) Kääntymisrefl. norm.
(41) Ei ota jaloilleen - *fys. ter.*

Satunnaisten lyhenteiden merkitys oli useimmiten helposti pääteltävissä asiayhteydestä, mutta joistain esimerkeistä jäi epäselväksi, kuinka ajatus olisi lyhentämättömänä kuulunut. Esimerkki (42) luettaneen ”Maistellut peruna-porkkana(a)”, mutta yhteyden perusteella voisi ajatella, että kokonaisuudesta on jätetty kokonaan pois sana *sose*.

- (42) Maistellut *per.-porkk.*

Aineistossa oli myös lyhenteitä, jotka vaativat jonkinlaista tietämystä lapsen kehityksestä, jotta ne voisi tulkita oikein. Esimerkiksi *Kääntyy S→V* voitaneen vain tässä kontekstissa ymmärtää selältä vatsalle kääntymisenä.

Erityisesti neuvolakorttiteksteille tavallisia lyhenteitä ei juuri noussut esiin. Rintamaito lyhennettiin tyypillisesti *rm*, esim. *Rm lähinnä saa. Jnk. verran kiinteitä maistelleet*, mutta lyhennettä näkee käytettävän neuvolan lisäksi myös muissa yhteyksissä rintamaidosta puhuttaessa. Myös D-vitamiini oli useimmiten lyhennetty, *D-vit*.

Vaikka neuvolatyöntekijät käyttävät omissa papereissaan lääketieteellistä, suurimmalle osalle asiakkaista tuntematonta kieltä, (Kuronen 1993: 40) tulisi neuvolakorttien merkinnöissä käyttää yleisesti tunnettuja ja hyväksytyjä lyhenteitä ja käsitteitä, kuten edellä todettiin (Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 59). Ohjeistuksesta huolimatta maallikolle tuntemattomia lääketieteellisiä lyhenteitä käytettiin aineistossa todella paljon, varsinkin lääkäreiden kirjaamissa merkinnöissä, kuten esimerkeissä (43) ja (44). Osa merkinnöistä koostui pelkästään lääketieteellisistä termeistä ja niiden lyhenteistä.

- (43) Sydän, keuhkot, vatsa \emptyset *A.fem* +/+. Lonkat \emptyset . Punaheijaste +/+. *APR* +/+.
(44) Kasvaa ja kehittyy hyvin. Jäntevä. Conet pulu O A6dO. Afeut +/+
Lonkat + iho kuivat -> Decubal. {äidin jäljentämä merkintä}

Lääketieteelliset lyhenteet ovat usein vierasperäisiä, jolloin niiden tarkoitusta ei voi päätellä, vaan se on opeteltava. Tällöin lyhenteet tekevät tekstistä täsmällistä vain niille, jotka hallitsevat niiden käytön. (Lehtomäki 2008: 73.) Useissa aineistoni mukana tulleissa kommentteissa vanhemmat valittelivatkin esimerkin (45) tapaan, etteivät ymmärrä kirjattuja merkintöjä.

- (45) Tämä ”a-tem”, ”a-ferm” tai ”A-ten” tai jotain sinnepäin toistuu myös lääkäreiden teksteissä ja sitä seuraa aina merkintä +/+. En tiedä mitä se tarkoittaa enkä tiedä mitä siinä edes tarkkaan ottaen lukee. Käsialoista erittäin vaikea saada selvää kun ei tunne termejä.

Kuten edellä nähdyssä kommentissa mainitaan, käsinkirjoitetuissa neuvolakorteissa sekä lääketieteellisten että väliaikaisten lyhenteiden ymmärrettävyyttä tuntui vaikeuttavan kirjaajan käsiala. Tämä ilmeni käytännössä siten, että useat käsin kortteja jäljentäneistä olivat päätyneet korvaamaan merkintöjen osia esimerkiksi x-kirjaimin tai jättämään kokonaisia sanoja kirjaamatta, kuten esimerkeissä (46) ja (47). Esimerkissä (48) yksi äideistä päätyy lääkärikielestä puhuessaan vastakkainasetteluun ihmisten kieli – lääkärikieli.

- (46) Suloinen, jäntevä poika. Kasvu hyvä.
Kehitys hienosti iän muk.
[epäselvä lyhenne] sydän, keuhkot, vatsa Ø, [epäselvää] +/+,
lonkat Ø. Ihomuutosten takia lähete [epäselvää, Lastenklinikan kirurgian lyhenne, tms.]
- (47) Painoa tullut xxx. Syö päivisin harvemmin ja öisin tiheästi. Iho ok.
D-vit 10 mikrogrammaa/vrk."
- (48) Tällä käynnillä muistiinpanokentässä on muitakin lääkärin lyhenteellisiä merkintöjä. Ne koskevat sivuääntä, eikä ole huonon käsialan vuoksi kopioitavissa (asiaa kun ei helpota yhtään se, ettei itse ymmärrä mitä lukee). Kopion tähän ihmisten kielellä kirjoitetut kommentit.

Kuten aiemmin jo mainittiin, lyhenteiden käytön yhteydessä erityisesti lääkäreiden epäselvän käsialan mainittiin vaikeuttavan tekstien ymmärtämisestä, kuten käy ilmi esimerkeistä (49) ja (50). Esimerkissä (51) eräs vanhemmista toteaa, että jälkikäteen luetuna merkintöjä on entistä vaikeampi tulkita, kun käynnillä käsitellyt asiat eivät ole enää muistissa. Kortit ovat käytössä seitsemisen vuotta, minkä jälkeenkin niitä useimmiten säilytetään, joten suotavaa varmasti olisi, että tekstien ymmärtäminen ei olisi sidoksissa käynnillä suullisesti käsiteltävien asioiden muistamiseen.

- (49) Lääkärikielen perusongelma, ettei kirjoituksesta saa selvää, ilmenee tässäkin.

- (50) Tekstit olivat monesti aika vaikeaselkoisia käsialan takia, varsinkin lääkkäreillä.
- (51) Käsiala ja lukuiset lyhenteet tekevät tekstistä välillä todella vaikeatajuista näin jälkikäteen luettuna. Ainakin käsialaan soisi kiinnitettävän enemmän huomiota, että sanoja ei tarvitsisi arvailla.

4.4.2 Erikoismerkit neuvolakorteissa

Lyhenteiden lisäksi neuvolakorttitekstejä oli tiivistetty erikoismerkkejä käyttämällä. Yleisin merkeistä oli nuolimerkki, jota käytettiin paitsi ilmaisemaan suuntia esimerkkien (52) ja (53) tapaan, myös osoittamaan syy-seuraussuhteita tai muutosta kuten esimerkeissä (54)–(55) sekä (56).

- (52) Seuraa lelua 180 ° ↯
- (53) Paino on ollut nyt (tässä nuoli ylöspäin).
- (54) Hyvä päivärytmi → yöt nukkuu hyvin.
- (55) Pitkät ulostusvälit → suos. mallasuute
- (56) Puheessa konsonantit voi vaihtua esim. L → J, sydän → sysän, sininen → sisinen, vene → nene.

Esimerkit (57) ja (58) ovat merkinnöistä, joissa käytettiin elektronisesta tekstistä tuttuja hymyhymiöitä (25)–(26). Hymiöitä käytettiin yleensä positiiviseksi katsottujen asioiden yhteydessä.

- (57) Mahtavasti kontaktia otat ☺
- (58) Hyvinjakselva perhe ☺

Edellä mainittujen merkkien käytöstä ei löytynyt virallisia ohjeistuksia, joten neuvolahenkilökunta käyttäneenä niitä oman harkintansa mukaan. Hymiöiden ja syy-seuraussuhteita osoittavien nuolten käyttö ei näytä tuovan tekstiin lisää merkityksiä, ja nuolet olisivat usein korvattavissa esimerkiksi pilkulla asiasisällön muuttumatta.

Kuten esimerkissä (59), korteissa näkyi yleensä lääketieteellisissä yhteyksissä (26) +/-merkkejä, joita käytetään asiakirjoissa 18 ikäkuukaudesta lähtien ilmaisemaan kehitystä kuvaavien piirteiden ilmestymistä (Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla 1997: 61.) Merkeillä saatettiin kuitenkin ilmaista myös lapsen muiden ominaisuuksien ilmaantumista, kuten esimerkissä (60). Lääketieteellisissä yhteyksissä käytettiin yleisesti myös normaaliuteen viittavaa Ø-merkkiä esimerkin (61) tapaan.

- (59) Punahej. +/+
- (60) Sosiaalinen hymy: +
- (61) Kasvut Ø, iho Ø

Mikäli vanhempien kommenteissa mainittiin lyhenteiden käyttö, oli suhtautuminen poikkeuksetta negatiivista. Lyhenteiden koettiin vaikeuttavan tekstien ymmärtämistä, eikä havaintojeni perusteella lyhenteiden käyttö säästänyt merkittävästi kirjaamiseen käytettävää tilaa. Eräässä vanhemman kommentissa (62) asia ilmaistaan seuraavasti.

(62) Lyhenteiden käyttäminen on useimmiten ihan turhaa, kun ilmaisu on lyhyttä muutenkin.

On mahdollista, että lyhenteiden käyttö on perusteltua siten, että se lyhentää hieman kirjaamiseen käytettävää aikaa, joka säästyy näin neuvolan asiakkaille. Esimerkistä (63) käy ilmi, että merkintöjen pituuden verrannollisuuden käytetyn ajan pituuteen oli huomionnut myös yksi vanhemmista.

(63) Yleinen käytännön huomiomme on, että ehkä lääkärien käyttämä lyhyt ilmaisumuoto liittyy myös käyntien pituuteen. Lääkärivierailu kestää 5-10 min, kun taas hoitajan luona vietetään helposti 30–45 min.

Toisen vanhemman kommentin (64) mukaan merkintöjen lyhyys ei ainakaan heidän kohdallaan ole johtuneet kuitenkaan johdu kiireestä.

(64) Kuvaukset neivolakäyntien keskusteluista ja lapsen tarkastuksista ovat yleisesti ottaen mielestäni hyvin paljon tiivistettyjä, jopa vähäsanaisia. Toivoisin enemmän ja tarkempia merkintöjä, aikaa käynnin puitteissa olisi kyllä mielestäni kirjoittaa enemmänkin eli kiireestä ei ole kyse.

Kokonaisuudessaan lyhenteiden ja esikoismerkkien käyttö antoi tilaa muille merkinnöille, mutta merkintöjen epäselvyys ja tulkinnanvaraisuus saattoi johtaa siihen, että teksti jäi ymmärtämättä.

4.5 Neivolakorttien lauserakenteet

Suomen kieli sallii sanajärjestyksessä vaihtelua, mutta kolme seuraavaksi lueteltua asiaa säätelevät lauseen pääjäsenten järjestystä. Ensimmäiseksi tietyt liitepartikkelit, kysymyssanat ja imperatiivit esiintyvät aina samassa kieliopillisessa asemassa; liitepartikkelit liittyvät usein lauseen ensimmäiseen sanaan tai lausekkeeseen, hakukysymykset alkavat kysymyssanalla ja imperatiivit verbillä. Toiseksi kahdella järjestysvaihtoehdolla voi olla mukavuusero, ja raskaat jäsenet järjestäytyvät lyhyempien ja kevyempien jäsenten jälkeen. Kolmanneksi järjestysvaihtoehdoilla voi olla merkitysero, ja järjestys toimii vihjeenä siitä, mihin teksti- tai puheyhteyteen lause kuuluu. (Vilkuna 2000: 32–34.)

Yhtenä merkittävimmistä ja tunnistettavimmista neivolakorttien kielenpiirteistä tunnutaan pidettävän sitä, että sanajärjestys ei noudata suomen kielen normeja. Käsityksen mukaan neivolakorteissa verbit ovat niille epätyypillisellä tavalla lauseiden lopussa, ja neivolakorttitekstejä käsitellessä nettikeskusteluissa (esim. vauva.info 2012) rakennetta on kutsuttu leikkisästi Yoda-kieleksi Tähtien sota -elokuvista tutun Yoda-hahmon puhettavan mukaan (Wikipedia 2015). Ilmiö oli havaittavissa korteissa, mutta ei yhtä yleisenä kuin nettikeskusteluista ja vanhempien kommentteista olisi voinut päätellä. Huomattavasti yleisempää neivolakorttien kielelle oli kokonaisuudessaan epätäydelliset lauserakenteet, mikä johtunee tarpeesta kirjoittaa mahdollisimman tiivistä tekstiä ja vain ne sanat, jotka ovat välttämättömiä tekstin ymmärtämisen kannalta.

Syntaktisen lauseen määritelmän mukaan lauseen ytimenä on persoonamuotoinen verbi eli finiittiverbi (VISK § 864). Useimmiten neivolakorteista kuitenkin puuttui finiittiverbi tai jokin muu lauseenjäsän kuten subjekti, joten neivolakorttien lauseet eivät täyttäneet syntaktisen lauseen kriteerejä. Subjektin puuttuminen vaikutti johtavan yllä mainittuun ”Yoda-kieleen” eli verbin sijoittumiseen lauseen loppuun.

Seuraavissa luvuissa käsitellään tyypillisimpiä neivolakorttien lauserakenteissa näkyviä piirteitä, verbin totutusta poikkeavaa sijaintia, subjektittomuutta ja nominilausekkeita. Merkintöjä, joissa on persoonamuotoinen verbi, kutsun jatkossa tarvittaessa lauseiksi, vaikka ne eivät muilta osin välttämättä täyttäisikään lauseen tunnusmerkkejä.

4.5.1 Sanajärjestys ja verbin paikka

Suomen kielen sanajärjestys ei ole vapaa, toisin kuin usein ajatellaan. Lauseiden sanajärjestyksen vaihdeltaessa tietyillä semanttisesti yhteenkuuluvilla rakenteilla on taipumus pysyä koossa. Tällaisia koossa tai tietyllä paikalla pysytteleviä rakenteita ovat mm. verbilausekkeet, VP:t, jotka sisältävät verbin ja sen määritteet ja muut täydennykset kuten subjektin. Verbi ja sen täydennys, esimerkiksi objekti, voivat sijaita kaukanakin toisistaan, ja tällöin joko verbin täydennys tai määrite voi tulla alkuun subjektin edelle ja verbi on omalla paikallaan. Toinen vaihtoehto on, että verbi on subjektin edellä lauseen alussa ja täydennys ja määritteet taas lauseen lopussa. (Vilkuna 2000: 35–36.)

Neivolakorteissa lausekkeet ja sitä myötä lauserakenteet jäivät vajaiksi verbin ja sen täydennysten tai määritteiden fyysisestä läheisyydestä huolimatta, sillä lauseista puuttui tyypillisesti subjekti, kuten esimerkeissä (65) ja (66). Subjektittomuutta tarkaste-

len lähemmin luvussa 4.5.3. Esimerkin (65) lauseen *Jokeltelee ja hymyilee, tarttuu leluihin* alkuun olisi mahdollista sijoittaa subjektiksi esimerkiksi sana *vauva*, jolloin VP muodostaisi norminmukaisen kokonaisuuden. Valtaosassa merkintöjä verbi oli lauseen alkupuolella, mutta yksittäisissäkin merkinnöissä verbien paikat saattoivat vaihdella kuten esimerkissä (66), jossa ensimmäinen havainto on kirjattu predikaatittomana lausekkeena ja seuraavissa kolmessa lauseessa verbiä määrittelevät *hienosti*, *tasaisesti* ja *hyvin* sijaittivat sekä ennen että jälkeen verbin.

- (65) *Jokeltelee ja hymyilee, tarttuu* leluihin. Kääntyminen onnistuu jo. Iho siisti, *ei karsasta*. Sydän- ja keuhkoausk. norm. testos(?) +/+.
Kasvu tasaista.
- (66) Hyväntuulinen poika.
Kontaktiin *tulee hienosti* ja *ääntele*.
Kasvaa tasaisesti.
Nan-maitoa syö *hyvin*.

Kaikki ne aineistosta löytämäni tapaukset, joissa verbi oli määritteiden tai täydennysten jälkeen, olivat subjektittomia kuten esimerkit (67)–(69).

- (67) Kasvaa hyvin rintamaidolla. Korviketta tarvittaessa. Saa D-vitamiinia. Kehitys hyvää. Hampaita tekee kovasti -> panadolia kipuun tarvittaessa. Nyt hieman kiukkuinen. *Söpö on!*
- (68) *Hoikkana poikana kasvaa. Reippaasti kaikki tehtävät tekee. Kerhossa käy* 2x viikossa. Taitava poika!
Valmis esikoululainen.
- (69) *Hienosti kasvaa* rm:lla.
Leluun tarttuu jo mol. käsillä.
Pään kannatus hyvä.
Kyynärnojassa jaksaa hyvin olla.
Iho hyvä.

Mikäli esimerkkien (68) ja (69) kursivoituihin lauseisiin lisätään subjekti samaan tapaan kuin esimerkille (65) tehtiin, korostuu kunkin lauseen alussa mainittu asia. Neuvolakorttien yhteydessä syy poikkeukselliselle sanajärjestykselle ja verbilausekkeiden voi siis olla muussakin kuin raskaudessa tai asiayhteyden osoittamisessa. Yhteistä esimerkeille on se, että keskeisin asiasisältö kuten kasvaminen on kirjattu lauseen alkuun, seuraavaksi tärkein eli tässä esimerkissä kasvamisen laatu seuraavaksi, ja se, millä kasvu on saavutettu - rintamaito - on lauseen lopussa. Jos verbi on sisällön kannalta merkityksettömämpi kuin jokin toinen elementti, saattaa se jäädä lauseen loppuun. Esimerkissä (67) *Saa D-vitamiinia* sanat ovat hyvin saattaneet järjestäytyä niiden raskauden mukaan, sillä verbi *saa* on lyhyt ja näin ollen kevyempi elementti suhteessa pitkään *D-vitamiiniin*. Koska lauserakenteet ja verbin paikka saattoivat vaihdella yksittäisissä merkinnöissä,

kuten edellä mainitussa esimerkissä, ei lukija voi kuitenkaan päätellä, mitä kirjaaja on sanajärjestyksellä tavoitellut.

Sosiaalisessa mediassa aineistopyyntöni yhteyteen syntyneessä keskustelussa lauseiden rakentumista ja sanajärjestyksestä pohdittiin mm. esimerkkien (70) ja (71) tapaan.

- (70) Mä luulen, että siinä on kyse samasta kuin tukiviittomien käytössä. Se oleellinen sana korostetaan eli kirjoitetaan se ekaksi. Tai sitten, kun niitä merkintöjä tekee jatkuvasti niin on syytäkin kirjoittaa oleellinen ensin koska muuten unohtaa kesken lauseentapaisen mitä olikaan kirjoittamassa. On turvallisempaa kirjoittaa "rintamaitoa saa" kuin "saa..." niin öö mistähän olikaan puhe ja mitä tää saa?.
- (71) Niin ja ehkä siinä usein tulee sylkäistyä ulos ensin se joka helposti unohtuu eli vaikka joku verenpainelukema, verbi kun on helppo keksiä sinne loppuun.

On siis mahdollista, että kirjattaessa huomioita asiakasperheen kanssa käydyn keskustelun lomassa tilanteen hektisyys ohjaa kirjaamaan ajatuksen keskeisimmän sisällön ensimmäiseksi, jotta se ei unohtuisi. Todennäköisesti kirjaaja ei ehdi erityisemmin pohtia, millä strategialla hän lähtee tekstiänsä rakentamaan ja kirjaa kunkin kommentin samalla kun kutakin asiaa neuvolakäynnillä käsitellään.

Keskusteluissa neuvolakorttien kielestä viitattiin usein myös kirjaamiseen yleensä, ja keskustelijat rinnastivat teksteissään neuvolakorttimerkinnät hoitoalan yleisiin kirjaamiskäytäntöihin, kuten esimerkeissä (72) ja (73).

- (72) En oo terkkari, mutta sairaalakirjaamista harrastanut. Kirjaaminen on vaikeeta. Oikeesti, vaikka ei uskois. Keneltäkään ei tuu aluksi luonnostaan hyvä kirjaaminen (joiltain ei koskaan), jossa ois oleellinen asia tiiviissä, ymmärrettävässä ja turvallisessa muodossa. Helpoin tapa oppia kirjaamista on ihan törkeä plagiointi eli jokainen uraansa aloitteleva th/sh varmasti ottaa mallia kokeneemmilta. Se on vaan piintynyt tapa.
- (73) Mää yodailen. 😊En tiiä miks, mutta jotenkin se verbi vaan menee sinne loppuun. Noin niinku muuten väitän olevani keskimääräistä parempi kirjaaja. 😊Ehkä ihmisellä on vaan tarve sulautua joukkoon? Kirjaukset on kuitenkin sellaisia, joista työkaverit lukee raporttinsa, niin ei halua oman tyylin olevan silmiinpistävää? Neuvolakorteissa tämä ei päde

Vaikka tutkimustietoa asiasta ei löytynyt, esimerkkien (72) ja (73) ajatuksia tukee se, että havaintojeni perusteella korttien merkintöjen rakenteet ja sanamuodot olivat keskenään hyvin samankaltaisia, mikä viitanee vallitsevan kirjaamistyylin jäljittelyyn. Olisikin syytä tutkia asiaa neuvolakortteja osana laajempaa sosiaali- ja hoiva-alan aineistoa, jolloin olisi kenties mahdollista löytää alkuperäiset syyt rakenteiden muotoon.

4.5.2 Lausekkeet

Neuvolakorteissa esiintyi runsaasti lyhyitä predikaattittomia lausekkeitä, joilla saatettiin niin kuvata lapsen olemusta kuin antaa ohjeistuksia tai neuvojakin. Vilkun (2000: 29) mukaan lausekkeitä voi ajatella jonkin sanan ”laajentumina” tai projektiona. Esimerkiksi substantiivi ja sen mahdolliset määritteet muodostavat yhdessä projektion, joka on nimeltään substantiivilauseke. Sitä sanaa, jonka projektio lauseke on, kutsutaan lausekkeen edussanaksi. Lauseke puolestaan nimetään edussanansa sanaluokan mukaan esim. substantiivilausekkeeksi, adjektiivilausekkeeksi, adverbilausekkeeksi tai verbilausekkeeksi. Lausekkeet voivat koostua myös pelkästä edussanasta, koska niiden olisi mahdollista saada määritteitä.

Useissa neuvolakorttien merkinnöissä, kuten esimerkissä (74) jopa valtaosa tekstistä koostui lauseiden sijaan lausekkeista.

- (74) Upeasti kasvaa rintamaidolla!
Lapsentahtinen imetys.
Jäntevä moro +, askellus +.
 Iho siisti, napa hyvä, silmät
 rähmii -> *puhd. pumppaushoito!*
D-vitam. -> 5 tippaa

Honkala (2010) on pro gradu -työssään havainnut samanlaisia syntaktisesti irrallisia substantiivilausekkeitä ja nimittää niitä *itsenäisiksi NP:iksi* ikään kuin vastineena Helasvuon (1988) nimitykselle *yksinäiset NP:t*, joilla hän tarkoittaa lausekkeitä, jotka eivät ole syntaktisessa suhteessa ympäröiviin aineksiin. Honkalan aineistossa itsenäisiä NP:itä käytettiin lähinnä rutiinilistauksissa erityisesti käyntikertomusten alussa ja lopussa (emt. 40), ja niillä voitiin kuvata sekä odotuksenmukaisia että odotuksenvastaisia tilanteita. Karvinen (2008: 87) puolestaan on havainnut vastaavia nominaalistuksia käytettävän erityisesti rutiininomaisia käyntejä kirjattaessa. Neuvolakorttien kohdalla tilannekohtaisia eroja ei ollut havaittavissa mahdollisesti siksi, että teksteissä ei ole kyse varsinaisesta kirjaamisesta eikä tilannekuvauksista. Erilaiset itsenäiset lausekkeet olivat kokonaisuudessaan tyypillisin tapa esittää asioita, ja lausekkeilla saatiin ilmaistua kaihentyypiset neuvolakorttiin kirjattavat asiat, kuten esimerkissä (75) lapsen olemus, ruokavalio, kasvu ja kehitys.

- (75) *Hymyileväinen tyttö. Korvike ja soseet. Hyvä, tasainen kasvu. Kehitys normaalia.*

Useimmat lausekkeet sisältävät todennäköisesti riittävästi informaatiota esimerkiksi asiakasperheelle, mutta ulkopuolisen on mahdoton tulkita, tarkoittaako esim. *korvike ja soseet* sitä, että lapsi on niitä jo syönyt vai suositteleeko terveydenhoitaja soseita aloitettavaksi korvikkeen ohelle. Kuten lyhenteiden ja lyhentämisen yhteydessä luvussa 4.4.1 käy ilmi, vanhemmat eivät aina pysty tulkitsemaan, mitä esim. NP:n muodossa ilmaistu mittaustulos tarkoittaa.

4.5.3 Subjektittomuus

Suomen kielessä subjektittomuutta esiintyy kahdenlaisissa tapauksissa. Ensimmäisessä tapauksessa predikaatilla ei ole lainkaan subjektiksi sopivaa argumenttia eli ykkösargumenttia. Tällaisia tapauksia ovat esim. luonnonilmiöt (”Sataa ja tulee”) ja tunnekausatiivit (”Jalkojani särkee”). Toisessa tapauksessa ykkösargumentti on jätetty ilmaisematta, vaikka se onkin lauseessa implisiittisesti, merkitykseen vaikuttavana teijänä. Tällöin se voidaan tulkita esimerkiksi johonkin edellä mainittuun tarkoitteeseen viittaavaksi. (Vilkuna 2000: 130, 132.)

Kun kahdessa peräkkäisessä lauseessa on sama subjekti, eikä sitä toisteta, on kyse subjektin ellipsistä. Subjekti mainitaan kuitenkin aluksi, esim. ”Uolevi tiskasi ja _ lakaisi lattian” tai ”Mitä Uolevi tekee? _ Tiskaa.” Verbin persoonakongruenssin ansiosta erityisesti 1. ja 2. persoonan pronominisubjekti voidaan jättää pois, vaikka kyse ei olisi-kaan ellipsistä, esim. ”Oletko kuullut, että lähdemme Kreikkaan?” Harvinaista, joskaan ei mahdotonta, on 3. persoonan pronominin jättäminen pois, kuten Helsingin Sanomien Kamut-sarjakuvassa poimitussa esimerkissä on tehty: ”Kati on kissaksi nero! Hieroi turkkiini tonnikalaa haisunäädän löyhkän peittämiseksi.” 3.persoonan subjektin pois jättäminen on laskettavissa elliptiseksi, sillä poissaoleva subjekti tulkitaan yleensä samaksi kuin edellä mainittu. (Vilkuna 2000: 130–131).

Neuvolakorteissa harvalukuiset subjektit olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta 3. persoonassa. Tyypillisesti lause, jossa subjekti oli, ei kieliopilliselta kannalta ollut lause lainkaan, vaan se saattoi käsittää vain subjektin ja siihen liittyvän määritteen, esimerkiksi adjektiivin, jolloin oli kyse nominilausekkeesta eli NP:sta. Subjektin ellipsiä käytettiin lähes poikkeuksetta niin, että 3. persoonan pronomini jätettiin pois.

Aineistossa oli merkintöjä, joissa subjekti mainittiin NP:n muodossa heti aluksi, ja subjektiin viittaavat lauseet tulivat loogisesti heti tämän perässä, kuten esimerkissä (76). Tällaiset merkinnät olivat kuitenkin harvassa.

- (76) *Jäntevä, terhakka poika! Tarttuu leluun napakasti. Vatsallaan hyvä kyynärnoja-asento. Pituuskasvu nyt rauhaisampaa, hyvin. Rintamaito riittää. Kiinteiden ruokien aloitus 4 - 6 kk iästä tarpeen mukaan.*

Tyypillistä merkinnöille oli, että ilmipantu subjekti ja ellipsi eivät olleet peräkkäisissä lauseissa, vaan välillä saattoi olla runsaastikin muita merkintöjä, kuten esimerkissä (77), jossa subjektina toimiva *touhukas poika* on mainittu merkinnän alussa, ja poikaa elliptisenä subjektina käyttävät lauseet ovat merkinnässä toisena ja viimeisenä. Myös lausekkeet *Kehitys iänmukaista* ja *Motoriset taidot hallussa* vaatisivat predikaatin lisäksi genetiiviattribuutin, tai omistussuhde olisi ilmaistava jollain toisella tavalla, jotta lauseet olisivat täydellisiä.

- (77) *Touhukas poika.
Kasvaa hyvin. Kehitys iänmukaista.
Motoriset taidot hallussa. Yksittäisiä sanoja
tulee. _ Ymmärtää puhetta hyvin*

Joissain merkinnöissä elliptiset subjektit oli sijoitettu ennen varsinaista subjektiä, joka saattoi olla vasta merkinnän loppupuolella, kuten esimerkissä (78). Esimerkissä (79) mainitaan ensimmäiseksi isä, ja mikäli tulkitsee kommenttia kirjaimellisesti, jää lukija merkinnän loppukommenttiin, *Suloinen neiti*, asti siihe käsitykseen, että isä on merkinnän subjekti.

- (78) *_ Kasvaa hienosti, painoa tullut reippaasti. Rm riittää hyvin. _ Syö vaihtelevin välein. Iltaisin levoton. Jäntevä poika! _ Hymyilee ja ”juttelee”. Kaunis iho. Refleksit ok. Näkö ja kuulo ok.*
- (79) *Isä hoitovapaalla, äidin kanssa (Imetys 1v. 10kk-hienoa)
neuvolassa. _ Ollut terveenä.
_ Hoikistunut. Yöt rauhoittuneet. Temperamenttia.
_ Osaa syödä itse. Hyvät taidot. Ei päivävaippaa. Suloinen neiti.*

Kuten esimerkissä (80), ilmipantusubjekti puuttui usein kuitenkin kokonaan.

- (80) *Nätisti _ kasvaa. _ Nousee tukea vasten
seisomaan. Pinsettiote tulee hienosti.
Hapanmaitovalmisteita voi alkaa maistella.*

Neurolakortit poikkeavat useista muista terveys- ja sosiaalialan asiakirjoista siten, että niitä säilytetään asiakasperheen kotona. Oletettavaa on, että merkintöjä lukeva tietää, ketä merkinnät koskevat. Näin ollen havaintojen kirjaaja ei kokene tarpeellisena

viitata kyseessä olevaan lapseen vaan tämä lapsi toimii elliptisesti kuin näkymättömänä subjektina jokaisessa lauseessa. Samankaltaisia havaintoja ovat tehneet mm. Karvinen (2008: 42) ja Honkala (2010: 29–30). Tyypillisessä neuvolakorttimerkinnässä ilmipantuja subjekteja oli korkeintaan yksi, eikä lapseen viitattu suoraan enää toistamiseen. Syynä lienee se, että toisteisuuden välttäminen on toistamiseen verrattuna neutraalia (VISK § 1187). Poikkeuksena subjektin käytöstä olivat kuitenkin merkinnät, joissa lapseen viitattiin tämän etunimellä. Tällöin subjekti saatettiin mainita merkinnässä useamman kuin kerran, kuten esimerkeissä (81) ja (82).

- (81) [Nimi] on yhteistyökykyinen, kauniisti kasvava tyttönen! [Nimi] juttelee lauseita, motoriiikka vastaa ikää. Esikoulu alkaa syksyllä. Asiat OK.
- (82) Aaro on reipas 5-vuotias. Luonteva vuorovaikutus, selkeä puhe, tasainen, hyvä kasvu ja kehitys. Normaali kuulo. Aaro tekee tehtävät ikätasoisesti. Tykkää traktoreista ja leikkii ulkona mielellään. Kaikki hyvin.

Hän-pronominia ei ollut käytetty koko aineistossa, vaikka sillä olisi saatu vältettyä lapsen nimen toistelu ja lisättyä tekstin sulavuutta ja sidosteisuutta. Muutamissa merkinnöissä subjekti oli kirjattu 2. persoonassa, kuten esimerkissä (83). Näissä tapauksissa pronominisubjekti oli poikkeuksetta jätetty pois, mutta merkinnät olivat 3. persoonassa kirjoitettuja merkintöjä johdonmukaisempia kieliopillisesti, ja myös lauserakenteet olivat useimmiten täydellisiä.

- (83) *Olet reipas iloinen osaava tyttö.
Puhut todella hienosti lauseilla
Osaat jo hypätä tasajalkaa ja kävellä
varpaillaan
Kasvu ok.*

Esimerkkien (81)–(83) kaltaisten merkintöjen perusteella voitaneen olettaa, että merkinnät kirjataan kieliopillisesti huolellisemmin silloin, kun niiden kohde tai vastaanottaja, kummassakin tapauksessa lapsi, on määritetty tarkasti joko puhuttelemalla tätä etunimellä tai yksikön toisessa persoonassa. Vaikka asioiden syy-seuraussuhdetta on mahdoton tietää, tätä havaintoa tukee myös se, että pääosin lääketieteellisin termein ja lyhentein kirjatuihin kommentteihin lapseen viitattiin subjektina huomattavasti harvemmin kuin yleiskielisissä kommentteissa, joissa asioita oli selitetty monisanaisemmin.

Vanhempien kommentteissa subjektittomuutta ei käsitelty, mutta kaksi vanhemmista oli kiinnittänyt huomiota 2. persoonassa kirjoitettuun merkintään, jotka nähdään esimerkeissä (84)–(85). Suhtautuminen puhutteluun on erilaista, mikä selittynee kysees-

sä olevien lasten iällä ja sen myötä ymmärrystasolla, mihin jälkimmäisen kommentin ”tässä vaiheessa” viitataan.

- (84) – – (huomioni kiinnitti poikani neuvolakortin toinen, sijaisen tekemä merkintä, jossa hän ”puhuttelee” tekstissä suoraan lasta. Se muoto tuntui hyvältä, henkilökohtaisemmalta.
- (85) Sinä-muodon käyttö ärsyttää jonkin verran, kun lapsi itse ei näitä kuitenkaan lue tässä vaiheessa {2. persoonassa puhuttelu 3 kk:n iästä alkaen}.

Yksittäisen äidin ajatus henkilökohtaisemmasta puhuttelutavasta ei liene yleistettävissä, mutta tekstin suuntaamisessa lapselle toteutunee hyvin luvussa 3.2 mainittu tavoite nostaa lapsi neuvolakäyntien keskipisteeksi (ks. Neuvolatoimikunnan kehittämistoimikunnan muistio 1984; 100, Kuronen 1992: 234; 1993: 56).

4.6 Verbimuodot neuvolakorteissa

Neuvolakorteissa kuvaillaan lapsen senhetkisiä taitoja ja ominaisuuksia. Kerronta tapahtuu nykyhetkessä, mutta teksteissä viitataan myös aiemmin opittuihin taitoihin, lapsen ruokailutottumuksiin sekä terveydentilaan, ja niissä saattaa olla suosituksia ja neuvoja. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan, kuinka verbimuotojen valinta näkyy em. yhteyksissä.

4.6.1 Verbin aikamuodot

Neuvolakäynnit järjestetään ikäkausittain, ja kullakin neuvolakäynnillä neuvolakorttiin kirjataan senhetkisiä havaintoja lapsista. Valtaosassa merkintöjä käytetty aikamuoto olikin preesens, esim. *liikkuu kellonviisarin lailla*. Aikamuodon käyttö poikkeaa esim. Honkalan (2010: 16–17) kotihoidon käyntikertomuksista tekemistä havainnoista, joiden mukaan kirjaamisessa käytetty asiakkaan aikamuoto on preesensin sijaan aktiivin imperfekti. Syy poikkeavaan aikamuotovalintaan voi olla kirjaamisen ajankohta: neuvolakorttien merkinnät tehdään lapsen ollessa läsnä tilanteessa, mutta esim. kotihoidon käyntikertomukset kirjataan vasta asiakastilanteen päätyttyä.

Tapauksissa, joissa viitattiin taitoihin, joita lapsi oli oppinut neuvolakäyntien välissä, käytettiin yleensä perfektiä. Perfekti ilmaistaan yleensä finiittisellä olla-verbillä ja aiemmuutta ilmaisevalla ei-finiittisellä NUT-partisiipilla (VISK § 521). Mahdollisesti

kirjoitustilan säästämiseksi liittoperfekteistä oli kuitenkin tyypillisesti jätetty finiittinen olla-verbi pois, ja perfekti ilmaistiin pelkällä NUT-partisiipilla kuten esimerkeissä (86) ja (87).

- (86) Kasvaa tasaisesti. Rintamaitoa ja vähän soseita *saanut*. Kääntyy vatsalleen. Iho siisti. Seurailee, äänille reagoi.
- (87) Kasvaa hyvin. Kätensä *löytännyt*. Hymyilee, jokeltaa tyytyväinen vauva. Aloit. tarv. sose
PDT 1. + kuumeenh.ohje

Mm. Honkala (2010: 36) ja Tiililä (2001: 231) ovat havainneet verbien puuttumisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan kirjatuissa teksteissä, joten on mahdollista, että se on tyypillistä kaikille kirjatuille teksteille. Honkala (emt.) kyseenalaistaa sen, voidaanko kirjattujen tekstien yhteydessä kuitenkaan puhua verbien *puuttumisesta*, kun lauseet ovat predikaatittominakin ymmärrettäviä.

Toisin kuin eräissä sosiaali- ja hoiva-alan teksteissä (esim. Honkala 2010: 12–14, 41–45; Karvinen 2008: 80–91) asiakkaan – neuvolakorttien tapauksessa joko vanhemman tai puhetaitoisen lapsen – ääntä ei teksteissä ollut ilmaistu kielellisin keinoin esim. suoran lainauksin tai referoivasti pluskvamperfektiä käyttäen. Epäilemättä kuitenkin esim. lapsen nukkumiseen ja ruokailuun liittyvät merkinnät (88) perustuvat yksinomaan vanhempien tekemiin havaintoihin.

- (88) Pituuskasvu hiukan hitaampaa, paino ja py. ok. Ryömii. Kuulee, näkee. *Unet katkonaiset edelleen. Ruokavalio monipuolinen, rintamaitoa. Sai FINIP2.-rokotteen.*

Koska lähes kaikista liittomuodoista kuitenkin puuttui olla-verbi, voi perfekteiksi tulkitsemäni verbimuodot useimmiten lukea myös pluskvamperfekteiksi, ellei niitä ole kielellisesti sidottu nykyhetkeen, kuten esimerkissä (88) määreellä *edelleen*.

4.6.2 Aktiivi ja passiivi

Neuvolakorttimerkintöihin kirjataan havaintoja lapsesta, ja aineistossa esiintyneet verbit olivat yleensä aktiivin 3. persoonassa. Passiivilauseita oli neuvolakorteissa vain vähän, ja niillä viitattiin niin hoitohenkilökunnan, vanhempien kuin lapsenkin tekemisiin, eikä niiden käyttö ollut tilannesidonnaista kuten esim. Honkalan (2010: 34–36) aineistossa, jossa passiivia käytettiin ongelmatilanteista kerrottaessa.

Passiivilauseissa subjekti jää taka-alalle ja jokin muu lauseenjäsän saattaa saada subjektin piirteitä. Suomen yleisin passiivirakenne on *yksipersonainen passiivi*, jossa ilmisubjektia ei ole, ja verbi on passiivissa. Sen passiivimuoto ei vaihtelee eri persoonissa, joten sitä kutsutaan yksipersonaiseksi. Yksipersonaisen passiivin avulla on mahdollista kuvata asiantiloja ilmaisematta tekijän identiteettiä. Yksipersonaista passiivista suppeampikäyttöisiä passiivirakenteita ovat monipersonaiset passiivirakenteet, *muutospassiivi*, *tilapassiivi* ja *johdospassiivi*. Näissä passiivirakenteissa finiittiverbi kongruoi kieliopillisen subjektin kanssa, ja subjektina toimii se argumentti, joka aktiivilauseessa olisi objektina, esim. asia on hyvin hoidettu. (VISK § 1313.)

Yksipersonaisia passiivirakenteita käytettiin merkinnöissä, jotka viittasivat neuvolakäynnillä tehtyihin ja todennäköisesti terveydenhoitajan tekemiin hoitotoimenpiteisiin, kuten esimerkin (89) laapistamiseen. Merkintöjä hoitotoimenpiteistä oli verrattain vähän, sillä tyypillisesti lapsen mittaamisesta ym. toimenpiteistä kortteihin oli kirjattu vain tulokset. Muutamissa merkinnöissä passiivilla viitattiin myös siihen, kuinka lapsen vaivoja oli kotona hoidettu, kuten esimerkissä (90).

(89) Napa kostea ja vaalea nappula keskellä, *laapistettiin*.

(90) Ihoa *rasvaillaan*, nyt melko siisti, takaisin kuivuu.

Osasta merkintöjä ei voinut päätellä, viitattiinko niillä kotona vai neuvolakäynnillä tehtyihin toimenpiteisiin. Esimerkin (91) Argentrix-hoidon laittaminen vaikuttaa kertaluontoiselta tapahtumalta, joka olisi voitu tehdä neuvolassa. Loppuun merkitty *Napasienentiset hoidot* lienee kuitenkin vanhemmille annettu kotihoito-ohjeistus.

(91) *Napasientä putsattu ja laiteuut Argentrix hoito*. Reilut kasvut. *Napasienentiset hoidot*. {äidin jäljentämä merkintä}

Muutamissa merkinnöissä, kuten esimerkissä (92) nähtävässä lääkärin muistiinpanossa, passiivin käytön takana on ollut mahdollisesti tekijän häivyttäminen. Ensimmäinen virkkeistä viittaa asiayhteyden perusteella lääkärin omiin havaintoihin, mutta lukijalle ei selviä, kuka pyytää ”Hyvinkään arvion”.

(92) Mitään erityisen huolestuttavaa ei tässä todeta. Ihon sinerryksen takia pyydetään kuitenkin vielä Hyvinkään arvio.

Eräissä merkinnöissä, kuten esimerkeissä (93) ja (94) myös lapsen tai lapsen sekä vanhemman toimintaa oli kuvattu passiivirakenteella. Esimerkissä (93) passiivin käyttö ei kuitenkaan ole johdonmukaista, sillä toisin kuin muut merkinnän verbit, verbi *nousee* on ilmaistu aktiivissa. Esimerkin (94) *täysimetyksellä mennään* tehnee passiivista huolimatta imetyksestä enemmän lapsen ja äidin yhteistä toimintaa verrattuna siihen, että

asia olisi ilmaistu esim. puhekielistesti *vauva on yhä täysimetyksellä* tai *äiti täysimettää yhä*, joissa vauvan osuus jäisi toiminnan ulkopuolelle.

- (93) Hyvin kasvut etenee. *Opittu* konttaamaan. Nousee jo tukea vasten seisomaan. *Pärisytellään, äännellään* kovasti. Hampaita *tehään!*
- (94) Virkeä tyttö, aktiiv. liikuskelee, jänteys hyvä, varh. refl. vaimenee
Hyvin tullut kasvua. Iho ok.
Sai rota ja FinIP rok.
Hienosti kasvaa. *Täysimetyksellä yhä mennään* ja se sujuu hyvin.

Useissa merkinnöissä lapsen aktiivinen toiminta, joka olisi voitu ilmaista rakenteella subjekti-predikaatti-objekti, oli ilmaistu passiivilla, jolloin lapsen osuus toimintaan ei näkynyt lainkaan. Seuraavan esimerkin (95) *kädet löytyneet* oli esimerkissä (87) nähdyssä merkinnässä ilmaistu aktiivisesti *kätensä löytänyt*.

- (95) Ihana tyttö.
Jokeltaa vastavuoroisesti,
nauraa ääneen.
Kädet löytyneet.
Kääntyy kyljelleen.

Edellisen esimerkin kaltaiset merkinnät liittyvät mahdollisesti siihen, että kyse on eri kehitysvaiheisiin liittyvistä tapahtumista, lapsi ei siis löydä käsiään aktiivisen etsinnän tuloksena. Lapsen kannalta passiivisena toimintana oli aineistossa esitetty myös erilaisia taitoihin ja kehitykseen liittyviä asioita, jotka oli ilmaistu tulla-verbin aktiivin avulla. Aiemmin, luvun 4.1. esimerkissä (17), nähtävän *painoa tullut* kaltaisissa yhteyksissä rakenne toimii, lapsihan ei aktiivisesti voi vaikuttaa painonsa tai pituutensa kehitykseen. Seuraavien esimerkkien (96)–(98) sanojen tai istumavalmiuksien tulemista ei voitane kuitenkaan ajatella samanlaisena, lapsen kannalta passiivisena tapahtumana kuin kasvamista, vaan lapsi aktiivisesti oppii ja opettelee sanoja ja motorisia taitoja.

- (96) Vielä *ei ole tullut* selvästi sanoja.
(97) Jäntevä on, *istumavalmiudet tulossa*.
tyytyväinen vauva. Aloit. tarv. sose
PDT 1. + kuumeenh.ohje
(98) Iloisesti hymyilevä, tarkasti seuraileva tyttö. Käsiään katselee. Ta-
voittelee lelua. *Ääntelyä tulee hyvin*.

4.7 Arkinen ja epämuodollinen vs. lääketieteellinen kieli

Eräille sosiaali- ja hoivatyön teksteille on tyypillistä erityylisten tekstien vuorottelu ja vaihtelu. Samassa tekstissä saattaa olla epämuodollista ja muodollista tai yleistajuista ja

ammatillista tai abstraktia ja konkreettista kieltä. Myös yleiskielelliset ilmaukset ja ammattitermit tai -lyhenteet saattavat vuorotella. (Tiililä 2010: 179.)

Neuvolakorteissa oli havaittavissa sama ilmiö: samassa merkinnässä lapsesta saatettiin puhua tuttavallisesti ja hellitellen (ks. luku 4) ja toisaalta luetella lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä lääketieteellisiä termejä ja lukuja. Jos yksittäisessä kortissa oli selkeitä tyylieroja, oli merkintä yleensä jakautunut kahtia niin, että lapsesta itsestään kirjoitettiin tuttavallisemmin, ja taas esimerkiksi lapsen terveydentilaan liittyvät merkinnät oli kirjattu virallisesti ja lääketieteellisesti, kuten esimerkissä (99).

- (99) Reipas ja terve tyttö.
5-vuotistehtävissä pärjännyt hyvin.
Kasvu tasaista.
St. yt. hyvä. Mustuaiset symmetriset ja valolle reagoivat.
Punaheijaste +/+. Vatsa *palp* pehmeä ja myötäävä. Sydän ja keuhkot 0.

Eräissä korteissa myös lapsesta ja tämän taidoista saatettiin puhua hyvinkin kliinisesti, kuten esimerkissä (100), jossa ajatuksena oli kertoa, että vauva on vastannut vanhempiansa hymyyn hymyilemällä heille takaisin. Useissa korteissa asiaa kuvattiin myös *sosiaalisen hymyn* käsitteellä.

- (100)Hymyvaste tullu vanhemmille.

Vanhempien kommentteissa erilaisten tyylien vaihtelu oli huomioitu vain muutama kerran. Seuraavan kommentin (101) kirjannut äiti on kiinnittänyt huomiota myös merkintöjen rakentumiseen. Sen sijaan erityisesti lääkärikieltä kritisoi moni, kuten esimerkeistä (102) ja (103) nähdään. Vaikeasti ymmärrettäväksi koettiin paitsi lääketieteelliset termit myös lääkäreiden käsiala, kuten jo lyhenteiden yhteydessä todettiin.

- (101)Mielestäni oleellista on myös, että tekstit on kirjoitettu tuttavallisesti ja vanhemmille eikä niin, että lukija olisi toinen terveysalan ammattilainen. Tekstit kyllä jaottuvat niin, että alkuun on "suloinen tyttö"-huomioita ja lopuksi lyhenteitä, joita ei aina itse ihan ymmärrä.
(102)Usein huomiomme kiinnittyy ”neuvolatätien” ja lääkäreiden käyttämän kielen eroihin. Hoitajilla on maanläheisempää, päiväkirjamaisempaa tekstiä ja kuviakin, kun taas lääkärit kirjoittavat lyhyesti, tehokkaasti, termistöä käyttäen ja valitettavan usein täysin epäselvällä käsialalla. Välillä jälkikäteen tulkittuna lääkärin kommentit ovat jopa turhia, kun ei niistä selvää saa.
(103)Mainittakoon vielä se, että en tiedä mikä siinä on niin "hienoa", ett eivät lääkärit osaa kirjoittaa ymmärrettävää tekstiä. Nimenomaan lääkäreiden tekemien merkintöjen tulkitseminen oli osin todella hankalaa tietenkin myös siksi, että he käyttivät tiettyjä lääketieteellisiä ilmaisuja, joita ei pysty arvailemaan. Mutta juuri siksi olisikin tärke-

ää tehdä merkinnät selkeällä käsialalla, jotta niistä pystyisi ihan tavallinen äiti tai isäkin saamaan selkoa.

Esimerkissä (99) nähtyä lääkärin kirjoittamaa tekstiä äiti kommentoi seuraavasti (104):

(104)En myöskään aina tiedä, onko kirjaukset tarkoitettu vanhemmille vai hoitohenkilökunnalle, koska samat asiat on aina kirjattu myös potilastietojärjestelmään. Osa asioista ei sano mitään, esim. "vatsa myötäävä", mitä ihmettä se meinaa, onko se hyvä vai huono asia?

Osassa kortteja merkintöjä ja esimerkiksi mittausarvoja olikin pyritty tulkitsemaan ja selittämään, aivan kuten terveydenhoitajan kirjaamassa merkinnässä (105), jossa kerrotaan lueteltujen arvojen olevan hyviä tai normaaleja.

(105)NÄKÖ 1.6/1.6 (HYVÄ), KUULO 20 dB (HYVÄ) RR 107/69 (NORM)

Osa lääkäreistä oli kirjoittanut havaintonsa kokonaan yleiskielisesti, mutta lennokka käsiala saattoi johtaa vääriin tulkintoihin. Muutaman epäselvällä käsialalla kirjoitetun merkinnän tulkitsemisessa kysyin apua usealta henkilöltä, ja esimerkiksi seuraavan merkinnän (106) *Aukile avoin vähän väsynyt*, vaikuttaa sisällöltään merkilliseltä, vaikka kaikki tulkitsivat näin kortissa lukevan. On toki mahdollista, merkinnästä puuttuu väli-merkkejä, ja väsymys viittaakin lapseen, ei aukileeseen. Kommentti näyttäisi kuitenkin rakentuneen niin, että lääketieteelliset havainnot ovat merkinnän alkupuolella, lapsesta tehdyt havainnot merkinnän loppupuolella.

(106)Aukile avoin vähän väsynyt. Iho siisti. Sydäimestä ei poikkeavaa. Ei merkkejä karsastuksesta. Vatsa pehmeä, nivuspulssit tuntuvat. Jaloille ei nyt tällä kertaa varaa. Konttausasento hyvä, kannustus eteenpäin, lelut hieman kauemmas lapsesta.

Mikäli neuvolakorttiin kirjatut merkinnät jäävät vanhemmilta ymmärtämättä, lie nee syytä pohtia niiden tarkoituksenmukaisuutta. Kuten äiti totesi esimerkissä (104), henkilökunta kirjanee vastaavat asiat myös sähköisiin asiakirjoihin, josta he pääsevät tarkistamaan lapsesta aiemmin kirjatut tiedot. Olisiko siis syytä jättää lääketieteelliset termit ja merkinnät kokonaan pois neuvolakorttiteksteistä ja käyttää ainoastaan kansankielisiä ilmaisuja?

5 TYTTÖJEN JA POIKIEN LUONNEHDINTA NEUVOLAKORTEISSA

Tässä luvussa tarkastelen, kuinka lapsia luonnehditaan neuvolakorteissa. Ensiksi käsitelen lasten nimeämistä - miten ja millä nimityksillä lapsiin viitataan. Keskityn tarkastelemaan eksplisiittisiä, ilmipantuja nimeämisiä, koska niiden myötä pääsen tutkimaan nimeämistä sukupuolinäkökulmasta. Tämän jälkeen otan tarkasteluun erilaiset lapsia kuvaavat määritteet, joita myös tarkastelen sukupuolikohtaisesti. Pyrkimykseni on selvittää, kuvataanko tyttöjä ja poikia samalla tavalla, vai eroavatko esimerkiksi käytetyt adjektiivit sukupuolen mukaan.

5.1 Sosiaalinen sukupuoli

Sukupuoli on merkittävä ihmisen kategorisoija, ja näkemyksemme sukupuolesta vaikuttaa suhtautumiseen. Teemme tyttöjä ja poikia jo vauvasta lähtien; sosiaalinen sukupuoli kasautuu biologisen sukupuolen päälle. Naisille tai miehille tyypillisinä pidetyt ominaisuudet kuitenkin vaihtelevat eri kulttuurien välillä, esimerkiksi itkeminen voi jossain olla yksinomaan naisten, toisaalla yksinomaan miesten asia. (Lahelma 1992: 74.)

Jo sikiöaikana tulevaan lapseen kytketään sukupuolisesti värittyneitä odotuksia ja toivomuksia. Synnytyssairaalassa henkilökunta kuvaa tyttöjä ja poikia eri tavoin, samoin isien vauvoilleen jättämät tervehdykset synnytyssairaalaan päiväkirjaan ovat eriytyneet sukupuolen mukaan. Eräässä kokeessa opiskelijat tulkitsivat videolta nähdyn vauvan itkua joko peloksi tai kiukuksi ja kyllästymiseksi riippuen siitä, kerrottiinko heille kyseessä olevan tyttö- vai poikavauvan. (Gordon 1992: 81.) Tutkimusten mukaan tytöille puhutaan vauvasta alkaen enemmän kuin pojille, poikia aktivoidaan fyysisesti. Tytöille viestitetään poikia enemmän lämpöä ja läheisyyttä, pojille taas selviytymistä. Pojat ovat tyttöihin nähden keskiössä, ja he saavat päiväkodissa ja koulussa tyttöjä enemmän sekä positiivista että negatiivista palautetta. Poikia on pakko huomioida enemmän, sillä he ovat potentiaalinen uhka työrauhalle. Tämä johtaa omalta osaltaan siihen, että miessukupuoli koetaan tärkeämmäksi ja kiinnostavammaksi kuin naissukupuoli. (Lahelma 1992: 74–75.)

Lahelman mukaan (1992: 75) sukupuolisosialisaatioprosessi ei ole yksioikoinen; tyttöjen malli ei automaattisesti ole kiltti, sopeutuvainen ja hoivaamiseen liittyvä tai

pojan malli aggressiivisempi ja rakentamiseen ja tekemiseen painottuva. Tyttöjä ja poikia on siis erilaisia, mutta sukupuolijärjestelmässä sukupuolten piirteet pyritään erottamaan. Jo varhain lapsen tietoisuuteen omaan sukupuoleen kuulumisesta kytkeytyy näkemys oman sukupuolen arvosta.

5.2 Nimeäminen neuvolakorteissa

5.2.1 Neuvolakorttien eksplisiittiset nimeämiset

Sukupuoleen liittyvät sanat ovat sanastossa tyypillisiä attraktiokeskuksia, ja ne keräävät ympärilleen runsaasti synonyymisiä ja melkein synonyymisiä nimityksiä (Mantila 1998: 19). Neuvolakorteissakaan lapsia ei tyydytty nimittämään esimerkiksi vain lapsiksi, tytöiksi tai pojiksi, vaan kumpaakin sukupuolta kuvaavia nimityksiä löytyi runsaasti. Osa nimityksistä oli sävyltään neutraaleja, osa taas sisälsi lapsen olemukseen tai luonteeseen liittyvä konnotaatioita.

Nimeämistä terveydenhuollon kontekstissa on tutkinut mm. Karvinen (2008). Hänen pro gradu -tutkielmansa käsittelee asiakkaan nimeämistä kotihoidon tukipäätöksissä. Karvisen mukaan asiakkaaseen viitataan tukipäätöksissä usein elliptisesti, mutta erityisesti ongelmatilanteissa myös ilmipannusti, eksplisiittisesti nimeämällä. Karvisen aineistossa asiakkaaseen viitattiin yleisimmin käyttämällä muodollisia ilmauksia rouva/rva ja herra, harvinaisemmin asiakas tai potilas. Myös etunimi viittauksia ja hänpronominia käytettiin. (emt. 41–50.)

Neuvolakorttien viittaukset poikkesivat tukipäätöstekstien viittauksista huomattavasti ilmeisesti luonteensa vuoksi. Neuvolakortit eivät jää dokumenteiksi neuvolahenkilökunnan käyttöön, vaan ne kulkevat asiakasperheen mukana. Vastaavaa jakoa kuin kotihoidon tukipäätöksissä elliptisten ja eksplisiittisten viittausten tilannekohtaisuuteen ei neuvolakorteissa ollut havaittavissa, vaan nimeäminen vaikutti olevan täysin sattumanvaraista.

Tyypillistä neuvolakorttiteksteille oli, että lapseen ei viitattu ilmipannusti (ks. luku 4.5.3). Usein korteissa oli eräänlainen kuvailuosa, jossa kuvailtiin lapsen olemusta tai taitoja, ja lapseen viitattiin elliptisesti. Yleensä lapseen viitattiin eksplisiittisesti yhdellä erillisellä lausekkeella kuten esimerkissä (106). Honkala (2010: 29) on tehnyt saman havainnon kotihoidon seurantalomakkeista koostuvasta aineistosta.

(106) Konttaa, tuen avulla kävelee. Ymmärtää kehoituksia, tapalee jo vähän sanoja. Näppärä pinsettiote. Iho kaunis. *Olet suloinen reipas tyttö!*

Elliptiset viittaukset jätän tässä yhteydessä niiden runsaslukuisuuden ja toisaalta työn rajallisuuden vuoksi tarkastelun ulkopuolelle. Mainittakoon kuitenkin, että elliptisten ja eksplisiittisten viittausten suhde oli moninkertainen, esimerkiksi eräässä tarkastelemasani kortissa elliptisiä viittauksia oli 38 ja eksplisiittisiä vain 11. Muut kortit noudattelivat samaa linjaa.

Ilmipantuihin viittauksiin laskin mukaan kaikki tapaukset, joissa jotenkin viitattiin lapseen, esim. *Sannan tutkimuskäynti, Terhakka tyttö, Jimi kasvaa ja kehittyy hienosti*. Tapaukset, joissa viittaus oli sulautuneena persoonamuotoiseen verbiin esim. *Olet pieni ja suloinen* jätin tutkimuksen ulkopuolelle, samoin tapaukset, joissa essiivimuotoinen viittaus määritteli vaikkapa lapsen kasvua, ei lasta itseään, esim. *Kasvaa pitkänä poikana*. Eksplisiittisiä viittauksia oli yhteensä 1129 kappaletta, 534 viittausta tyttöihin, 595 viittausta poikiin. Poikia nimettiin 32 eri sanalla, tyttöjä puolestaan 28 eri sanalla. Viittaukset eri-ikäisiin lapsiin lapsen iällä laskin yhdeksi sanaksi. Taulukossa 1. näkyy vähintään kaksi kertaa aineistossa esiintyneiden nimitysten lukumäärät ja suhteelliset osuudet kummankin sukupuolen ilmipantujen viittausten kokonaismääristä.

Taulukko 1. Vähintään kahdesti mainitut viittaukset tyttöihin ja poikiin.

tytöt yht. 534 viittausta	lkm.	%	pojat yht. 595 viittausta	lkm.	%
tyttö	353	66,1	poika	358	60,0
etunimi	51	9,6	vauva	83	13,9
vauva	41	7,7	etunimi	56	9,4
neiti	32	6,0	lapsi	19	3,2
tyttönen	10	1,9	hymypoika	15	2,5
tyttövauva/tyttö-vauva	9	1,7	ikä	10	1,7
hymytyttö	8	1,5	pieni/pikku mies, pikkumies	9	1,5
ikä	4	0,7	kaveri	7	1,2
lapsi	3	0,6	herra	6	1,0
leikkijä	2	0,4	nuorimies	3	0,5
pikkuneiti	2	0,4	vesseli	3	0,5
prinsessa	2	0,4	esikoululainen	2	0,3
touhuilija	2	0,4	mies	2	0,3

(kerran mainitut yht.	15	2,4)	poitsu	2	0,3
			poikavauva	2	0,3
			prinssi	2	0,3
			(kerran mainitut yht.	16	2,7)

Yleisimmin lapsen viitattiin sanalla *tyttö* tai *poika*. Sanojen osuudet olivat 66,1 ja 60,0 % kummankin sukupuolen eksplisiittisistä viittauksista. Seuraaviksi yleisimmin tyttöihin viitattiin etunimellä (9,6 %) ja *vauva*- tai *neiti*-sanalla (7,7 % ja 6,0 %). Pojilla toiseksi ja kolmanneksi suosituimman sanan järjestys oli päinvastainen, toiseksi yleisimmin poikiin viitattiin sanalla *vauva* (13,9 %) ja sitä seuraavaksi yleisimmin etunimellä (9,4 %). Vähintään kaksi kertaa esiintyneissä ilmaisuissa viittaaminen lapsen sukupuolen kautta näkyi vahvasti, 18 28:sta eri viittauksesta piti sisällään sukupuoliviittauksen. Sukupuolineutraalisti lapsen viitattiin tämän iällä tai etunimellä ja nimeämällä lapsi *vauvaksi*, *lapseksi*, *touhuilijaksi* tai *esikoululaiseksi*. Kokonaisuutena viittaukset sekä tyttöihin että poikiin olivat hyvin samankaltaisia, vaikka poikiin viitattiinkin useammalla ilmaisulla kuin tyttöihin.

Pystyäkseni tarkastelemaan viittausten luonnetta tarkemmin jaottelin lapsen viittaavat ilmaisut kahteen ryhmään 1. **sukupuolittaviin nimeämisiin** ja 2. **sukupuolineutraaleihin nimeämisiin**, joista kummatkin jaottelin vielä a) **objektiivisiin nimeämisiin**, b) **deskriptiivisiin, lapsen luonnetta tai ominaisuuksia kuvaaviin nimeämisiin** ja c) **deskriptiivisiin, tekemistä kuvaaviin nimeämisiin** nähdäkseni, pitävätkö ryhmät sisällään sukupuolispesifejä piirteitä. Tarkastelen kumpaakin ryhmää omana kokonaisuutenaan, jotka yhdessä kattavat koko aineiston.

Miesten ja naisten nimityksiä ja niiden sanakirjoissa annettuja merkityksiä on tutkinut mm. Mari Siironen (1988: 41–45) ja Harri Mantila (1998: 15–31), joista ensiksi mainittu on tarkastellut Nykysuomen sanakirjan nais- ja mieskuvia, ja jälkimmäinen on verrannut näitä myöhemmin ilmestyneen Perussanakirjan antamaan kuvaan miehistä ja naisista. Erityisesti sukupuolittavia nimitysten merkityksiä tarkastelen Nykysuomen sanakirjan, NS:n antamien selitysten pohjalta selvittääkseni, kätkeytyykö nimitysten taakse stereotyyppisiä nais- tai miessukupuoleen liittyviä ajatuksia. Leksikografian pitäisi olla ohjailematonta ja deskriptiivistä ja rekisteröidä kielenkäyttöä mitään suosimatta tai tuomitsematta. Sanakirjat ovat kuitenkin tärkeitä tiedonlähteitä tutkittaessa sukupuoliin liitettyjä stereotyyppioita. (Cameron 1996: 140–144.) Siironen (1988: 41) mukaan NS:n sana-artikkeleihin ”uskotaan ja luotetaan kuin Jumalan sanaan”, ja NS:n annetaan

toimia auktoriteettina, jos sanan oikeasta merkityksestä tulee kiistaa. NS:n sanartikkelit sisältävät viestin naisten ja miesten arvostuksesta, ominaisuuksista, sopivasta käytöksestä ja siitä, miten työ ja valta ovat jakautuneet miesten ja naisten välillä. Viesti sisältää Siiroksen mukaan kuitenkin ”epäterveellisen annoksen sovinismia ja misogyniaa”. Sanaa *mies* on NS:ssä määritelty kolmen palstan verran, *naista* vajaan yhden. Mieheen liitetty adjektiivit ja ominaisuudet ovat selkeän maskuliinisia ja vahvoihin fyysisiin ja psyykkisiin ominaisuuksiin liittyviä, naisten taas feminiinisiä ja naiset alempiarvoisina ja heikompina esittäviä. (emt. 41–45.) Perussanakirjassa, jota en aineistoni tarkastelussa ole hyödyntänyt, on linja edelleen konservatiivinen, mutta miehiin liittyvien negatiivissävytteisten määritteiden perusteella ei ainakaan sovinistinen (Mantila 1998: 29–30). Cameronin (1996: 142) mukaan sanakirjojen ongelma on siinä, että ne suosivat enemmän kirjoitettua kuin puhuttua kieltä, jolloin sanojen käyttötapaa ei pystytä kokonaisuudessaan määrittämään.

5.2.2 Sukupuolittavat nimeämiset

Neuvolakorttien nimeämisistä suurimman ryhmän muodostivat sukupuolittavat nimeämiset, joissa kirjaaja nimesi lapsen selkeästi sukupuolen perusteella. Taulukossa 2 on esitettyä tyttöjen ja poikien sukupuolittavien nimeämisten lukumäärät ja suhteelliset osuudet saman sukupuolen nimeämisten kokonaislukumäärästä.

Taulukko 2. Sukupuolitettujen nimeämisten lukumäärät ja suhteelliset osuudet kummankin sukupuolen nimeämisten kokonaislukumäärästä

	Tytöt yht. 534	Pojat yht. 595
1. Sukupuolittavat nimeämiset	421, 78,8 %	412 69,0 %
1 a. objektiiviset nimeämiset	tyttö 353 neiti 32 tyttövauva/tyttö-vauva 9 neito 1 neitokainen 1 yht. 362, 67,7 %	poika 358 herra 6 mies 2 poikavauva 2 Niemisen poika 1 yht. 360, 60,8 %
1 b. deskriptiiviset, luonnetta tai ominaisuuksia kuvaavat nimeämiset	tyttönen 10 hymytyttö 8 pikkuneiti 2 prinsessa 2 hurhuri tyttö 1 kimuli 1	hymypoika 15 pieni/pikku mies, pikkumies 9 kaveri 7 nuorimies 3 vesseli 3 poitsu 2

	yht. 24, 4,5 %	prinssi 2 kultapoika 1 yht. 69, 11,6 %
1 c. Deskriptiiviset, tekemistä kuvailevat nimeämiset	touhutyttö 1 0,2 %	touhupoika 1 0,2 %

Sukupuolittavien nimeämisten ryhmän kutakin ilmausta käytetään yleensä vain toisen sukupuolen edustajista. Tyttöjen osalta luokka sisälsi 78,8 % kaikista viittauksista, poikien osalta 69 %, ja tyttöihin viitattiin 12 eri ilmauksella, poikiin 14:llä. Viittausten suhteelliset määrät olivat hyvin samansuuruiset; kaikista yleisimmin tyttöihin viitattiin odotetusti sanalla *tyttö* (353 esiintymää, 60,7 % kaikista viittauksista) poikiin sanalla *poika* (358 esiintymää, 60 % kaikista viittauksista). Tytöiksi ja pojiksi nimettiin niin vastasyntyneitä kuin kouluikäkin lähestyviä. NS:n *tyttö*-sanon määritelmä ”naispuolinen henkilö, joka ei vielä ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä; myös nuori, naimaton nainen, neitonen” rinnastuu 32 kertaa aineistossa esiintyneen *neiti*-sanon määritelmään ”vars. tittelinä ja puhuttelusanana: naimaton nainen” ja ”nuori, naimaton nainen, nuori tyttö, neito, impi”, neito puolestaan ”tav. yläk. nuori naimaton nainen, nuori tyttö”. Tästä syystä sijoitin tittelinomaisena käytetyn neidin neutraaleihin nimityksiin, vaikka se olisi varmasti täyttänyt myös deskriptiivisen, subjektiivisen nimityksen kriteerit. Aineistossani *neito*- ja *neitokainen*-sanoja lienee käytetty synonyymisesti *neiti*- ja *tyttö*-sanojen kanssa joko puhutteluna tai viittaamaan nuoreen tyttöön. *Neiti*-, *neito*- ja *neitokainen*-sanojen yhteismäärä, 37, käsitti 6,9 % koko tyttöaineistosta.

Poika-sana puolestaan määritellään sanoin ”miespuolinen henkilö, joka ei vielä ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä; poika yleensä poikalapsi” (NS). Poika-aineistosta ei löytynyt suoria vastineita neidille tai neidolle löytynyt, mutta yleisyydeltään parhaiten neitiin rinnastettavia nimityksiä olivat *mies* ja *herra* eri muodoissaan, joita aineistosta löytyi yhteensä 20 esiintymää eli 3,4 % koko poika-aineistosta. NS:n (1994) mukaan *herra* on ”mieshenkilö, vars. sivistynyt” tai sitä käytetään ”tittelinä ja puhuttelusanana”. Jälkimmäinen määritelmä sopinee paremmin tähän yhteyteen. Viitattaessa lapseen herratai mies-sanalla oli aineistossani määritteeksi kirjattu usein pieni tai nuori, olihan puhe alle kouluikäisistä lapsista. Tyttöaineistossa ei rouva- tai nainen-nimityksiä löytynyt arvatenkin johtuen rouva-sanon aviosäätyyn viittaavasta luonteesta. Tutkimuksen ulkopuolelle jääneestä aineistosta kuitenkin löytyi yksi viittaus *nainen*, jossa 1-vuotiasta

kuvattiin reippaaksi nuoreksi naiseksi. Edellä mainittujen lisäksi neutraaleja nimityksiä olivat myös *tyttö-/poikavauva* ja *tyttö-vauva*, joissa lapsen ikä tarkentui.

Sanat *tyttö* ja *poika* esiintyivät korteissa myös johdoksina ja yhdyssanojen osina: *tyttönen*, *tyttövauva*, *hymytyttö*, *hurmuri tyttö* (äidin kopioima alun perin mahd. *hurmu-rityttö*), *touhutyttö*, *hymypoika*, *poikavauva*, *poitsu*, *touhupoika* ja *kultapoika*, ja näiden sanojen kanssa tyttö- ja poika-sanojen osuudet nousevat 71,5 ja 63,9 prosenttiin. Viittaus *Niemisen poika* (nimi muutettu) sisältää viittauksen paitsi sukupuoleen myös sukulaisuussuhteeseen.

Deskriptiivisten nimeämisten ryhmään sijoitin paitsi lapsen ominaisuuksia kuvailevat nimitykset myös jollain tavalla värittyneet, kirjaajan subjektiiiviseen näkemykseen perustuvat nimitykset. Poikia nimettiin tällä tavoin tyttöjä enemmän, pojilla osuus oli 11,6 % ja tytöillä 4,5 %. Mantilan (1998: 22) mukaan miehennimitysten erityisominaisuus kielessämme on se, että kaikille fyysisille ja psyykkisille ominaisuuksille on oma nimitykseksensä. Lasten kohdalla havainto näytti pätevän niin nimitysten lukumäärien kuin prosentuaalisten osuuksienkin osalta, tyttöjä nimettiin deskriptiivisesti seitsemällä sanalla, poikia kymmenellä. Lasten fyysisiin ominaisuuksiin viittasivat tyttöaineiston *tyttönen* (10), *hymytyttö* (8), *pikkuneiti* (2) ja *hurmuri tyttö* (1) ja poika-aineiston *hymypoika* (15) *pieni/pikku mies* ja *pikkumies* (9) sekä *nuorimies* (3). *Tyttönen* määrittellään sanoin ”pieni tyttö, myös yleisimmin tytöstä ja (kehittymättömästä, kokemattomasta) nuoresta neitosesta” (NS), joten sen olisi voinut sijoittaa myös neutraalien nimitysten ryhmään. Määritteen *pieni* ja *pikku* voinevat tässä yhteydessä viitata sekä lapsen kokoon että ikään, *nuori-* taas pelkkään ikään. Määritteet nimityksissä *hurmuri tyttö*, *kultapoika* sekä *hymytyttö* ja *-poika* kertonevat lasten olemuksesta.

Deskriptiivisiin nimityksiin sijoitin myös sanat *kimuli*, *prinsessa*, *prinssi*, *kaveri*, *vesseli* ja *poitsu*. Nimityksen *kaveri* (6) ja *vesseli* (3) esiintyivät vain poika-aineistossa. *Kaveri* määrittellään NS:ssä ”alat. yl. heppu, ’tyyppi’”, *vesseliä* puolestaan käytetään ”lapsista, vars. pojista” ja ”leikkivistä, kujeilevista, hassunkurisista ihmisistä”. Yksi harvoista vanhempien kommentteista löytyneistä nimityksiä koskevista huomioista koski *vesseliä*, jota äiti oli kommentoinut ”Vesseli oli mukava, mieltälämmittävä sana”. Luonteeltaan edellä lueteltuja pojannimityksiä vastaavia nimeämisiä ei tyttöaineistosta löytynyt. Selkeän parin muodostivat nimitykset *prinsessa* ja *prinssi*, joita kumpaakin löytyi kaksi kappaletta. Kumpainenkin sisältävät selvän viittauksen sukupuoleen, mutta kirjailijan tekstistä ei selviä, onko prinsessaksi tai prinssiksi nimetyillä jotain erityisiä ominaisuuksia. NS määrittelee prinsessan paitsi kuninkaan tyttäreksi käytettäväksi myös ”kuv.

vars. ylistävässä puheessa kauniista tms. neidosta tai tytöstä”. Prinssi-sanana määritelmistä ei vastaavaa löydy, mutta kirjaajat lienevät ajatelleen prinsessaa ja prinssiä samankaltaisessa kontekstissa. Toisen parin muodostanevat myös kimmasta ja pojasta johdetut *kimuli* ja *poitsu*. Tekemistä kuvaavia nimityksiä löytyi kummastakin aineistosta vain yhdet: *touhutyttö* ja *-poika*.

Vaikka yllä käsitellyissä nimityksissä viitataan lapseen suoraan tämän sukupuolen kautta, kokonaisuudessaan nimitykset olivat varsin neutraaleja. Suurin sukupuolten välinen ero näkyi luonnetta ja ominaisuuksia kuvaavissa nimeämisissä, jotka olivat kaksi kertaa tyypillisempiä poika- kuin tyttöaineistossa. Eroa näkyi myös neutraalien nimitysten luokassa, mutta luokan suuruuden vuoksi prosentuaalinen ero sukupuolten välillä jäi alle kymmenen prosenttiyksikön. Lapsen fyysisiä ominaisuuksia nimeämissä kummassakin aineistossa oli vain yksi, *touhutyttö* ja *-poika*. Useimmille nimityksille löytyi vastine vastakkaisen sukupuolen aineistosta, eikä aineistosta löytynyt voimakkaita arvotuksia sisältäviä nimityksiä.

5.2.3 Sukupuolineutraalit nimeämiset

Sukupuolineutraaleiksi nimeämiseksi luokittelin sanat, jotka voisivat yhtä hyvin kuvata kumpaa sukupuolta tahansa. Taulukossa 3 on havainnollistettuna sekä tyttöjen että poikien sukupuolineutraalien nimeämisten määrät sekä kunkin ryhmän suhteelliset määrät kaikista ilmipannuista nimeämisistä.

Taulukko 3. Sukupuolineutraalit nimeämiset ja suhteelliset osuudet kummankin sukupuolen nimeämisten kokonaislukumäärästä

	Tytöt yht. 534	Pojat yht. 595
2. Sukupuolineutraalit nimeämiset	113, 21,2 %	183 31 %
2 a. Objektiiviset nimeämiset	etunimi 51 vauva 41 ikä 4 lapsi 3 taapero 1 vauveli 1 (pirteä ja jäntevä) tapaus 1	vauva 83 etunimi 56 lapsi 19 ikä 10 esikoululainen 2 tuleva koululainen 1 vauveli 1 väärä nimi 1 päivänsankari 1

	yht. 102, 19,1 %	yht. 174, 29,2 %
2 b. Deskriptiiviset, luonnetta tai ominaisuuksia kuvaavat nimeämiset	hymyvauva 1 mannekiini 1 ”mussukka” 1 Pallero 1 pikkuinen 1 yht. 5, 0,9 %	hymyvauva 1 rintalapsi 1 yht. 2, 0,3 %
2 c. Deskriptiiviset, tekemistä kuvailevat nimeämiset	(suloinen/touhukas) leikkijä yht. 2 (jäntevä) menijä 1 (rauhallinen) seurailija 1 (aktiivinen/iloinen) touhuilija yht. 2 yht. 6, 1,1 %	(upea) keskustelija 1 (taitava ja aktiivinen) liiikuskelija 1 (hyvä) kynänkäyttäjät 1 (positiivinen) menijä 1 (aktiivinen) puuhastelija 1 (kiva) touhuilija 1 (touhukas) tutkimusmatkailija 1 yht. 7, 1,2 %

Suurimman alaryhmän sukupuolineutraaleista nimeämistä muodostivat **Objektiiviset nimeämiset** (2 a.), jotka eivät sisältäneet kirjaajan omia näkemyksiä lapsesta. Kummankin sukupuolen kohdalla yleisintä oli lapsen viittaaminen tämän etunimellä. Etunimiviittauksia oli tyttöjen ilmipannuista nimeämistä 9,6 %, poikien taas 9,4 %. Yhdessä kortissa oli viitattu lapseen virheellisesti tämän veljen nimellä. Myös muutamassa muussa kortissa kirjaaja näkyi korjanneen virheellisen nimen. Usein etunimen käytöllä halutaan osoittaa, että suhde viitattavaan henkilöön on epämuodollinen ja tuttavallinen (Saloniemi 1987: 52). Karvisen (2008) kotihoidon hoitokertomuksia käsitteänessä aineistossa etunimiviittausten käyttö vaikutti olevan samansuuntaista; etunimin viitattiin vain suhteellisen nuoriin asiakkaisiin, ja etunimiviittausten käyttäjät vierailivat asiakaidensa luona usein ja olivat mahdollisesti omahoitajia. Neuvolakorteissa etunimen käyttö oli varsin varmasti jo siksikin, että puhe oli lapsista eikä aikuisista, toisin kuin mainitsemisissä tutkimuksissa. Voitaneen ajatella, että jokainen neuvolan asiakas on omalle terveydenhoitajalleen tuttu. Aineistossa oli lukuisia muita nimityksiä, jotka viittasivat lapseen tuttavallisemmin ja epämuodollisemmin. Toisaalta etunimen käyttö nostaa lapsen yksilönä tämän muun massan yläpuolelle ja kohdistaa puheen juuri siihen tiettyyn henkilöön, eikä hän ole kuka tahansa ”hymyvauva” tai ”tyttönen”.

Poikiin viitattiin selvästi tyttöjä useammin sanalla *lapsi*, poikien korteissa viittauksia oli 19, tyttöjen korteissa vain kolme. Lapsi-sanalla viitattiin niin alle 1-vuotiaisiin

kuin sitä vanhempiinkin. Lapsiin viitattiin myös iällä, esim. suloinen *1-vuotias*, reipas *viisivuotias*. Myös viittaukset *vauva*, *taapero*, *esikoululainen* ja *tuleva koululainen* sisältävät tiedon lapsen ikävaiheesta, samoin kuin hellittelevästi muotoiltu *vauveli*. Yhtä tytöistä kuvattiin sanoin pirteä ja jäntevä *tapaus*, jossa tapausta käytettäneen samaan tapaan kuin NS:n esimerkissä, ”A. on ihmisenä toivoton tapaus”. Aineistosta ei löytynyt lainkaan viittauksia persoonapronomineilla.

Neutraaleista viittauksista nousi esiin pieni ryhmä nimityksiä, jotka olivat vahvasti värittyneet kirjaajan mielikuvan mukaan, ja ne sisälsivät luonnehdinnan lapsen olemuksesta. Nimitän tätä ryhmää **Deskriptiiviseksi, luonnetta tai ominaisuuksia kuvaaviksi nimityksiksi** (2 b.) Prosentuaalisesti nämä nimitykset olivat marginaalisia, tyttöjen nimityksistä osuus oli 0,9 % ja poikien 0,3 %. Tyttöjen nimitykset keskittyivät ulkonäöllisiin piirteisiin, tyttöä saatettiin kuvata *mannekiiniksi*, ”*mussukaksi*”, *Palleroksi* (äidin kopioima ilmaus, kyse ei kuitenkaan liene erisnimen kaltaisesta nimityksestä) ja *pikkui-seksi*, ja ilmaisut olivat hellitteleviä. *Mannekiini* oli mainittu yhteydessä ”Kiitokset mannekiinille”. Mannekiini, ”henkilö, joka (mainostarkoituksessa) esiintyy muoti- t. muussa esiteltävässä (NS)” ei tässä yhteydessä viitanne vaatteiden esittelyyn, vaan perhe on mahdollisesti ollut vauvansa kanssa esimerkkiperheenä jossain neuvolan tapahtumassa. *Mussukka* puolestaan oli kirjattuna lainausmerkein, joten kyse saattoi olla äidin tai isän lausahdamasta kuvailusta. *Pallero* ja *pikkuinen* viittanevat vauvan pyöreyyteen ja kokoon. Sekä tytöistä että pojista löytyi *hymyvauva*, ja yhtä poikaa kuvattiin *rintalapseksi*, mikä viittasi täysimetettyyn vauvaan. Ilmaus oli selvästi positiivisessa yhteydessä, mutta vain korviketta saaneen vauvan nimittäminen vastaavaksi ”pullolapseksi” olisi varmasti koettu alentavana.

Kolmanneksi sukupuolineutraaleja nimeämisiä sisältäväksi ryhmäksi erottelin **deskriptiiviset nimitykset** (2 c.), joissa lapseen viitattiin aktiivisena toimijana. Niiden osuus tyttöaineistosta oli 1,1 % ja poikien aineistosta 1,2 %. Tässä ryhmässä nimitykset olivat varsin samankaltaisia kummallakin sukupuolella. Seitsemän niistä liittyi aktiiviseen liikkumiseen tai tekemiseen. Tytöistä löytyi jäntevä, pojista taas aktiivinen *menijä*, mikä viittanee siihen, että vauva on lähtenyt liikkeelle. Yksi poika oli nimetty suoraa taitavaksi ja aktiiviseksi *liikuskelijaksi*. Yksi tyttö oli aktiivinen *touhuilija*, toinen iloinen *touhuilija*, poika puolestaan kiva *touhuilija*. Touhuilijan kaltainen lienee aktiiviseksi *puuhastelijaksi* nimetty poika. Asiayhteydessään touhukas *tutkimusmatkailija* viittanee uteliaaseen ja jo liikkumaan lähteneeseen vauvaan mutta poikkeaa luonteeltaan muista, sillä se on vakiintunut nimitys kuvaamaan tiettyä ammattiryhmää. Tytöistä löy-

tyi suloinen *leikkijä* ja touhukas *leikkijä*, missä tekeminen on määritelty jo tarkemmin. Samankaltaisia olivat poikien upea *keskustelija* ja taitava *kynäkäyttäjät*. Passiiviseen tekemiseen viitanee tytön nimitys rauhallinen *seurailija*. Osa nimityksistä, liikuskelija, puuhastelija, seurailija ja touhuilija, oli johdoksia frekventaaliverbeistä, jotka tyypillisesti kuvaavat tilanteita, joissa toiminta toistuu useasti tai se on luonteenomaista tai jatkuvaa (VISK § 353).

Tarkasteltaessa tyttöjen ja poikien nimityksiä yhtenä ryhmänä sukupuolitettujen nimitysten osuus oli 73,8 % ja sukupuolineutraalien puolestaan 26,2 %. Tyttöjen nimeäminen sukupuolitettusti oli kymmenisen prosenttiyksikkö yleisempää kuin poikien. Ero selittynee osittain sillä, että kummallekin sukupuolelle ei löydy sävyltään synonyymisia nimityksiä, ja siinä missä tyttövauvaa kutsutaan vaikkapa *tyttöseksi* tai *neidiksi*, on mahdollisesti luontevampaa kutsua poikavauvaa *vauvaksi*. Selitys ei kuitenkaan ole aukoton, sillä kokonaisuudessaan poikia nimettiin useammalla tavalla kuin tyttöjä. Tyttöjen ja poikien määrään suhteutettuna ero ei ollut merkittävä, yhtä nimitystä kohden oli keskimäärin 19,1 tyttöä ja taas 18,6 poikaa.

Merkittävää sukupuolisosialisaatiota ei korteissa näkynyt, vaikka muutamassa tapauksessa tyttöihin viitattiinkin hellittelevämmin kuin poikiin. Kuten Lahelmakin esitti (1992: 75) korteissakaan tyttöjen rooli ei näkynyt hoivaamiseen, poikien tekemiseen painottuvana, vaan deskriptiivisissä, tekemiseen pohjautuvissa nimeämisissä sekä tyttöjen että poikien ryhmä oli hyvin samansuuruinen, ja kumpikin sukupuoli nähtiin aktiivisina toimijoina.

Tyttöihin viitattiin useammin sosiaalista sukupuolta korostavasti kuin poikiin, ero oli noin kymmenen prosenttiyksikköä. Vastaavasti poikiin viitattiin useammin objektiivisesti ja sukupuolineutraalisti kuin tyttöihin.

5.3 Tyttöjen ja poikien kuvaaminen neuvolakorteissa

Monilla adjektiiveilla on selvä kollokatiivinen merkitys, eli ne esiintyvät joko aina tai useimmiten ainoastaan jommankumman sukupuolen yhteydessä. Esimerkiksi adjektiiville *hemaiseva* löytyy sanakirjasta vain naissukupuoleen liittyviä esimerkkejä, potraan vain poikiin viittaavia esimerkkejä. Kaikki adjektiivit eivät määritä yhtä selkeästi vain toista sukupuolta, vaan on olemassa paljon implisiittisempiäkin kollokaatioita. Esimer-

kiksi adjektiivin *räväkkä* yhteydessä mainitaan käyttöesimerkkinä ”räväkkä tyttö töisään”, mutta miehen työskentelyä tuskin kuvattaisi räväkäksi. (Mantila 1998: 28–29).

Kuten esimerkistä (107) ilmenee, useiden aineistoa lähettäneiden vanhempien enakkokäsitys oli, että neuvolakorteissa käytettäisi edellä mainitun kaltaisia kollokatiivisia adjektiiveja, joilla kuvattaisi vain toista sukupuolta.

(107) Lisäksi tyttöihin ja poikiin sovelletaan todennäköisesti hyvin erilaisia adjektiiveja. Pojat ovat pontevia ja reippaita, tytöt sieviä ja suloisia. Tässä jos missä deskriptiivinen kielenkäyttö muuttuu hetkessä normatiiviseksi.

Selvittääkseni asian poimin neuvolakorteista yksittäiset sanat ja lausekkeet, joilla lapsia kuvattiin. Korteissa lapsia kuvattiin (usein poisjätetyn) pääsanana edellä olevin adjektiivin ja partisiippirakentein sekä predikatiivein, kuten esimerkeissä (108) ja (109).

(108) *Virkeä jäntevä vauva.*

(109) *Olet reipas iloinen ja osaava.*

Analyysin ulkopuolelle jätin tapaukset, joissa kuvailtiin esimerkin (110) tapaan lapsen taitoja tai pääsanana oli jokin muu kuin lapsi itse, kuten esimerkissä (111) vauvan heijasteet ja jäntevyys.

(110) *Puhut todella hienosti lauseilla.*

(111) *Vauvan heijasteet ja jäntevyys normaalit.*

Yksittäisiksi sanoiksi laskin peräkkäisten adjektiivijonojen kunkin sanan, lausekkeiksi taas adjektiivilausekkeet (esim. todella herttainen), sanaliitot (esim. jäntevän oloinen) ja moniosaiset partisiippirakenteet (esim. hienosti rintamaidolla kasvava). Jaottelin sanat lapsen sukupuolen ja iän mukaan. Näin sain neljä ryhmää, tyttövauvat (yksivuotiaat ja sitä nuoremmat), tyttölapset (yli yksivuotiaat), poikavauvat ja poikalapset. Ikäjaotteluun päädyin, koska kuvaaminen vaikutti muuttuvan lapsen vanhetessa, eikä vaikkapa adjektiivi jäntevä olisi sopinut kuvaamaan esikouluikäistä lasta.

Tyttöryhmässä kuvailevia sanoja tai lausekkeita oli yhteensä 817, joista 586 kuului vauvaryhmään ja 230 lapsiryhmään. Poikien vastaavat luvut olivat 837, 596, 241. Tyttöjen ja poikien kuvausten määrät olivat siis varsin samansuuruiset, vaikka aineistoon päätyneet kortit olivat täysin sattumanvaraisia, eikä aineistossa huomioitu lainkaan sitä, kuinka monta merkintää kussakin kortissa oli. Joistakin käsin jäljennetyissä korteissa puuttui tieto, minkä ikäisestä lapsesta kukin tieto on kirjattu. Useimmista merkinnöistä pystyi päättelemään, oliko kyse 1-vuotiaasta ja sitä nuoremasta vai yli 1-

vuotiaasta. Muutama merkintä on kuitenkin saattanut erehdyksessä päätyä väärään kategoriaan.

5.3.1 Yksivuotiaiden ja sitä nuorempien kuvaaminen

Tyttövauvoja kuvattiin aineistossa yhteensä 586 sanalla tai lausekkeella, ja määrä koostui 95 eri sanasta tai lausekkeesta, joista kukin mainittiin 1-87 kertaa. Poikavauvoja taas kuvattiin yhteensä 596 sanalla tai lausekkeella ja 88 eri sanalla tai lausekkeella, joista kukin mainittiin 1-99 kertaa. Tyttövauvoja kuvattiin siis hieman monipuolisemmin kuin poikia, mutta kummallakin sukupuolella muutamat adjektiivit toistuivat lähes joka kerrassa ja useaan kertaan. Seuraavaan taulukkoon on kirjattu kymmenen kertaa tai sitä useammin esiintyneet tyttö- ja poikavauvoja kuvaavat sanat.

Taulukko 4. Yleisimmin tyttö- ja poikavauvojen aineistossa esiintyneet tyttöjä ja poikia kuvailevat sanat ja lausekkeet

tyttövauvat, yht. 586 sanaa	lkm.	%	poikavauvat, yht. 596 sanaa	lkm.	%
suloinen	87	14,8	jäntevä/jäntevän oloinen/jäntevä käsiteltäessä	99	16,6
jäntevä/jäntevän oloinen	77	13,1	suloinen	51	8,6
virkeä	42	7,2	tyytyväinen/tyytyväisen oloinen	51	8,6
iloinen	32	5,5	iloinen	42	7,0
tyytyväinen/tyytyväisen oloinen	24	4,1	virkeä	42	7,0
rauhallinen	23	3,9	touhukas	29	4,9
ihana	22	3,8	hyväntuulinen	26	4,4
hyväntuulinen	20	3,4	reipas	26	4,4
terve	18	3,1	rauhallinen	21	3,5
hymyilevä/hymyileväinen	17	2,9	terve	21	3,5
reipas	14	2,4	ihana	18	3,0
touhukas	14	2,4	hyväkuntoinen	13	2,2
hieno	13	2,2	terhakka	13	2,2
hyväkuntoinen	10	1,7	hymyilevä/hymyileväinen	11	1,8
yht.	413	70	yht.	463	77,7

Vähintään kymmenen kertaa aineistossa toistuneet tyttö- ja poikavauvoja kuvaavat sanat muodostivat tyttöjen kohdalla 70 % ja poikien kohdalla 77,7 % koko aineistosta. Taulukon mukaan suuria eroja yleisimmissä tyttö- ja poikavauvoja kuvaavissa sa-

noissa ei ole. Suurimmat erot ovat jäntevydessä ja suloisuudessa, poikavauvoja kuvataan useammin objektiivisesti *jänteviksi* (16,6 % kaikista esiintymistä), tyttöjä taas subjektiivisesti *suloisiksi* (14,8 % kaikista adjektiiveista). Merkintä jänteveydestä tai ilmeisesti synonyymisesti käytetystä napakkuudesta (tyttövauvat 4 esiintymää, poikavauvat 7 esiintymää) löytyi paria poikkeusta lukuun ottamatta jokaisesta kortista. Näissä tapauksissa taustalla oli jokin vauvan jänteveyteen vaikuttava sairaus, ja vauvan jänteveyteen viitattiin esimerkiksi sanoen: ”pehmeä mutta jäntevöitynyt hienosti”.

Seuraavaksi yleisimmät tyttövauvoja kuvanneet ilmaukset olivat *terhakka* (8), *siro* (6), *tarkkaavainen* (6), *sievä* (6), *aurinkoinen* (6), *pieni* (6), *hyvin kehittyvä/kehittynyt* (5), *herttainen* (5), *energinen* (5), *pirteä* (5), *söpö* (5), *aktiivinen* (4), *hyvävointinen* (4), *kaunis* (4), *napakka* (4) ja *tomera* (4). Poikavauvoja taas kuvattiin ilmauksilla *aktiivinen* (8), *hieno* (7), *napakka* (7), *tomera* (7), *aurinkoinen* (6), *tarkkaavainen* (5), *hyvin kehittyvä/kehittynyt* (5) ja *kiva* (4). Näissäkään kuvauksissa ei näkynyt suurta eroa tyttö- ja poikavauvojen välillä, ja useat ilmauksista löytyivät kummastakin aineistosta. Muutama adjektiivi uupui kuitenkin kokonaan toisen sukupuolen aineistosta.

Vauvojen aineistossa oli yhteensä nelisenkymmentä adjektiivia, joilla kuvattiin vain joko tyttöjä tai poikia. Useimmat näistä esiintyivät vain kerran, eikä niiden perusteella voitane sanoa, että kuvaaminen olisi tyypillistä jommallekummalle sukupuolelle. Tyttövauva saattoi olla *eloisa*, *energinen*, *hento*, *hurmaava*, *isokokoinen*, *kirkassilmäinen*, *kiukkuinen*, *puuhakas* tai *rytmikäs*, poikavauva taas *itkuinen*, *toimielias*, *totinen*, *veikeä*, *vikkeläliikkeinen* tai *ärhääkö*. Kullakin näistä adjektiiveista voisi vallan hyvin kuvata kumpaa sukupuolta tahansa. Yksi selkeä vastakohtapari löytyi. Yhtä poikavauvaa kuvattiin *komeaksi*, mutta *kauniita* tyttövauvoja oli neljä. Perinteisesti poikavauvoihin liitetty määräite *potra* löytyi aineistosta vain kerran. Eräessä kortissa viitattiin tosin vauvan kasvuun ”kasvat potrana poikana”. Seuraavaan taulukkoon on listattu ne vähintään kahdesti esiintyneet adjektiivit, joilla kuvattiin vain joko tyttöjä tai poikia.

Taulukko 5. Kahdesti tai useammin vain joko tyttö- tai poikavauva-aineistossa esiintyneet kuvailevat sanat.

tyttövauvat, yht. 586 sanaa	lkm.	poikavauvat, yht. 596 sanaa	lkm.
sievä	6	kiva	4
siro	6	ihastuttava	3
kaunis	4	virkku	3
seurusteleva	3	soma	2
temperamenttinen	3	topakka	2

hoikka/hoikkanen	2	viehättävä	2
palleroinen	2		
puuhakas	2		
seurallinen	2		
sirpakka	2		

Sievä ja *siro* olivat taajimpaan vain tyttövauvojen aineistossa esiintyneet adjektiivit, ja ne liitettäneenkin yleensä feminiinisiin ominaisuuksiin. Toisaalta myös poikien aineistosta löytynyt *somuus* selitetään synonyymisena sievyydelle (NS), joten yksiselitteisen feminiinisiä ne eivät ole. Sirpakuus mielletään enemmän tyttöjen kuin poikien ominaisuudeksi. Muut käytetyistä adjektiiveista ovat varsin sukupuolineutraaleja. Tyttövauvojen seurustelutaidot, *seurusteleva* ja *seurallinen*, on mainittu yhteensä viisi kertaa, kun poikavauvoilta ei vastaavia merkintöjä löytynyt. Tämä saattaa selittyä sillä, että tyttövauvoille puhutaan enemmän (Lahelma 1992: 74–75), jolloin myös vauvan vastavuoroisuus on helpompi havaita. Lahelman (1992: 74–75) mainitsema poikien fyysisen aktiivisuuden korostaminen ei vauva-aineistossa näy.

Toisin kuin Gordonin (1992: 81) esittelemissä tutkimuksissa neuvolakorteissa ei vauvojen sukupuolittaminen näytä olevan kovin yleistä. Taajimpaan aineistossa esiintyneet adjektiivit olivat yleisiä niin tyttö- kuin poika-aineistossakin. Jossain määrin sukupuolittavia adjektiiveja oli vain muutama, ja ne esiintyivät aineistossa 1-6 kertaa.

Valtaosa aineiston adjektiiveista kuvasi objektiivisesti vauvojen luonnetta tai olemusta. Aineistossa oli kuitenkin runsaasti vauvoja subjektiivisesti kuvaavia ja arvotavia adjektiiveja kuten *ihana*, *hieno*, *ihastuttava*, *kiva*, *mukava*, *sievä*, *söpö*, *suloinen*, *upea*, *viehättävä*. Kirjaamisohjeistusten mukaan teksteistä tulisi ilmetä, kenen havainnoista on kyse. Joissain korteissa terveydenhoitaja korostikin sanavalinnoillaan omaa havaintoaan kirjaamalla esim. *hyväntuulisen*, *jäntevän*, *rauhallisen*, *tyytyväisen* tai *virkeän oloinen* (102).

(102) Hyväntuulisen ja tyytyväisen oloiselta vaikutat.

Adjektiivit kuvasivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vauvojen positiivisia luonteenpiirteitä tai ominaisuuksia. Negatiiviseksi mielletävien adjektiivien yhteyteen asiaa oli useimmiten perusteltu esimerkin (103) tapaan tai terveydentilalla, kuten esimerkissä (104).

(103) nyt hieman kiukkuinen

(104) Totinen. Vatsavaivat jatkuvat.

Kuvauksessa *Väsynyt ja itkeskelevä tyttö* väsymys selittää itkeskelyä. Yksi tyttövauvavoista oli *temperamenttinen riiviö*, mutta tekstissä käytetyt lainausmerkit viittaavat mahdollisesti siihen, että vauvan vanhemmat olivat kuvailleet häntä siten. Adjektiivi *ärhäkkä* voitaneen mieltää negatiiviseksi ominaisuudeksi, mutta yhteydessä *käsiteltäessä virkeän ärhäkkä* sävy on selvästi positiivinen. Joissain korteissa ei ollut juuri lainkaan kuvattu lasta adjektiivein. Yleensä vauvasta oli kuitenkin kerrottu muuten, esim. ”Hymyilee, juttelee”.

5.3.2 Yli yksivuotiaiden kuvaaminen neuvolakorteissa

Tyttölapsia kuvattiin aineistossa yhteensä 230 sanalla tai lausekkeella, ja määrä koostui 60 eri sanasta tai lausekkeesta, joista kukin mainittiin 1-62 kertaa. Poikalapsia taas kuvattiin yhteensä 241 sanalla tai lausekkeella ja 66 eri sanalla tai lausekkeella, joista kukin mainittiin 1-73 kertaa. Suhteutettuna kuvaavien sanojen kokonaismäärään sekä tyttö- että poikalapsia kuvattiin monipuolisemmin kuin vauvoja, joiden korteissa samat sanat ja fraasit toistuivat useaan kertaan. Seuraavaan taulukkoon on kirjattu yleisimmin tyttö- ja poikalapsikorteissa esiintyneet lapsia kuvaavat sanat.

Taulukko 6. Yleisimmät yli yksivuotiaiden aineistossa esiintyneet tytöt ja poikia kuvaavat sanat ja lausekkeet

tytöt, yht. 230 sanaa	lkm.	%	pojat, yht. 241 sanaa	lkm.	%
reipas	62	27,0	reipas	73	30,0
iloinen	20	8,7	terve	17	7,0
touhukas	13	5,7	taitava	11	4,6
taitava	12	5,2	kiva	11	4,6
suloinen	11	4,8	touhukas	9	3,7
terve/terveen oloinen	9	3,9	rauhallinen	8	3,3
hyvin/hienosti kehittynyt/kehittyvä	7	3,0	suloinen	7	2,9
rauhallinen	7	3,0	iloinen	7	2,9
yhteistyökykyinen	6	2,6	hyvin kehittynyt	6	2,5
hyväkuntoinen	6	2,6	puhelias	5	2,0
hyväntuulinen	5	2,2	pitkä	5	2,0
ihana	5	2,2	muut yht.	82	34

mukava	5	2,2			
muut yht.	62	26,9			

Vähintään viisi kertaa tyttöjen ja poikien aineistossa esiintyneet adjektiivit muodostivat tyttöjen aineistosta 73 % ja poikien aineistosta 66 %. Aineiston perusteella tärkein lapsia määrittävä tekijä on *reippaus*, jota oli yli neljännes sekä tyttö- että poikalapsien kaikista kuvaavista sanoista. *Reippaus* tuntui olevan lapsikorteissa samalla tavalla vakioilmaus kuin *jäntevyys* vauvakorteissa, se löytyi lähes joka lapsen kortista. Muutamassa kortissa lasta saatettiin kuvata samalla kirjaamiskerralla sekä reippaaksi että ujoksi tai hiljaiseksi. Taulukon 16 sanasta seitsemän - *reipas, iloinen, touhukas, taitava, suloinen, terve, hyvin/hienosti kehittynyt ja rauhallinen* - löytyi sekä tyttöjen että poikien korteista, ja 11 kertaa poika-aineistossa esiintyneen *kivan* lisäksi nämä ovat myös seitsemän yleisintä kuvailevaa sanaa kummallakin sukupuolella. *Kiva* löytyi kuitenkin tyttöaineistostakin neljästi, eli se muodosti 1,7 % tyttöaineiston adjektiiveista. Tyttökorteissa viidesti ja kuudesti esiintyneet *hyväntuulinen* ja *yhteistyökykyinen* esiintyivät poikakorteissa vain kahdesti ja kerran. Prosentuaalisesti niiden osuudet eivät kuitenkaan ole suuria tyttökorteissakaan. Kuudesti tyttökorteissa mainittu *hyväkuntoinen* uupui poikakorteista kokonaan. Suurin prosentuaalinen ero oli adjektiivissa *iloinen*, jonka osuus tyttöjen kuvauksista oli 8,7 % mutta poikia kuvauksista vain 2,9 %. Muut taulukon sanoista esiintyivät myös toisen sukupuolen korteissa 1-4 kertaa.

Tyttöjä kuvattiin vähintään kahdesti taulukon ulkopuolelle jääneillä adjektiiveilla *kiva* (4), *näppärä* (3), *pitkä* (3), *puheliias* (3), *siro* (3), *omatoiminen* (2), *tyytyväinen* (2) ja *ujosteleva* (2). Poikien aineistossa vastaavat adjektiivit olivat *aktiivinen* (4), *mukava* (4), *tomera* (4), *hieno* (3), *sopusuhtainen* (3), *energinen* (2), *hoikka* (2), *hyväntuulinen* (2), *motorisesti taitava/ikätasolla* (2). Muut kuvailevat sanat esiintyivät aineistossa vain kerran.

Vain joko tyttö- tai poika-aineistossa esiintyneitä kuvaavia ilmauksia oli yhteensä 53, tyttöaineistossa 22, poika-aineistossa 31. Hajonta oli suhteessa suurempaa kuin vauva-aineistossa, sillä kukin ilmaus esiintyi aineistossa vain 1-2 kertaa. Näiden yksittäisten tapausten perusteella ei voitane yleistää, millaista tyttöjen tai poikien kuvaaminen on. Pelkästään toiseen sukupuoleen liitettäviä adjektiiveja ei aineistossa ollut laisinkaan, vaan jokaisella olisi voinut kuvata sekä tyttöjä ja poikia. Tyttölasta kuvattiin mm. seuraavin ilmauksin: *erittäin hyvin puhuva, ihastuttava, loistava, naurava, omatahtoinen, sievä, terveen oloinen, toimelias ja virkeä*. Poikalapsi taas saattoi olla *aktiivisesti leikki-*

vä, *fiksu, hyvärunkoinen, leppoisa, liikkuva* tai *onnellinen*. Negatiivisen oloisia ilmauksia aineistossa ei juuri ollut. Yhtä poikalasta kuvattiin *väsyneen oloiseksi*, mutta samaan yhteyteen oli lisätty selitys *Eilen ollut kuumeessa*. Yksi pojista oli kirjaajan mukaan *omapäinen*, joka tarkoittanee tässä yhteydessä samaa tyttöjen aineistosta löytynyt *omatahtoinen*, sävy on vain negatiivisempi. Yhtä tyttöä kuvattiin sanoilla *asiallinen lapsi*, yksi poika taas oli *hyviin tekemisiin keskittyvä*. Ilman taustatietoa on mahdoton tulkita, mitä kirjaaja on kyseisillä ilmauksilla tarkoittanut.

Aineistossa lapsia kuvattiin monisanaisemmin ja tarkemmin kuin vauvoja. Vauvoja kuvattiin useimmiten luettelemalla erilaisia vauvan luonnetta, ulkonäköä tai olemusta kuvaavia adjektiiveja, kuten *Jäntevä, virkeä ja hyvävointinen vauva*. Lapsia kuvattiin vauvoja useammin monisanaisilla lausekkeilla ja enemmän terveydentilaan ja taitoihin kuin ulkonäköön liittyvillä ilmaisuilla, esim. *Somaattisesti terve ja Lähes kuivaksi oppinut*. Sekä vauvojen että lasten aineistossa oli adjektiivilausekkeita, joissa adjektiivin laatua oli voimistamassa adverbi erittäin, hieman, oikein, todella tai tosi, esim. *erittäin tyytyväinen/jäntevä/reipas/yhteistyötaitoinen/hyvin puhuva* tai *oikein ihana/jäntevä/näppärä/reipas/virkeä/hyvin kasvanut ja kehittynyt* tai *todella/tosi reipas/ihastuttava* tai *hieman vierastava*. Yhtä poikaa kuvattiin sanoilla *super-ihastuttava lapsi*. Tyypillisesti sekä vauvoja että lapsia kuvattiin kullakin kirjauskerralla vähintään kolmella eri adjektiivilla, mutta aineistosta löytyi lääkärin tekemä merkintä, jonka mukaan 3-kuinen tyttövauva oli lyhyesti ja ytimekkäästi *terve*.

5.3.3 Vanhempien ajatuksia neuvolakorttien kuvauksista

Osa materiaalia lähettäneistä vanhemmista kertoi ajatuksiaan neuvolakorttien kuvauksista. Useimmat suhtautuivat lasten taitojen kuvaamisen positiivisesti, kuten esimerkeissä (105)–(107), mutta kuten esimerkeistä (108)–(109) ilmenee, ulkonäön kommentointi herätti monissa myös kielteisiä ajatuksia

- (105) Kukapa ei haluaisi lukea kuinka suloinen oma lapsi on.
- (106) On kannustavaa kuulla lapsestaan positiivisia asioita ja että hän on ns. "normaali" vauva.
- (107) Tarkkaavaisuuden ja jäntevyyden huomioiminen kannustaa, samoin se, että painon kehutaan nousevan hyvin.
- (108) Yksi asia minua ärsyttää näissä kommentteissa – – kun tyttöjäni sanotaan (kauhistellaan) niin pitkiksi – –. Onko kuitenkin aiheellista neuvolassa korostaa asiaa ja kirjoittaa useaan kertaan ”pitkä tyttö”. Kirjoitetaanko lyhyistä tai tarkalleen keskikäyrillä kasvavista joka

kerta ”lyhyt tyttö” tai ”keskimittainen tyttö”? Tai jos pituuteen kiinnitetään niin paljon huomiota, olisiko aiheellista selittää tai tarkentaa asiaa, mihin ja miten vaikuttaa, onko terveydelle haittaa yms. Nyt on vain todettu että pitkä on.

- (109)Ulkonäön kommentoiminen tuntuu hämmäntävältä. Ehkä sen funktio on antaa vanhemmalle tukea, niin kai keuhut aina tekevät - mutta niitä saa kyllä muualtakin. – –tykkään kyllä, että tyttäreni tarkkaavaisuuteen ja jänteveyyteen kiinnitetään huomiota, sillä ne ovat arjessa meillekin toki tuttuja. Sitä paitsi se on "ammattihenkilöiden havaintoja ja arvioita", joksi tuon tekstilaatikon sisältöä kuvaillaan neuvolakortissa. Sen sijaan ulkonäön arvioiminen ei sitä ole.

Joissakin vanhempien kommentteissa (110) kaivattiin enemmän nimenomaan subjektiivisia arvioita lapsista. Näissä korteissa lasten kuvaaminen kuitenkin poikkesi useimmista korteista siten, että niissä keskityttiin kuvaamaan lapsen fyysisiä ominaisuuksia ja terveydentilaa, eikä kommentteja lapsen ulkonäöstä tai luonteesta ollut.

- (110)Mielestäni hoitohenkilökunnan kirjaukset neuvolakortissa ovat ehkä liiankin mitäänsanomattamia ja objektiivisia. Ehkä liiaksikin on keskitetty fyysiseen vointiin ja kasvuun, subjektiiviset positiiviset kommentit loistavat lähes täysin poissaolollaan. – –. Olenpa jopa joskus miettinyt miksi minun lastani ei kuvailla ihanaksi tai suloiseksi, kun tiedän niin monen muun lapsen neuvolakorteista sellaisia mainintoja löytyvän.

Kuten esimerkeistä (111)–(114) ilmenee, vanhempia huolestutti lasten sukupuolittaminen, ja usein vanhemmat tuntuivat ajattelevan, että neuvolakorttien kuvaukset vaihtelevat lapsen sukupuolen mukaan Sukupuolittuneesta tekstistä tuli paljon palautetta, mutta siihen saattoi johtaa myös se, että tutkimuspyyntöni yhteydessä kysyin, ovatko tekstit sukupuolittuneita. Odotusten vastaisesti aineisto kuitenkin osoitti, että sukupuolittamista oli vain yksittäisissä korteissa, ja valtaosassa aineistoa tytöistä että pojista puhuttiin samalla tavalla.

- (111) Mielestäni neuvolakorttien tekstit ovat lapsellisia. Huomiot ovat itsestäänselvyksiä ja tätimäinen äänensävy kuulua oikein teksteistä esiin. Hyvin varhaisessa vaiheessa huomasin, että lasta tullaan sitten oikein urakalla tytötteleämään. Varsinkin siinä vaiheessa, kun vauva (siis tosiaan vauva) kasvoi reippaasti ja oli todella potra, korttiin olisi ihan varmasti kirjattu jotain tyyliin "ponteva poika" tai "reipas ja jäntevä jässikkä". Sen sijaan tuon ajan kuvauksena on "suloinen ja hymyileväinen tyttö" ja "ihana tyttö". En tiedä mitä virkaa näillä teksteillä on. Olisinhan itse voinut kirjoittaa kaikki samat huomiot lukuun ottamatta paria lääkärinlausuntoa.
- (112) Eniten näissä teksteissä pohdittua sukupuolittaminen: jos meillä olisi poika, olisiko hän suloinen tai harmuri? Kuten voit aineistosta lukea, tytärtämme kehutaan joka kerta suloiseksi tai sieväksi.
- (113) Eiväthän nämä tekstit toki ole neuvolakäyntien koko kuva. Oma terveydenhoitajamme on mukava eikä aseta mitään vaatimuksia tai

raameja. Siksi onkin jännää, että näissä neuvolakortin teksteissä toistuu varsinkin tuo ulkonäköklisee. Oma toiveeni olisikin, että lapsen suloisuuteen tai reippauteen liittyvät huomiot jäisivät pois. Tai sitten käytäntöä voisi muuttaa niin, että myös poika voisi olla suloinen ja tyttö ponteva. On surullista, että sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvä normittaminen alkaa jo neuvolakortista.

- (114) Toivoisin, että th:t eivät kirjoittaisi niin ”sukupuolisuuntaneesti” tekstejä. ”Potkii palloa, juoksee, kiipeilee”. Tuo on niin ”pojan tekstiä”. Se ärsyttää, varsinkin kun itse ehkä hieman yritän aina jopa provosoida ja olen korostanut neuvolassa esimerkiksi sitä kuinka kivasti meillä tykätään nukke/keittiöleikeistä.

Kokonaisuudessaan vanhempien ajatukset olivat jonkin verran ristiriidassa keskenään, kuten voi odottaakin. Vaikka lasten kuvaaminen oli hyvin samankaltaista läpi aineiston, yksittäisiä eroja löytyi. Kuten esimerkissä (115), useat vanhemmat toivoivat kuvausten olevan realistisia ja yksilöllisiä siten, ettei sama kuvaus pätsisi keneen tahansa lapseen.

- (115) Yleisesti ottaen olen tyytyväinen kirjauksiin, vaikka voisi niissä ehkä enemmän olla yksilöllisyyttä huomioitu, varsinkin kun on kysessä kaksonen.

Kuvaukset tuntuivat olevan merkityksellisiä erityisesti esikoisvauvan vanhemmille, ja lapsen kasvaessa myös merkintöjen painotukset siirtyivät lapsen ominaisuuksien kommentoinnista taitojen kommentoimiseen. Seuraavassa kommentissa (116) äiti tiivistäne merkintöihin liittyvät ajatukset hyvin: vaikka vanhemmat ovat muodostaneet lapsestaan oman käsityksen, muodostavat neuvolakorttimerkinnät oman kuvansa, joka säilyy neuvolakorttien lehdille kirjattuna muistona lapselle itselleen.

- (116) Toisen lapsen kohdalla teksteihin kiinnitti vähemmän huomiota, mutta en väheksy niitä vielä. Näillä pienillä kuvauksilla lapsesta rakentuu yhdenlainen kuva pelkkien pituus- ja painotietojen lisäksi.

6 PÄÄTÄNTÖ

Työni ensimmäinen tutkimuskysymys kuului, millaista kieltä neuvolakorttien merkinöissä käytetään. Alkuperäinen tarkoitukseni oli selvittää, eroavatko Suomen eri neuvoloissa käytetyt kielivalinnat toisistaan ja vaihtelee kieli esimerkiksi pienten ja suurten paikkakuntien välillä. Hyvin pian huomasin, että lähtökohta olisi hedelmätön: kieli oli hyvin samankaltaista riippumatta siitä, missä päin Suomea tekstit oli kirjattu. Yksittäisissä korteissa sen sijaan saattoi näkyä tietynlainen tyyli, esimerkiksi kirjaaminen yksikön toisessa persoonassa, jota eri kirjaajat noudattelivat. Selvimät erot näkyivät puolestaan terveydenhoitajien ja lääkäreiden kirjaamisissa teksteissä. Yleistäen terveydenhoitajat kirjasivat havaintonsa useimmiten yleiskielisesti tai ”kansankielisesti”, lääkärit puolestaan käyttivät ammattikielisiä termejä ja lyhenteitä. Terveydenhoitajat kommentoivat runsassanaistemmin lasten olemusta ja luonnetta, lääkärit puolestaan kirjasivat lääketieteellisiä asioita.

Neuvolakortteihin oli kirjattu samoja asioita kuin aiemmissa tutkimuksissa (Nupponen 1981; Ihalainen ym. 2002) muihin neuvolan asiakirjoihin on havaittu kirjattavan. Pääpaino oli lapsen fyysiseen kasvuun ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa, ja korteissa korostui positiivisina koettavien asioiden käsittely. Pääosin tekstit koostuivat havainnoista, sekä subjektiivisista että objektiivisista, mutta korteissa annettiin jonkin verran myös suosituksiksi muotoiltuja ohjeita ja neuvoja, jotka liittyivät yleensä lapsen ravitsemukseen, nukkumiseen tai erilaisten iho-ongelmien hoitoon. Useimmat vanhemmista suhtautuivat merkintöihin neutraalisti, ”mukavana muistona”, eivätkä he kommentoineet tekstejä muutamaa sanaa laajemmin. Osa tekstejä kommentoineista vanhemmista koki huonona asiana sen, että kortteihin ei kirjattu koko perhettä koskevia negatiivisia asioita, esimerkiksi lapsen nukkumiseen tai vanhempien jaksamiseen liittyviä ongelmia. Ongelmapuheen välttäminen vaikutti heistä siltä, että heidän asiaansa ei joko kuunneltu tai siitä ei välitetty. Vanhemmat, jotka toivat esiin neuvolakorttien puutteet, kommentoivat tekstejä usein muita analyttisemmin ja perusteellisemmin, mistä sai käsityksen, että asia on heille tärkeä, ja korttien teksteillä on heille merkitystä. Korttien painotusten ja vanhempien ajatusten perusteella voitaneen todeta, että lapsiperheiden terveyden edistäminen ei toteudu neuvolakorteissa asiakasperheiden tukemisen ja neuvonnan muodossa, toisin kuin on suunniteltu (esim. Kuronen 1993: 20; Lastenneuvolaopas 1990: 6). On mahdollista, että tukea tarjotaan neuvolakäynnillä, mutta asioiden kirjaaminen korttiin konkretisoisi asian myös vanhemmille.

Aineistopyyntöni yhteydessä käydyissä keskusteluissa neuvolakorttien kieli rinnastettiin usein sosiaali- ja terveysalan kirjaamisen kieleen, ja neuvolakorttien kielivaihtojen syitä etsittiin kirjaamisen perinteistä. Neuvolakorttien kielestä näkyikin löytyvän samoja piirteitä kuin esim. kotihoidontyön kirjatusta teksteistä. Vanhempien kommenttien perusteella neuvolakorttien kieltä oli kuitenkin välillä vaikea ymmärtää, ja syytä onkin pohtia, saavatko asiakasperheille suunnatut tekstit noudattaa kirjaamisen mallia, kun vastaanottajana on maallikko, ei terveydenhoitoalan ammattilainen.

Kokonaisuudessaan tekstit muistuttivat paljon sosiaali- ja hoiva-alan muistiinpanotekstejä, vaikka neuvolakortit poikkeavat useista alan teksteistä siinä, että ne päättyvät suoraan asiakasperheiden luettavaksi ja säilytettäväksi, ei vain henkilökunnan käyttöön. Pieneen tilaan oli yritetty saada mahtumaan havaintoja lapsen kehityksestä, olemuksesta, luonteesta ja terveydentilasta, minkä vuoksi tekstit olivat moniaineksisiä niin sisältönsä kuin tyyliensäkin puolesta. Kirjattuja asioita ei ollut yritetty sitoa toisiinsa esim. sivulauseita tai persoonaviittauksia käyttäen, ja sidosteettomuus näkyi usein johdettavan tahattomiin sisällön epäloogisuuksiin.

Tekstejä oli pyritty lyhentämään erilaisia lyhenteitä ja erikoismerkkejä käyttäen. Lyhenteet olivat pääasiassa vakiintuneita lyhenteitä tai niiden variaatioita sekä satunnaisia lyhenteitä, jotka oli muodostettu katkaisemalla sana lopusta. Erityisesti lääkäreiden kirjaamisissa merkinnöissä käytettiin myös lääketieteellisiä lyhenteitä, jotka aineistoa lähettäneet vanhemmat kokivat vaikeasti ymmärrettävinä. Aineistosta esiintyi usein myös erilaisia erikoismerkkejä, joista yleisimmät olivat \emptyset ja +, joilla erityisesti lääketieteellisissä yhteyksissä ilmaistiin eri ominaisuuksien normaaliutta tai ilmenemistä. Muita aineistosta löytyneitä erikoismerkkejä olivat nuolet ja hymiöt, joista ensiksi mainituilla ilmaistiin suuntia, syy-seuraussuhteita ja muutosta. Erikoismerkkien käyttö saattoi ehkä lyhentää tekstiä, mutta vanhempien kommenttien perusteella ne tekivät tekstistä myös vaikeaselkoista ja jopa mahdotonta ymmärtää.

Lauserakenteiden osalta neuvolakorttimerkinnät olivat useimmiten epätäydellisiä. Tyypillisestä merkinnästä puuttui subjekti joko kokonaan tai se oli ilmaistu erillisenä NP:nä, esim. *Suloinen tyttö*. Yleisesti subjekti oli merkinnöissä elliptisenä, näkymättömänä, ja muutamissa korteissa ainoana ”subjektina” saattoi toimia vain henkilötietosivulla mainittu lapsen nimi. Aineiston perusteella suora viittaaminen lapseen joko etunimellä tai yksikön toisessa persoonassa oli yhteydessä kieliopillisesti täydellisiin lauseisiin. Vastaavasti luettelomaisesti, ranskalaisten viivojen tapaan, kirjatuisissa havainnoissa käytettiin harvoin subjektia.

Lauseiden sanajärjestystä vaikutti ohjailevan asioiden tärkeys ja merkinnät noudattelivat informaatorakennetta: sisällön kannalta oleellisin asia mainittiin heti lauseen alussa ja vähemmän tärkeät tämän jälkeen. Yleinen tapa ilmaista erilaisia asioita oli itsenäisten substantiivi- ja adjektiivilausekkeiden käyttö. Usein lausekkeen ajatus selvisi hyvin vaillinaisistakin ilmaisuista, mutta muutamissa tapauksissa asiaa tuntemattomalle lukijalle jäi epäselväksi, oliko lausekkeen tarkoitus olla esimerkiksi toteamus vai suositus.

Varsin yleiseltä vaikuttava käsitys siitä, että verbin paikka olisi neuvolakorteissa aina lauseen lopussa, osoittautui vääräksi, mutta subjektittomissa lauseissa verbi saattoi toki sijaita lauseen lopussakin. Valtaosa neuvolakorttien verbeistä oli preesensmuodossa ja kuvasi neuvolakäynnillä tehtyjä havaintoja. Neuvolakäyntien välillä tapahtuneita asioita kuvattiin tyypillisesti perfektiksi tulkittavalla ei-finiittisellä NUT-partisiipilla, jota käytettiin teksteissä yleensä yksinään, ilman normien mukaista finiittistä olla-verbiä. Verbit olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta aktiivimuotoisia. Harvalukuisilla passiivimuotoisilla verbeillä kuvattiin paitsi henkilökunnan, myös vanhempien ja lapsen toimintaa. Kyse vaikutti olevan enemmän yksittäisen kirjaajan tyylistä ilmaista asioita kuin johdonmukaisesta tavasta kirjata esim. tiettyyn aihepiiriin liittyviä asioita passiivissa.

Neuvolakorttien kielen tutkimisessa oli haastavaa aineiston kirjavuus ja laajuus, yhteensä 120 neuvolakorttia. Kuvina ja erilaisina tekstitiedostoina saapuneista korteista ei saanut koottua helposti käsiteltävää aineistopakettia, ja jokainen kortti oli käytävä manuaalisesti läpi tiettyjä kielenpiirteitä etsittäessä. Kuvina toimitettujen korttien haasteena oli usein käsiala, josta oli vaikea saada selvää. Kieliaineisten tarkastelussa kvantitatiivinen analyysi olisi ollut hedelmällistä, mutta työn rajallisuus ei antanut siihen mahdollisuuksia. Tutkimukseni onkin enemmänkin katsaus neuvolakorteissa esiintyvistä kielenpiirteistä kuin piirteiden esiintymien määrää luokitteleva analyysi.

Työni toisessa osassa pyrin löytämään vastauksen kysymykseen, miten tytöistä ja pojista puhutaan - miten heitä nimitetään ja miten heitä kuvataan. Valtaosa aineiston viittauksista lapsiin oli elliptisiä, eikä useimmissa lauseissa ollut ilmiäntuivia subjekteja. Ilmiäntuivia, eksplisiittisiä, viittauksia tyttö- ja poikalapsiin oli aineistossa yli 1 100, jotka jakautuivat kohtalaisen tasan kummallekin sukupuolelle. Tyttöihin viitattiin 28 eri nimityksellä, poikiin taas 32:lla. Tyttöjen nimeäminen tytöiksi ja poikien nimeäminen pojiksi oli ylivoimaisesti yleisintä, ja nämä yli 350 kertaa oman sukupuolensa aineistossa esiintyneet nimitykset kattoivat yli 60 % kaikista nimeämisistä. Kummankin

sukupuolen kohdalla seuraavaksi yleisintä oli puhutella lasta etunimellä tai vauvana. Lapsen nimeäminen oli kokonaisuudessaan sukupuolittavaa. Vähintään kahdesti esiintyneistä nimityksistä n. kaksi kolmasosaa piti sisällään viittauksen lapsen sukupuoleen, mutta laskettaessa mukaan myös kerran mainitut nimitykset alkoi määrä lähennellä kolmea neljäsosaa.

Sekä sukupuolittavat että sukupuolineutraalit nimitykset oli jaettavissa kolmeen ryhmään, a) objektiivisiin nimeämisiin, b) deskriptiivisiin, lapsen luonnetta tai ominaisuuksia kuvaaviin nimeämisiin ja c) deskriptiivisiin, tekemistä kuvaaviin nimeämisiin. Kaikista nimityksistä valtaosa, tyttöjen osalta 68 % ja poikien osalta 61 %, oli luonteeltaan sukupuolittavia ja objektiivisiä nimeämisiä, lähinnä tyttö- ja poika-sanoja ja niiden johdoksia. Suuri sukupuolikohtainen ero näkyi luonnetta ja ominaisuuksia kuvaavissa nimeämisisä, jotka olivat yli kaksi kertaa tyypillisempiä poikakorteissa kuin tyttökor-teissa. Nimitykset eivät kuitenkaan kokonaisuudessaan sisältäneet vain toisen sukupuolen olemusta tai arvoa määritteleviä piirteitä, ja useimmille nimityksille löytyi vastineet vastakkaisen sukupuolen aineistoista.

Sukupuolineutraalien nimitysten osuus nimeämisisä oli selvästi sukupuolittavia nimeämisiä pienempi. Myös tässä ryhmässä objektiiviset nimitykset olivat yleisimpiä, tyttöjen nimitysten osuus kaikista nimeämisisä oli n. 19 %, poikien puolestaan 29 %. Yleisimmin sekä tyttöjä että poikia kutsuttiin etunimeltä tai puhuteltiin vauvana, joista ensiksi mainittu oli lukumäärällisesti yhtä yleistä kummankin sukupuolen aineistossa, mutta vauva-nimityksiä löytyi poikakorteista kaksi kertaa enemmän kuin tyttökor-teista. Tyttöaineistoon nähden poikiin viitattiin selvästi useammin myös iällä ja lapsi-nimityksellä. Suuri osa sukupuolineutraaleista nimityksistä esiintyi aineistossa vain ker-ran tai kaksi, ja sukupuolineutraalien deskriptiivisten nimitysten ryhmät koostuivat vain näistä nimityksistä. Yleistyksiä ei näiden nimitysten osalta voitane siis tehdä, varsinkin kun kukin luokka kattaa vain n. sadasosan kaikista nimeämisisä. Deskriptiivisten suku-puolineutraalein nimitysten osalta tyttöjen nimeäminen vaikutti kuitenkin olevan hie-man hellittelevämpää kuin poikien, mutta tekemistä kuvaavia nimityksiä löytyi lähes sama määrä tyttö- ja poikakorteista. Kokonaisuudessaan sukupuolineutraalit nimitykset eivät merkitykseltään poikenneet mainittavasti sukupuolittavien nimitysten ryhmästä.

Lasten kuvaamista neuvolakorteissa tarkastelin erikseen vauvojen ja yli 1-vuotiaiden eli lasten kohdalla. Vanhemmilta kerättyjen kommenttien perusteella odotet-tua oli, että tyttöihin ja poikiin liitettäisi korteissa erilaisia, sukupuolen mukaan määräy-tyviä adjektiiveja. Sekä tyttö- että poikavauvoja kuvattiin aineistossa lähemmäs kuusisa-

taa kertaa, ja jokainen kuvaava sana tai lauseke esiintyi aineistossa 1-99 kertaa. Yleisimmät kumpaakin sukupuolta kuvaavat adjektiivit olivat *jäntevä, suloinen, virkeä, iloinen* ja *tyytyväinen*, ja kaikki kummankin sukupuolen aineistossa esiintyneistä adjektiiveista oli luonteeltaan sukupuolineutraaleja.

Aineistossa oli joukko adjektiiveja, jotka esiintyivät vain toisen sukupuolen korteissa, ja tyttö korteissa tällaisia adjektiiveja oli enemmän kuin poikakorteissa. Suurin osa näistä adjektiiveista mainittiin vain kerran, eikä niiden pohjalta voi tehdä sukupuoleen liittyviä yleistyksiä. Tyttövauvojen aineistossa 4-6 kertaa mainitut *sievä, siro* ja *kaunis* olivat vahvimmat vain naissukupuoleen liitettävät adjektiivit. Kokonaisuudessaan aineisto sisälsi runsaasti sekä objektiivisiksi mielletäviä, ominaisuuksia kuvaavia adjektiiveja sekä subjektiivisia, lasten ulkonäköä kuvaavia adjektiiveja. Yhteistä kaikille kuvauksille oli se, että ne olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta positiivisia.

Verrattuna vauvaikäisiin yli 1-vuotiaiden kuvauksia oli määrällisesti vähemmän, mikä selittyy vauvavuoden tiheiden neuvolakäyntien harvenemisellä vuositarkastuksiksi. Suhteessa lapsia kuvattiin kuitenkin enemmän ja monisanaisemmin kuin vauvoja. Sekä tyttöjä että poikia kuvattiin yli 200 kertaa, ja kukin kuvaus esiintyi aineistossa 1-73 kertaa. Yleisimmin sekä tyttöjä että poikia kuvattiin sanoin *reipas, iloinen, touhukas, taitava, suloinen, terve, hyvin/hienosti kehittynyt ja rauhallinen*. Vain toista sukupuolta kuvanneista adjektiiveista valtaosa mainittiin aineistossa vain kerran, muutama kahdesti, joten niiden perusteella ei yleistyksiä sukupuolen kuvaamisesta voi tehdä.

Vanhemmilta kerättyjen kommenttien perusteella oli odotettua, että tyttöihin ja poikiin liitettäisiin korteissa erilaisia, sukupuolen mukaan määräytyviä adjektiiveja. Aineiston tarkastelu kuitenkin osoitti olettamuksen vääräksi - tytöistä ja pojista käytetyt adjektiivit olivat varsin samanlaisia keskenään, eivätkä adjektiivit itsessään määritelleet sukupuolen ominaisuuksia. Koko aineistossa oli vain muutama yksittäinen adjektiivi, joka tyypillisesti liitetään jompaankumpaan sukupuoleen, mutta ei yhtään ehdottomasti vain toista sukupuolta kuvaavaa. Ainoat sukupuoleen liittyvät erot näkyivät siinä, että sekä tyttövauvoja että -lapsia kuvattiin poikia monipuolisemmin, ja poikien kohdalla samat adjektiivit toistuivat useammin kuin tyttöjen. Lasten kuvaamista tutkittaessa käytettävissä oli sama aineisto kuin kieliaineksia tutkittaessa. Jälkimmäisessä ongelmaksi muodostui aineiston laajuus, joten oli yllättävää, että kuvaamisten kohdalla ongelma oli päinvastainen - aineisto osoittautui liian pieneksi, eikä kerran tai kaksi kertaa esiintyneiden kuvausten perusteella voi yleistää, millaisia neuvolakorttien tytöt ja pojat ovat.

Vanhempien ajatukset nevolakorttien kuvauksista olivat jonkin verran ristiriidassa keskenään. Toiset vanhemmista pitivät lasten ulkonäön kuvaamista ikävänä, toiset taas kokivat, että korteissa keskityttiin liikaa taitojen ja terveydentilan kuvaamiseen. Yhteistä ajatuksille oli, että vanhemmat toivoivat kuvausten olevan yksilöllisiä ja mietittyjä, ei vain sanahelinää.

Kahden tutkimuskysymyksen pohjalta pyrin selvittämään, kenelle nevolakorttien tekstit on tarkoitettu, ja mitä niillä halutaan viestittää. Korttien teksteissä näkyi karkeasti jaoteltuna kolmenlaisia merkintöjä. Osa merkinnöistä sisälsi pelkästään lääketieteellisiä merkintöjä, eikä niissä viitattu lapseen itseensä lainkaan. Toisessa osassa lapseen viitattiin kolmannessa persoonassa, kolmannessa taas lasta puhuteltiin suoraan yksikön toisessa persoonassa. Näiden havaintojen perusteella nevolakorttien merkinnät on suunnattu kolmelle taholle - nevolahenkilökunnalle, asiakasperheille ja asiakkaana olevalle lapselle. Jako on erikoinen, sillä nevolahenkilökunta näkee jo nevolakäynnin yhteydessä lapsesta ja perheestä tehdyt merkinnät omasta tietojärjestelmästä, eikä näin ollen kaivanne korttiin tehtyjä merkintöjä taustatiedoikseen.

Kolmenkymmenen vuoden takainen tavoite lapsen huomioimisesta nevolan asiakkaana aiemman esineellistämisen sijaan (Nevolatoiminnan kehittämistoimikunnan muistio 1984: 100) ei näyttänyt toteutuvan nevolakorteissa. Lapsesta puhuttiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kolmannessa persoonassa, eikä suuressa osassa kortteja viitattuun lapseen lainkaan persoonana. Muutama asiaa kommentoineista vanhemmista koki viittaustavalla olevan merkitystä - lapsen puhuttelu suoraan yksikön toisessa persoonassa tuntui kolmannessa persoonassa puhuttelua henkilökohtaisemmalta.

Merkinnöissä näkyi vahvasti positiivisten asioiden korostaminen ja samalla negatiivisista asioista vaikeneminen. Mikäli esimerkiksi lapsen mittaustuloksissa oli jotakin poikkeavaa, oli korttiin useimmiten lisätty merkintä siitä, että asia kuitenkin on normaali. Varsinaisia neuvoja ja ohjeita nevolakorteissa näkyi vain vähän, ja suurin osa merkinnöistä kuvasi nevolakäynnillä tehtyjä havaintoja. Useat vanhemmista kokivatkin nevolakortit mukavina muistoina ja vauvakirjojen jatkeina, joista voi tarkistaa, minkä kokoinen lapsi missäkin iässä on ollut, ja mitä taitoja hän on osannut. Yksinkertaisuudessaan nevolakorttien viesti tuntui olevan juuri se: jokainen lapsi kasvaa ja kehittyy, ja erilaiset kehitysvaiheisiin liittyvät ilmiöt varhain opituista taidoista katkonaisiin ylösiin on normaalia.

Tutkimusaiheeni on varsin ajankohtainen, sillä helmikuusta 2015 lähtien on ollut käytössä sähköinen Potilastietojen arkisto, joka on osa Kansallista Terveysarkistoa,

Kantaa. Terveystieteiden palvelujen antajat tallentavat jatkossa potilaittensa hoitotiedot suoraan sähköiseen tietokantaan, josta asiakkaat voivat käydä lukemassa ne verkon kautta. (Kantapalvelut, Kela 06/2014.) Myös neuvolan asiakasperheet voivat lukea neuvolahenkilökunnan tietojärjestelmään sähköisesti kirjaamat asiat suoraan kotikoneeltaan. Tutkimuksessani mukana olevat neuvolakortit edustavat aikaa ennen uudistusta. Uudistus voi mahdollisesti vaikuttaa myös neuvolakortteihin kirjattaviin tietoihin, kun neuvolakortti ei enää olekaan ainoa automaattisesti vanhempien luettavissa oleva dokumentti. Nähtäväksi jää, lyhentyvätkö merkinnät entisestään, vai muuttuuko vaikkapa niiden luonne. Neuvolakorteissa ei esim. näkynyt juurikaan mainintoja ongelmista, ja mielenkiintoista olisikin tutkia, miten neuvolakortteihin ja sähköisiin tietojärjestelmiin kirjatut asiat ovat vastanneet toisiaan tähän saakka, ja vaikuttaako uudistus kirjattaviin asioihin tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Cameron, Deborah 1996: *Sukupuoli ja kieli. Feminismi ja kielentutkimus.* (Englanninkielinen alkuteos Feminism & Linguistic Theory, suom. Riitta Oittinen ja työryhmä.) Tampere: Vastapaino.
- Gordon, Tuula 1992: Sukupuolet vastakkain ja sisäkkäin. - Marjatta Bardy, Sirkka Laukonsuo, Vappu Karjalainen & Marita Sihto (toim.), *Moniääninen laulu lapsuudesta* s. 81-86. Helsinki: VAPK-kustannus, (Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja; no. 66).
- Ensio, Anneli – Saranto, Kaija 2004: *Hoitotyön elektroninen kirjaaminen.* Helsinki: Suomen sairaanhoitajaliitto.
- Evira 2015. *Äidinmaidonkorvikkeiden kansainvälinen markkinointikoodi.* – <http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valmistus+ja+myynti/erityisruokavaliovalmisteet/lastenruoat/aidinmaidon+korvikkeet+ja+vieroitusvalmisteet/aidinmaidonkorvikkeiden+kansainvalinen+markkinointikoodi/>. 17.2.2015.
- Grönros, Eija-Riitta 2006. *Äidinmaidonkorvike.* – <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2467>. 17.2.2015.
- Hallila, Liisa (toim.) 2005: *Näyttöön perustuva hoitotyön kirjaaminen.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Helasvuo, Marja-Liisa 1988: *Subjekteina ja objekteina toimivat nominilausekkeet puhutussa suomessa.* Lisensiaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Honkala, Anna-Leea 2010: *Ongelmatilanteiden kirjaaminen kotihoidon käyntikertomuksissa.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- Hultin, Holger 1973: *Imeväisten terveydenhoito Suomen lastenneuvoloissa 1960-luvulla.* Helsinki: Lääkintöhallituksen Kääriäinen, Aino 2003: *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka.* Helsingin yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003.
- Ihalainen, Kaisa; Pelkonen Marjaana; Hakulinen Tuovi 2002: Laadukas kirjaaminen lastenneuvoloiden tavoitteeksi – *Terveydenhoitaja* 2002 (4–5) s. 25–27.
- Imetyksen tuki ry 2015. – http://www.imetys.fi/materiaali/tunnetko_korvikekoodin.pdf. 17.2.2015.
- Karvinen, Kati 2008: *Asiakkaaseen viittaaminen kotihoidon hoitokertomuksissa.* Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Kantapalvelut, Kela 06/2014: Potilastiedot valtakunnalliseen arkistoon. Esite.
- Korppi-Tommola, Aura 1987: Halkokellarista tämän päivän neuvolaan – *Lapsemme* 1987 (3) s. 46–50.
- Korppi-Tommola, Aura 1990: *Terve lapsi - kansan huomen.* Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kuronen, Marjo 1992: Lapsen asiakkuus neuvolassa - huolenpitoa vai normittamista. - Marjatta Bardy, Sirkka Laukonsuo, Vappu Karjalainen & Marita Sihto (toim.), *Moniääninen laulu lapsuudesta* s. 230-239. Helsinki: VAPK-kustannus, (Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja; no. 66).
- Kuronen, Marjo 1993: *Lapsen hyväksi ja naisten kesken : Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy (Srakes: Tutkimuksia 35).
- Kääriäinen, Aino 2003: *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka.* Väitöskirja. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Laadukasta neuvolatyötä - laadukkaasti kirjaamalla : Imeväis- ja leikki-ään terveystietokertomus 1997.* Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Lahelma, Elina 1992: Sukupuolen kulttuurinen kieltäminen - ja tiedostamaton uusintaminen. – Marjatta Bardy, Sirkka Laukonsuo, Vappu Karjalainen & Marita Sihto (toim.), *Moniääninen laulu lapsuudesta* s. 74–78. Helsinki: VAPK-kustannus, (Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja; no. 66).
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena : opas työntekijöille 2004.* Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki.
- Lastenneuvolaopas 1990.* Lääkintöhallituksen opassarja nro 7. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Lehtomäki, Tanja 2008: Lyhenteet kotihoidon hoitokertomuksissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Mantila, Harri 1998: *Jätkät ja jässikät, don juanit ja gentlemannit* eli Perussanakirjan mieskuva – Vesa Heikkinen, Harri Mantila & Markku Varis (toim.), *Tuppisuinen mies: kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista* s. 15-31. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Neuvolatoiminnan kehittämistyöryhmän muistio 1984.* Työryhmämuistio 1984:28 Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Nupponen, Ritva 1981: Leikki-ikäisten lasten neuvolakäynnit ja yksilöllisen huomion tarve : 133 tamperelaislapsen terveystietojen tarkastelu. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nykysuomen sanakirja. Helsinki. WSOY 1951–61.
- Saloniemi, Marjut 1988: Meidän Tarja vai projektipäällikkö Haavisto? – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen* s. 51–55. Helsinki: Yliopistopaino.
- Siironen, Mari 1988: Aito naisellinen tunteenpurkaus eli Nykysuomen sanakirjan naiskuva – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen* s. 41–45. Helsinki: Yliopistopaino.
- Siivola, Ulla 1985: Terveys- ja kansanterveysystävällisyys. Porvoo: WSOY.
- THL 2014: *Lastenneuvolatyön perusteet.* – http://www.thl.fi/fi_FI/web/lastenneuvola-fi/perusteet. 21.3.2014.
- THL 2015a: Korvikekoodi. – <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/vauvamyonteisyys-ja-sertifikaatin-hakeminen/vauvamyonteisyyden-kriteerit/korvikekoodi>. 17.2.2015.
- THL 2015b: *Imetyssuosituks.* – <http://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/imetyssuosituks>. 17.2.2015
- Tiililä, Ulla 2010: Sanoilla lavastettu virasto: Tietoyhteiskunnan arkea sosiaali- ja hoiva-aloilla. - Marjut Johansson, Pirkko Nuolijärvi, Riitta Pyykö (toim.), *Kieli työssä: asiantuntijatyön kielelliset käytännöt* s. 162-189. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Vauva.info 2012: *Neuvolassa käytetty "Yoda-kieli".* – <http://www.vauva.info/foorumi/topic/14235-neuvolassa-kaeyetty-yoda-kieli/>. 11.1.2015
- Vilkuna Maria 2000: Suomen lauseopin perusteet. 1.-2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio, viitattu 11.1.2015. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- Vuori, Jaana 2005: Ilmoita perhesuhteesi! Lapsiperhe lomakkein. – Vesa Heikkinen (toim.), *Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme* s. 137–160. Helsinki: Gaudeamus.
- Wikipedia 2015: *Yoda.* – <http://fi.wikipedia.org/wiki/Yoda>. 13.1.2015.

Wilskman, Kaarina 2000: *Näkymätön näkyväksi : hoitotyön ammattikielen tutkimuksesta ja kehittämisestä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.

Wrede, Sirpa 2001: *Decentering Care for Mothers : The politics of Midwifery and the Design of Finnish Maternity Services*. Åbo: Åbo Akademis förlag - Åbo Akadem University Press.